

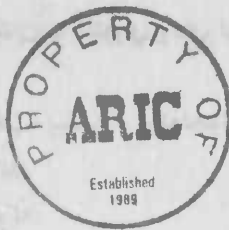

دويمه سقاوي

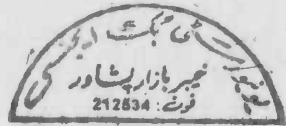
ميسور افغان Ketabton.com

دويمه سقاوي

سمسور افغان

۱۳۷۷ ل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب پېژندنه:

دويمه سقاوي	:	نوم
سمسور افغان	:	ليکوال
د افغانستان د کلتوري ودي ټولنه جرمني	:	خپروندی
(۱)	:	د خپرونو لړ
ابشياسافت، پېسور - پښتونخوا	:	کمپوز
حفيظ الله	:	کمپوزر
۵۰۰ ټوکه	:	شمېر
۱۳۷۷ ل، ۱۹۹۸ ع	:	د چاپ وخت

ڄامالی

● اعليحضرت غازي محمد نادر خان او

ملي اتل محمد گل خان مومند ته
چي لومري سقاوي يي را وپرخوله.

● د هېواد هغو معصومو تنكيو

او ڪلاليو زامنو ته،

چي دويمه سقاوي يي ڀنگه ڪڙه او
د خپلو وينو او سرونو به قرباني يي
هېواد نه تجزيي ڇڻه
وڙ غوره.

نيو ليك

- سرليک
- مخ
۱. دويمه سقاوي، يو تاريخي او سياسي عبرتناك اثر
۲. پيلامه
۶. لومړۍ سقاوي ته يو لنډ نظر
۱۴. په حاکميت کې محکوميت
۲۰. اقليت د اکثریت په رول کې
۲۲. کارمل: پېژندنه او د شخصيت شننه
۲۳. پرچم واکي: پښتو او پښتانه
۴۴. د ډاکټر نجيب الله حاکميت او د پښتنو محکوميت
۵۷. طاهر بدخشي او د ستميانو جوړښت
۶۵. "برابر مليتونه" او د هغو تعبيرونه
۷۰. دويمه سقاوي
۷۶. رباني د کارمل په فکري او د بچه سقاو په عملي رول کې
- مسعود د يو اتل په څېره کې يو ګوډاګی او د دويمې سقاوي
۸۵. يو اساسي لوبغاړی
۱۰۳. د هېواد د اقتصاد ويجاړي او د پيسو انفلاسيون
۱۱۷. ټولنيز حالات
۱۲۹. قومي، سيمه ييز او ژبنی کينه
۱۴۰. د هېواد فرهنگ ته اړول شوي زيانونه
۱۴۸. اقليتونه، سياستونه او سازشونه
- د درېيمې سقاوي د مخنيوي او د افغانستان د ملي يووالي
۱۶۳. او ځمکنۍ بشپړتيا د ساتنې په باب څو وړاندېزونه
۱۷۲. اخځونه

دويمه سقاوي يو تاريخي او سياسي عبرتناك اثر

"د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني" لپاره دا د خوبسي خبره ده چې د خپلو ملي او کلتوري هلو ځلو په لومړي گام کې د هېواد د يو ځوان او تکړه ليکوال "سمسور افغان" يو ډېر مهم تاريخي مستند کتاب، د هېواد د تاريخ او سياست مينه والو او گرانو دوستانو ته وړاندې کوي.

د ښاغلي "سمسور افغان" دغه اثر له تاريخي پلوه، د ماضي د يوې پاڼې په توگه ارزښت لري او هم د راتلونکي لپاره د يو عبرتناک سياسي، تاريخي درس په توگه پوره پاملرنه ورته پکار ده. ښاغلي ليکوال په تاريخي برخه کې له تحليلي روش څخه کار اخيستی او د وروستيو پينځو کلونو د ډېرو حالاتو خپله له نږدې شاهد پاتې شوی او له همدې امله

یې کتاب د یو لړ مستندو پېښو، لکه کلکسیون داسې دی.
موږ دغه راز ښاغلي حاجي فضل الرحمن، انجینر حبیب رسول،
ډگروال حضرت رسول، ډاکټر عبدالرسول، سید آغا کونړي، ډگروال حضرت
عمر او شېرولي شېر خڅه هم د زړه له کومې مننه کوو چې د دغه مهم
کتاب د چاپ د لگښتونو له برابرولو سره یې د "افغانستان د کلتوري ودې
ټولنه" د دې جوگه کړه چې دغه اثر چاپ کړي.
باور لرو چې د دغه کتاب مطالعه به د افغانستان د اوسنیو پېښو
له څېړونکو، مینه والو سره د پېښو په ښه څېړنه کې پوره مرسته وکړي.

په درناوي

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه

جرمني

پيلامه

د افغانستان د وروستيو شلو کلونو تاريخ ډېر په وینو لرلی او غم لرلی دی (۱۳۷۱-۱۳۷۵) کلونه د دې غم لرلو پېښو يو بل باب دی چې بايد نه وای راغلی، خو راوستل شو. په دې کلونو کې هغه مانيزه او مادي شتمني هم لوټ او تالان شوه چې زموږ ولس لا هغې ته هیلې لرلې او د تيرې قربانۍ ډاډ او تسل يې پر همدې کاوه. هيله يې وه چې څه د خپل واک او خپل اختيار يو ملي او اسلامي حکومت به جوړ کړي، د تورې په زور گټلی حيثيت به يې خوندي پاتې شي او د متمدنو ملتونو په څېر به په نړيوالو چارو کې خپله برخه او ونډه ولري. له همدې کبله يې د نړۍ په تاريخ کې د قربانۍ او اتلولۍ داسې بې ساری ریکارډ ټينگ کړ چې نه د نړۍ په جگړه ييز تاريخ کې ساری لري او نه د ملتونو په قربانۍ کې؛ يو تش لاسي ولس يو اتومي او ذروي زبرځواک سره ډغره ووهله او هغه يې اتم بم په لاس د نړۍ له سياسي صحنې څخه گوښه کړ، خو هغوی هم په آرامه کېناستل، د خپلو پوځي ماتو د جبران او خستمانې لپاره يې يو ځل بيا هغه اصل او وسلې ته مراجعه وکړه چې له دوی څخه پنځوس کاله دمخه انگرېزانو کارولې وه.

تاریخ د انگریزانو په باب لیکلي چې "هغوی له افغانستان نه په پوځي ډگر کې مات، خو په سیاسي برخه کې بریالي ووتل." یوازې څو کاله وروسته انگریزانو د یوې ملي توطیې (لومړۍ سقاوی) له لارې د افغانانو ځوان حکومت له پښو وغورځاوه او د یو متمدن دولت نوې راتوکېدلې هڅې یې ټولې شنې کړې.

روسان هم د انگریزانو په شان له افغانستانه په پوځي ډگر کې مات، خو په سیاسي برخه کې بریالي ځکه ووتل چې نه پرې چا د ملامتۍ پره واچوله او نه ترې چا د جگړې د زیان جبران وغوښت. هغوی د "جهاد" په لیکو کې خان ته داسې استحقاقات کړي وو چې هغه د دوی له ښکاره لاسپوڅو حکومتونو او پلویانو څخه هم وفادار وو او په زیاته گټه ورته تمام شول. روسانو پر افغانانو د دویمې سقاوی په بڼه یو بل ناورین او ناتار تحمیل کړ، چې په وړانۍ او ویجاړۍ کې لا تر هغه بل څو چنده زیات دی. روسان سره له دې چې د افغانستان د جگړې له امله په نړۍ کې له سیاسي او پوځي پلوه گوښه شوي، خو اوس یې هم افغانانو ته پام دی او د یو داسې دښمن په سترگه ورته گوري چې ټول شان او شوکت یې ورته له خاورو سره برابر کړی دی. روسانو د دغې عقدې غچ د خپلو څو تنو پټو او اوس د ښکاره لاسپوڅو په واسطه له افغانانو واخیست او لا یې اخلي. په دې اثر کې ځینې هغو ټکو او مسایلو ته اشاره شوې چې د دغه وروستي (۱۳۷۱-۱۳۷۵) پنځه کلن ناورین د رامنځه کېدو سبب شوي او هم د دې ناورین په څرنگوالي، د هغه په لویغاړو او له هغه څخه د را پیدا شویو زیانونو په اړه یو لړ مسایل او حقیقونه بیان شوي دي.

دا چې ولې دا اثر "دویمه سقاوی" ونومول شو، وجه یې دا ده چې د پېښو د تکرار ورتوالی سره زیات دی. دا نوم "دویمه سقاوی" په قصدي توگه د رباني او مسعود د ادارې لپاره نه دی. کارېدلی، بلکې هغوی په خپله هم په دې نوم افتخار کاوه، او ویارېدل پرې. کله چې یو څوک پر یوه خبره ویارې، نو روح او روان یې د هغې له مانا سره پوره اړخ لگوي. زموږ عام ولس او زیات روښنفکران هم د رباني - مسعود جنجالیزه واکمني د

(دويمې سقاوي) په مانا يادوي. خپله مسعود او رباني هم د حبيب الله کلکاني (بچه سقاو) د لارې لاروي دي او د هغه پر نامه وياړ کوي، نو ځکه مې د اکثريت له غوښتنې سره سم دې اثر ته "دويمه سقاوي" نوم غوره وياړه.

که په دې اثر کې څه داسې حقيقتونه او ناويلې خبرې بيان شوي وي چې هغه زموږ د ولس د ذهن په روښانتيا او د خپل هېواد په وړاندې د هغو د وپېښولو په برخه کې څه اغېز او گټه وکړي، نو دا به زما لپاره د خوښۍ سبب او لامل شي. ژوندی او سرلوری دې وي افغانستان، مړه او سپېره دې وي د هغه دښمنان.

په درنښت

سمسور افغان

لومړۍ سقاوی ته یو لنډ نظر

کله چې انگرېزانو لسه افغانانو څخه په دريو سترو جنگونو کې د ماتې مزه وڅکله او نړيوال پرستيژ او حيثيت يې کمزوری او پيکه شو، نو له افغانانو نه د يو ډول غچ اخیستلو په لټه کې شول. په افغانستان کې هغو د لاسوهنې او کور وړانۍ بڼه پخه تجربه لرله. پر ۱۹۱۹ کال چې انگرېزانو په رسمي ډول په نړيواله کچه خپله ماتې ومنله او د افغانانو بری يې تصدیق کړ، نو په افغانستان کې د يو نوي، بنکلي او ښهرازه تمدن د زرغونېدو او ټوکېدو هيلې پيدا شوې، په نړيواله کچه د افغانستان نوم او نښان څرگند شو، په ټوله نړۍ کې زموږ هېواد د يو ځانگړي حيثيت، وياړ او پرتم خاوند شو. افغانستان په ډېرې چټکۍ سره د تمدن او پرمختگ په لور گامونه واخیستل.

انگرېزانو سره له دې چې په رسمي ډول د افغانانو سياسي خپلواکي او خپله ماتې منلې وه، خو بيا يې هم له لاسوهنو څخه لاس نه اخیسته. دا ځل د يوې بلې تجربې د ازمېښت په لټه کې شول. دوی د دې کار لپاره دا وار داسې يو شخص وټاکه چې هم ساده او امير و او هم يو لږکي قوم ته منسوب و، انگرېزانو دا تست کاوه چې د لږکيو د حکومت ظرفيت څومره دی، ايا دوی هم په راتلونکي کې د واک د يو کاندید او

فکتور په توګه مطرح کېدای شي او که نه؟

د انګریزانو ګټې تضمینولای او پاللای شي او که نه؟ د حکومت کولو او د هېواد د کنترول ظرفیت یې څومره دی؟ په ټولنیز ثبات او بې ثباتۍ کې یې ونډه څومره ده؟ همدغو پوښتنو ته د ځواب موندلو، د یو نوي تمدن د پر شا تمبولو او په یوه بله بڼه له افغانانو څخه د غچ اخیستلو لپاره انګریزانو (حبیب الله کلکاني [بچه سقاو]) انتخاب کړ. په خپلو مرستو او د کورنۍ ارتجاع په ملتیا یې هغه د دې جوګه کړ چې لومړی ګر و ګر جوړ کړي او بیا نوی راتوکېدلی تمدن له سقوط سره مخامخ کړي.

"حبیب الله کلکانی د امین الله زوی پر ۱۸۹۰م کال زېږدلی دی" (۱). "هغه د شمالي د کلکانو د ډکو د کلي اوسېدونکی و، پلار یې څه مهال مالونه پول بیا یې سقاوي غوره کړه، غوښتل یې چې زوی یې څه درس مکتب ووايي، خو وې نه وایه، له بدو او اوباشو هلکانو سره یې ناسته ولاړه شوه، په غلا، قماربازی وړ روږدی شو، پر ۱۹۲۶ کال په شاهي پوځ کې عسکر شو او د یوه عادي عسکر په توګه یې دنده سرته رسوله، یو ځل یې د لسو ورځو لپاره رخصت واخیست او کور ته لاړ، له ځان سره یې سرکاري وسله هم په پټه یوړه، کله چې له کابل څخه ننه میله لرې د حاجي کلا کوتل ته ورسېد، درې غله په لار کې پرې راپورته شول، [د چا خبره پر غله، غله پېښ شول] له هغوی سره یې مقابله وکړه او یو غل یې وواژه، کله چې له رخصتۍ وروسته بېرته کابل ته راغی، نو بیا په پټه د وسلې په وړ لو او د غله د وژلو په تور تر پوښتنې لاندې راغی، له پینځو میاشتو سزا وروسته خوشې شو، او پېښور ته راوتښتېد، د قصه خوانۍ په بازار کې یې له محمد صدیق بوت خرڅونکي سره مزدوري کوله. پر ۱۹۲۷ کال یې له سماوارچي سره کار کاوه، د ۱۹۲۷ کال د دسمبر پر شلمه ده ته له کابل څخه خبر راغی، په پرده او بدله څېره خپلې سیمې ته ورسېد او په داړه ماری یې پیل وکړ." (۲)

ځینې نورو څېړونکیو د هغه په باب ویلي چې هغه یو ډېر کورمغزه وګرې و، د حافظې ځواک یې نه درلود، ځکه خو یې "په دریو

کلونو کې له څو ملایانو څخه د بغدادی قاعده هم زده نه کړای شوه، کله چې یې پلار د هغه له زده کړې څخه بیخي مایوسه شو، نو هغه یې له ملک محسن خان کلکاني سره چې د کلکانو یو غټ خان و، مزدور کړ، خو له یو څه ځنډ وروسته یې دا کار هم پرېښود او د سیمې د داړه مارانو له ډلې سره یو ځای شو، وروسته یې د افغانستان په ځینو نورو سیمو کې هم په چور او چپاول لاس پورې کړ، کله چې پوه شو نور نو د خلکو حوصله تنگه ده، او دولت د ده نیولو په هڅه کې دی، پر ۱۹۲۶ کې له محمد اعظم خان سره د افغانستان خاوره پرېښوده او د پښتونستان پولې ته داخل شو، څو میاشتې یې هلته چور و چپاول وکړ او د غلا بازار یې گرم کړ، وروسته د ده او د ده د صمیمي ملگري محمد اعظم خان تر منځ مخالفت پیدا شو، د سقاو زوی پېښور ته راغی او دلته له محمد صدیق بوت خرڅوونکي سره مزدور شو. څرنگه چې د غلا په وجه دی دلته هم تر څارنې لاندې و، نو د محمد اعظم خان بهتون او خپگان ده ته ډېر گران تمامېدل، نو ځکه خو پاړه چنار ته لاړ او هلته له هغه سره پخلا شو." (۳)

ځینې کتونکي او څېړونکي په دې نظر دي چې د سقاو زوی په پېښور کې د اوسېدو په وخت کې "د برتانیې له استخباراتو سره تماسونه لرل، مثلاً پر ۱۹۲۶ م (۱۳۰۵ ل) کې یې په پېښور کې د سرحدونو د پولیسو له رئیس پیراون سره اوږدې لیدنې کتنې لرلې. ځینې نور څېړونکي نظر څرگندوي چې د کابل د اشغال په لومړیو هڅو کې د سقاویانو د فعالیت په ساحو کې برتانوي استازي هم موجود وو او د سقاو زوی د برتانیې له نماینده ام فرنیس سره شخصي تماسونه درلودل." (۴)

میر غلام محمد غبار لیکي: "بعد از آنکه در ماورای خط دیورند به دزدی در پاړه چنار متهم و محکوم به یازده سال حبس گردید، دفعتاً بطور مرموز رها شد و به افغانستان برگشت."

کله چې افغانستان ته را وستول شو، نو د شمالي د کوهدامن په سیمه کې یې نور غله او داړه ماران هم پر ځان را ټول کړل، د لارې په شکولو، لوټ او تالان یې لاس پورې کړ، له خپلو غلو سره د مرکزي دولت

په وړاندې ودرېد، کورنۍ ارتجاع، ځینې تنگنظره روحانیون او انگلیسي استخبارات ټوله سره یو ځای شول او د کابل د نیولو پلان یې جوړ کړ. د ۱۹۲۸ کال په نوامبر (۱۳۰۷ کال د عقرب په پای) کې یې د کابل او هېواد د شمال ولایتونو لاره قطع کړه، د ۱۳۰۷ کال د لېنډۍ پر ۲۲ مه یې دسرای خواجه سیمه ییز حکومت ته منځه یوړ، حبیب الله کلکاني د ۱۹۲۸ کال د ډسمبر پر ۱۳ مه (۱۳۰۷ لېنډۍ) د برید لپاره د کابل شمال ته راغی او د خیرخانې له کوتل نه را واوښت او په شهر آراء کې ودرول شو. د ۱۹۲۹ م کال د جنورۍ پر ۱۳ مه غازي امان الله خان له سلطنت نه خپله خلع اعلان کړه او د جنورۍ پر ۱۵ مه سردار عنایت الله خان په داسې حال کې چې د سقاو زوی د ده کېښک سیمه نیولې وه او کابل یې محاصره کړی وه، د پادشاهۍ اعلان وکړ، د جنورۍ پر ۱۷ بهرته خلع او واک د سقاو زوی ته ورسېد، د جنورۍ پر ۱۸ مه د مازیگر ۵ بجې (۱۳۰۷ هـ ش د مرغومي ۲۸) د سقاو زوی هم ارگ ته راغی او د گلخانې په ماڼۍ کې کېناست او په دې ترتیب د افغانستان د تاریخ یوه توره دوره پیل شوه.

د سقاو زوی د واکمنۍ پر مهال

غلام محمد شبار په دې اړه ليکي: "شخص حبيب الله طبعاً از اداره يك کشور ني از اداره حسايي يك قريه هم عاجز بود."*
"اينها چون از عصر و حتى محيط کابل عقب مانده افتاده تر بودند، و هر جا سري مي يافتند در صدد بریدن ان مي شدند، تا دريك عرصه در شده هيچ سري باقی نماند و آنها به تنهایی سر افرازند، پس به شمشير و زنجير و اعدام تکیه مي کردند."
"انقراض سلطنت شان امان الله با استقرار حکومت اغتشاشي بچه سقاو توام بود، و اين واقعه در افغانستان به حيث يك "فاجعه" تلقی گردید، مخصوصاً در بين طبقه روشنفکر. وحدت ملي افغانستان به واسطه توليد نفاق عمومي بنامهای پشتون و تاجک هزاره و ازبک، سنی و شیعه و امثال ان برهم خواهد خورد، و بالاخره فضای ديگر و قشر ديگر ايجاد خواهد گردید که با منافع و مصالح مردم افغانستان ارتباط نداشته و بساز ديگران خواهد رقصید." (۵)

د سقاو زوی په واکمنۍ سره په ټول هېواد کې یوه سراسري انارشي رامنځته شوه، نوی را ټوکېدلی تمدن په شا و تمبول شو، د خلکو عزت، حیا، سر او مال په خطر کې شو، پوهې او کلتور او د پرمختګ دروازې وتړل شوې، ان تر دې چې بچه سقاو لومړی کار چې وکړ دا و چې: "په خپله کابینه کې یې د معارف او عدلیې وزارت ته ځای ور نه کړ." (۶)
نو هغه حکومت چې نه پکې عدل وي او نه هم د علم ډیوه، سړی خپله اټکل کولای شي چې هغه به څومره دجهل، تیارو او فساد سرچینه وي. سردار فیض محمد خان زکریا وايي: "من شخصاً بچه سقاو را از نقطه نظر اینکه پسر یکنفر سقاو بود انتقاد نمی کنیم (باشد متاع نیکواز هر دکان که باشد) لیکن اعمال بچه سقاو، ظلم و ستمگاری بچه سقاو، جهالت و وحشت بچه سقاو را ننگ و عار بشریت میدانم و در عصر بیستم سلطه جهل و وحشت در افغانستان يك حادثه بس ناگوار و انفعال انگیز است." (۷)

مارشال شاه ولي خان وايي: "اگر این شورش دوام می‌کرد، شیرازه

وحدت کشور بهم می خورد." (۸) خُککه خود هېواد غازيان د جهل او تيارو د واکمنی د له منځه وړلو لپاره خپل ملي مسوولیت او رسالت ته متوجه شول او د هغو د راپرخولو په لټه کې شول. سپه سالار غازي محمد نادر خان د دغو غازيانو او هېوادپالو سرلښکر و چې دا انارکي او سراسري گډوډي یې و نه شوه زغملی نو خککه یې د هغې را پرخولو ته ودانگل، غازي محمد نادر خان په هغه وخت کې د دې سقاوي انارشی په باب وایي: "اگر این حالت دوام کند، مملکت ویران، اوضاع خطرناک و استقلال که با قربانی های متوالی بدست آمده از دست خواهد رفت، انگه زندگی برای ما چه معنی خواهد داشت؟" (۹)

د سقاوی زوی تر واکمنی وروسته

محمد نادر خان او نورو افغان مشرانو او غازيانو دغه د جهالت، وحشت واکمني د افغانستان او زموږ د خلکو لپاره يوه خطرناکه ناروغي وبلله چې هم يې د هېواد ژوند تهديد اووه او هم د ولس ژوند، نو ملي لښکر

یې را ټول کړې، سره له دې چې په دې وخت کې د ده د کورنۍ ځینې غړي له سقاو زوی سره اسیران وو او د محمد نادر خان د مبارزې له کبله ورته هره شېبه د مرګ خطر و او د سقاو زوی به همدا اخطارونه ورکول "من از سلطنت دست نمی بردارم، ملتفت باشید که اگر بکابل نیاید و امر مرا نشنوید عایله شما تا اکنون در کمال احترام میباشد امر میدهم که بصورت بسیار فجیع کشته شوند." (۱۰) خو غازي محمد نادر خان د دې خبرو او اخطارونو پروا و نه کړه، ځای پر ځای یې سقاویانو ته ماتې ورکړه.

د ۱۹۲۹ کال د اکتوبر پر ۱۵مه غازي محمد نادر خان د ارګ

سلامخاني ماڼۍ ته ورسېد، د سقاو زوی (۹) میاشتنۍ واکمنۍ یې ختمه کړه. هغه او د هغه ځینې نږدې یاران یې په دار وځړول او افغانستان یې له دې ناروغۍ څخه وژغوره.

د سقاو زوی او د هغه څو تنه ملګري د دار وځړولو پر وخت

مخونه:

- ۱- دوكتور خليل اله و داد بارش، امير حبيب الله كلكانى مردى در حريق تاريخ، پېښور، ۱۳۷۷ ال كال، ۶۶ مخ او نور بېلا بېل مخونه.
- ۲- كابلې والا، د مولانا محمد صادق حسين صادق صديق اثر، د پوهندوى عبدالخالق رشيد تبصره، هيله مجله، ۱۳۷۶ ال كال، ۶مه گڼه، ۱۱۰ مخ.
- ۳- مولانا اغا رفيق بلند شهرى، رويداد هـاى بغاوت افغانستان، مترجم آراكوزياوال، كراچى، ۱۳۷۴ كال، ۴ مخ، ۶ مخ.
- ۴- تاريخ معاصر افغانستان، از استرداد استقلال تا انقلاب شور، كابل، ۶۶ مخ.
- ۵- مير غلام محمد غبار، افغانستان در مسير تاريخ، ۱۳۴۶ ال كال، كابل، بېلا بېل مخونه.
- ۶- دوكتور خليل الله و داد بارش، هماغه اثر، ۱۱۶ مخ.
- ۷- مارشال شاهه ولي خان، ياداشت هـاى من، كابل، د سردار فيض محمد خان زكريا سريزه. ج مخ.
- ۸- مارشال شاه ولي خان، پورتنى اخځ، ۲ مخ.
- ۹- سپه سالار محمد نادر خان، // // ۳۹ مخ.
- ۱۰- حبيب الله كلكانى (بچه سقاو) // // ۴۷ مخ.

په حاکمیت کې محکومیت

له کلونو راهیسې او په تېره بیا په دې تېرو دوه درې لسيزو کې ډېر ځله دا خبرې اورېدل شوي، تحریک شوي او یا په شعوري او ناشعوري ډول ورته لمن وهل شوې چې گڼې "له سوونو کلونو راهیسې پښتنو پر افغانستان حکومت کړی، ټول "حاکمیت" د دوی و او واړه قومونه او لږکي ترې محروم وو!"؟

ظاهراً خو دا خبره د ځینو ذهن تېرايستلای شي ځکه چې د پښت (نسل) له پلوه له لوی احمدشاه بابا څخه رانیولې بیا تر اوسه پورې د بچه سقاو، بېرک کارمل او برهان الدین رباني له نیمواکو او ترینگلو حکومتونو پرته چې کارمل یې کشمیری او دوه نور یې تاجیکان دي، بل چا حکومت نه دی کړی، خو که لږ څیر شو خبره داسې نه ده. په حقیقت کې په یوه وخت کې دوو متوازي حکومتونو د یوه حکومت په نوم حکومت کړی. یو حکومت هغه و چې سیاسي، دفاعي، ټولنيزې او نورې چارې یې سرته رسولې او ظاهراً اکثره پښتانه یې په حساسو پوستونو کې مقرر وو. بل دفتري او ژبنی حکومت و چې هغه ټولې چارې یې په دفتري قلمرو کې شاملولې، د کتابت او نورې چارې یې سمبالولې. په دویم حکومت کې پښتانه هم وو تاجیکان هم، قزلباشان او نور واړه قومونه هم، خو که هر

څوك وو هغو ټولو دفتري چارې په فارسي ژبې سرته رسولې. له عملي پلوه دا حكومت د فارسي ژبو په لاس كې و، دا چې د پښت له پلوه هر چا په دې حكومت كې كار كړی دی او يا يې كاوه كه هر څوك وو خو څرنگه چې ټول د فارسي ژبې د پرمختگ او حاكميت سبب كېدل، عملاً فارسيوآنان يا فارسي ژبې گڼل كېدای شي. له همدې كبله زياتو فارسي ژبو ورو ورو دربارونو ته مخه وكړه او له ډېرو هغو ستونزو څخه څه ناڅه بېغمه شول چې د هېواد لوی اكثریت ورسره مخ و.

په دې كې شك نه شته چې ځينې وختونه به ځينو شاهانو او دربارونو پښتو ژبې او پښتني فرهنگ ته هم څه ناڅه پاملرنه كړې وي لكه شاه حسين هوتك، امير شېرعلي خان، امير عبدالرحمن خان، غازي امان الله خان او غازي محمد نادرخان خو هېڅكله هم د اغېزو دربارونو له خوا د فارسي ژبې له حاكميت او هغې ته له پاملرنې سره پرتله كېدای نه شي. د ساري په توگه "امير شېرعلي خان د يوه فرمان په ترڅ كې عسكري چارې، اصولنامې، نومونه او نور له انگرېزي څخه په پښتو كړل" (۱) چې تر ننه پورې دوام لري، خو له احمدشاه بابا څخه وروسته په دې دومره كلونو او واكمنۍ كې هېچا هم داسې دربار ونه ليد چې د فارسي په شان دې بشپړ پښتو وي.

همدغې فرهنگي او ژبنۍ جفا، ښكېلاك او زېښناك له پښتنو شاهانو او واكمنو څخه د پښتنو د ابدې گيلې او خواشينۍ يو ناسور زخم او ټپ پرې ايښی دی. دغه كار په افغانستان كې د يو واحد ملت د جوړونې په برخه كې هم يو لړ ستونزې راولاړې كړې دي.

د همدغو واكمنو ډرې عمل په پايله كې پښتو ژبه او پښتانه له دربار او دفتري چارو څخه لرې كړای شول او فارسي ژبو يې ځای ونيو. دې عمليې ډېر كلونه دوام وكړ او داسې وخت هم راورسېد چې د محمدگل خان بابا په خبره له درباره د پښتو "مرستون" (قبرستان) جوړ شو. په دې مانا چې پښتون به په دريم نسل له معنوي (ژبنې) پلوه ختم شو. هر پښتون به چې په دربار كې كوم غټ مقام ونيو نو په خپله خو به يې پښتو زده وه خو

د ليكلو امكانات يې نه و، خو بيا به يې هم څه ناڅه د وينا خپلمنځي ژبه وه. د هغه زوی به چې رالوی شو نو د هغه به گوډه ماته پښتو زده وه، په دې ډول به پښتو له ليکه په بشپړ او له وينا نه په نيمه ډول ولوېده او کله چې به د هغه د زوی زوی (لمسی) رالوی شو نو هغه به په بشپړ ډول فارسي ژبی شو او په دې ډول به پښتو هم له وينا او هم له ليک څخه ولوېده. اکاډميسين پوهاند عبدالشکور رشاد د يو يادښت په ترڅ کې د دې ډول اشخاصو يو څو بېلگې وړاندې کوي وايي "متين خان اندر راته وويل: يو وخت زه د کابل په چهاردهي که جبارخان کلا ته ولاړم چې له رئيس تميز عبدالرب خان اندر سره ووينم، کلا ته نژدې د ده زوی په مخه راغی، د پلار پوښتنه مې ځنې وکړه، ده راته وويل: "او کتی قومایش درمهمان خانه شسته" تاسې وگورئ د پلار قوميان د ده قوميان نه شول، ځکه چې هغه په پښتو خبرې کوي، دی پارسي وايي او په پښتو نه پوهېږي، يانې نه يې وايي. ده دريښي اغوستې ده او هغو خپل پښتني کالي - هغو پگړۍ تړلي دي او دی لوڅ سر دی."

پوهاند رشاد زياتوي: "يو وخت زه په لېننگراد کې وم، د ختيځ پېژندنې له پوهنځي څخه تليفون زاته وشو: ((يو ډاکټر د عالي تحصيلاتو په نيامت له افغانستان (کابل) څخه دغه اوس رارسېدلی او ستا په لټه کې دی)) ما چې په تليفون کې له نوي مېلمه سره خبرې وکړلې و مې نه پېژانده خو د وطندارۍ په خاطر مې ورته وويل: "دغه دی دستي درر سپېرم زما لاره څاره" زه چې پوهنځي ته ورغلم له نوي راغلي وطندار مېلمه سره مې روغېر وکړ، اب شي ژيت (ليلي) ته مې بوته، ځای مې ورونيوه بناغلي ډاکټر... چې خدای پاماني راسره کوله، تر کور وداني وروسته يې دا هم راته وويل: "مادرکلان مه نورزايي بود" (۲) دغه راز په سلگونو او زرگونو بېلگې شته. د پښتو ژبې يو وتلي ليکوال او څېړونکي (پريشان خټک) يوه ورځ په پېښور کې د احمدشاه بابا په ياد د جوړ شوي سيمينار په ترڅ کې د پښتنو پورتنۍ نيمگړتيا او د نورو ژبني ښکېلاک ته اشاره وکړه او ويي ويل: "دا پښتون پر دريم نسل ختم دی، ميرويس نيکه، شاه محمود هوتک

او په شاه اشرف ختمه شوه، احمدشاه بابا، تیمورشاه او په شاه زمان ختمه شوه. عبدالرحمن خان، حبیب الله خان او په امان الله خان ختمه شوه. نادرخان، ظاهرخان او په داودخان ختمه شوه." د ده په نظر د دې خبرې څېړنه پکار ده چې ولې پښتون په دریم نسل ختمېږي؟ دا رنځ په دې دوه دویم سو کلونو کې روان دی، په همدې بهیر کې پښتانه فارسي ژبي کېږي. دا ناروغي هغه وخت لا پسې زیاتېږي چې تیمورشاه مرکز له کندهاره کابل ته رالېږدوي او دلته قزلباشان او نور فارسي ژبي د هغه پر شاوخوا راتولېږي او دفتري چارې پرمخ وړي. دا لړۍ همداسې په لږ او ډېر زور سره تردې نژدې لسيزو راورسېدلې. بیا به هر پښتون په کابل کې په درېیم نسل ختمېده، نو ځکه خو وزیر محمدگل خان مومند بابا کابل ته د "پښتنو مرستون" نوم ورکړي.

د دې ژبنۍ غمیزې په بهیر کې یو شمېر پښتانه هم فارسیوانان شول او ځینو نورو نافرسي ژبو ورو قومونو هم خپله ژبه هېره او فارسي ته مخه کړه. دغه راز د تزار له ناتار او د روسیې (اکتوبر) انقلاب له بري وروسته له مرکزي اسیا څخه یو زیات شمېر خلکو افغانستان ته پناه راوړه او د فارسي ژبو د شمېر په زیاتوالي کې یې برخه واخیسته. څرنگه چې دربار او دفتري چارې دوی خپل حق گانه نو هر چا ان که واکمنو هم د پښتو ژبې د رسمي کولو او یا دفتري کولو هڅه کوله دوی پرې د نشنلیست، ژبپال او فاشیست ټاټې لگولې.

د پښتو پر ځای په فارسي ژبه تعلیم او تحصیلي بهیر هم د ډېرو پښتنو ژبه پرې کړه او د فارسي ژبو په لیکه کې یې ودرول. "یو الماني څېړنکي په خپله یوه اوسنۍ څېړنه کې څرگنده کړې ده چې په افغانستان کې د لوړو تحصیلاتو احصائیه بنسټي چې تاجکيان ۳۹% ونډه لري او پښتانه چې د نفوسو له مخې ۵۰% دي په دویم ردیف کې راځي، یانې په لوړو تحصیلاتو کې د دوی برخه ۳۳% ده. دغه څېړونکي وايي چې که ژبه په نظر کې ونیسو، نو دا توپیر افراطي بڼه غوره کوي. په هرو شپېتو پښتنو کې چې د لوړو تحصیلاتو خاوندان دي، څلوېښت یې له پښتو ژبې سره

اشنایي نه لري. ۱۴% د عالي تحصيلاتو خاوندان نورو قومونو ته منسوب دي او ۱۴% نور يې له ساداتو سره تعلق لري. دا علمي څېړنه ښيي چې پښتو په افغانستان کې مطلق حاکمیت نه درلود، بلکې په اقتدار او بیروکراسۍ کې يې له نورو څخه ونډه کمه وه. دا ټولو ته معلومه ده چې د اقتدار هغه خاوندان چې پښتنو ته منسوبېدل، د ژبې او فرهنگ له مخې يې له پښتنو سره فاصله څرگنده وه. باید ووايو په هره ټولنه کې بیروکراسي د يو جلا قشر په شکل تبارز کوي. که هغه د يو ملي يا واقعي اسلامي دولت ماشين وچلوي خیرې ټولنو ته رسېږي او که د مستبدو حکومتونو په لاس کې ولوېږي نو د يو ملت د افرادو د مشکلاتو بار درنوي. (۳)

د دغه ژبني ښکېلاک په بهير کې ځينې پښتانه فارسيوانان شول. د استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په وينا "د ملگرو ملتو د يو رقم له مخې په افغانستان کې په سلو کې لس پښتانه فارسيوانان شوي دي." ځينو خپلواکو او مستقلو څېړنو هم د ملگرو ملتونو دا احصائيه واقعيت ته نژدې گڼلې ده. په پېښور کې د "واک فونډېشن د افغانستان لپاره" يوه سروې چې د شپږو کلونو په موده کې يې کرې ده ښيي چې د افغانستان په ټول نفوس کې له ۶۲،۷۳ فيصده پښتنو څخه ۵۵ فيصده خپله ژبه ساتلې او ۷،۷۳ فيصده پښتانه فارسيوانان شوي دي، چې دا د هېواد د ټول نفوس په سلو کې ۸،۷ فيصده په شاوخوا کې نفوس جوړوي، يانې د پښتنو په سلو کې ۱۲،۷ فارسي او په سلو کې ۸۷،۳ پښتو وايي. دا ستم يوازې پر پښتنو نه دی شوی، بلکې پرنورو لږکيو قومونو هم شوی. "د واک فونډېشن د افغانستان لپاره" د خپلې سروې په ترڅ کې د افغانستان د قومي او ژبني جوړښت څرنگوالی په دې ډول په گوته کوي:

گڼه	قومونه	دختي په نسبت د قومونو فيصدي	دژبې په نسبت د قومونو فيصدي
۱	پښتون	۶۲،۷۳	۵۵
۲	تاجک	۱۲،۳۸	۳۳

۳	هزاره	۹،۰۰	۰،۰۰
۴	ازبک	۶۱۰	۵،۸۰
۵	ترکمن	۲،۶۹	۱،۴
۶	ایماق	۲،۶۸	

(۴)

په دې ډول د ژبې پر بنسټ دې جوړ شوي تشکل د دولتونو حساس پوستونه اشغال کړل او بیا یو وخت داسې هم راغی چې نور یې د "اقلیتونو د حقوقو" په نوم بیرغونه ورپول او خان ته یې د حکومت د جوړېدو غوښتنې پیل کړې، دا خبرې یې هم له خولو څخه راوتې چې "پښتنو پر افغانستان دوه نیم سوه کاله حکومت کړی او نور نو زموږ (اقلیتونو) نوبت دی." په همدې نیت یې خونړي جنگونه پیل کړل او په اصطلاح د اقلیتونو د حقوقو (!) خبره یې د هر چا تر غوږونو ورسوله، خو د هغه ژبني نري رنځ خبره د هېچا له خولو وانه وربدل شوه چې په مرموز او تدریجې ډول یې د پښتون قام هويت او پیژندنه تحدیدوله. په هر ځای او د هر چا په خولو د هغه د حاکمیت خبرې تاوېدې خو د محکومیت خبره یې هېچا هم ونه کړه.

اخځونه:

- (۱) پوهنوال ډاکټر زبورالدین زبور، د پښتو معاصر ادبیات، کابل پوهنتون، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو خانګه.
- (۲) د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته یوه لټونه، محمد اسمعیل یون، ۱۳۷۳ ال کال، پېښور چاپ، ۳۶-۳۷ مخونه، د پوهاند رشاد یادښت.
- (۳) عبد الجلیل وجدي، افغانستان د لویې لویې سټیج، د آزاد افغانستان د لیکوالو ټولنه، پېښور، ۱۳۷۶ ال کال، ۱۰۰-۱۰۱ مخونه.
- (۴) د افغانستان قومي جوړښت، واک فونډېشن د افغانستان لپاره، د ساپي د پښتو څېړنو او پراختیا مرکز، ۱۳۷۷ ال کال، پېښور، ۴ مخ.

اقلیت د اکثریت په رول کې!؟

کله چې په افغانستان کې "د پښتنو په حاکمیت" کې د پښتو ژبې پر ځای فارسي ژبې پرمختګ او بډاینه ومونده نو په اساسي مانا د دولت رگونه هم د دغې ژبې ویونکو لاسته ورغلل او دا یې د ژبې د حاکمیت په وجه او پلمه دومره محکم کړل چې بیا یې نو نور دربار او دفتر خپل مال ګاڼه. دې حالت په پټه له ډېرې پخوا دوام درلود، خو کله چې د اعلیحضرت محمد ظاهر خان د وخت لومړي اساسي قانون کې د ژبې مساله مطرح شوه او د افغانستان د اکثریت خلکو هیله دا وه چې نور نو باید د خپل هېواد د اکثریت او ملي ژبې خبره مطرح شي دا مساله یو ځل بیا له پردې راووته او ځینو لنډ فکرو په ښکاره ډول د پښتو ژبې مخالفت وکړ.

سره له دې چې د دنیا په هېڅ ملک کې د زیات وخت لپاره څوک د دې بېلګه نه شي پیدا کولی چې د اقلیت ژبه دې رسمي او دفتري وي، خو پر پښتنو باندې له سوونو کلونو راهیسي د دې ژبني ظلم ژرندې ګرځېدلې دي. د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د وخت اساسي قانون کې له پښتو ژبې سره د (ملي) کلمه هم یو ځای شوه او تر یوه ټاکلي وخت

پورې پښتو د دفتر ژبه پاتې شوه خو دې حالت بیا هم د ځینو کورنیو او بهرنیو توطیو له امله دوام و نه موند او بېرته فارسي ژبه دربار او دفتر ته راداننه کړای شوه بیا نو له هغه راهیسې په وقفه یې توگه ځینې وختونه پښتو ژبې ته پام را اړول شوی او بیا له نظره غورځول شوې ده.

په دې توگه دربار او حکومت د هغه چا په لاس کې کېوتل چې د هغو ژبه دفتري وه. په دې کې شک نه شته چې د قوم، ختې، پښت او یا د تذکرې له مخې به ځینې داسې پښتانه هم وو چې د وخت د حکومت په حساسو او یا هم په لومړیو پوستونو کې مقرر وو، خو دا ټولو ته څرگنده ده چې د هغو د اکثریت نه پښتو زده وه او نه یې پښتو ژبې ته پام کاوه.

له دې څخه دا څرگندېږي چې اصلاً حکومت، خصوصاً فرهنگي او ژبني حکومت بل چا کاوه او د پردې پر مخ بل څوک و. یو وخت نو بیا داسې هم راغی چې د ژبې پر بنسټ همدې تشکل د پښتو د اکثریت واقعیت او حقیقت دروغ وگاڼه. په اخبارونو، رسمي او نارسمي غونډو کې یې د پښتو ژبې - او د پښتنو د تاریخ د تحریف او ړنگونې هڅې پیل کړې او دا خبرې یې له خولو را ووتې چې نور نو زموږ نوبت دی، ځانونه یې د اکثریت په رول کې ودرول، د غلطو احصایو او ارقامونو په خپرولو یې پیل وکړ. د دې هڅو او عملونو په نتیجه کې د توطیو او سازشونو له لارې ښاغلی احمد شاه مسعود او ښاغلی رباني د "اسلامي دولت" (!) په نوم د یوې جنجالیزې او طاعونیزې ادارې د مشرانو په توگه کابل ته راننوتل او ښځه په ښځه یې د "اقلیتونو د حقوقو" او د "اقلیتونو د حکومت" انګازې پورته کړې. کله چې دوی د کابل د ترینګلې نیمواکې واکمنۍ پر ګډۍ کېدل شول، نو بیا یې د غلطو احصایو له لارې ځان اکثریت ته قریب کړ، دولتي او سیاسي چارو پر مخ بیول یې خپل طبیعي حق (!) وگاڼه.

کارمل: پېژندنه او د شخصیت شننه

هره ټولنه او ولس خائنه د ویاړونو، پرمونو، نېکمرغیو، بدمرغیو، غمیزو او کړاوونو شپې او ورځې لري. دا پېښې او یادونه د ولس په ذهن کې انځور شوي وي او له یوه نسل څخه بل ته انتقالېږي. څرگنده خبره ده چې پېښې په خپل سر نه رامنځته کېږي. هغه اشخاص چې د ذهني، فکري، اخلاقي، ټولنيزو او نورو ښېگڼو له پلوه کمزوري وي او لویو کارونو ته لاس اچوي نو نتیجه یې ډېره کرغېړنه راوځي. دا ډول اشخاص د منفي کرکټرونو په توګه د ولس په ذهن کې ځای نیسي او ولس ته د ورارول شوي زیان او درد له کبله د هغو د سختې کرکې سبب ګرځي. زموږ د هېواد د معاصر تاریخ تر ټولو بدمرغه ورځ د ۱۳۵۸ ل کال د مرغومي شپږمه نېټه ده. د دې غمیزې مرکزي کرکټر بېرک کارمل و چې په نوموړې نېټه د شوروي اتحاد د "۸۶" (۱) زره کسيز پوځ په زور د کابل پر تخت کېنول شو.

"بېرک کارمل د جنرال محمد حسین خان زوی د بگرامي د کمريو اوسېدونکی و. د بېرک کارمل د نیکه محمد هاشم پلرونه هندوستانیان دي

چې له کشمیرنه پنجشیر ته راغلي دي. د بهرنیو چارو د پخواني وزیر عبدالوکیل نیکه د نوموړي پلار (محمد حسین) حربي ښوونځي کې شامل او وروسته یې خپله لور هم ورته ورکړه. بېرک کارمل د کابل پوهنتون له حقوقو پوهنځي څخه فارغ شوی او بیا یې د پلان په وزارت او ځینو نورو دولتي ارگانونو کې کار کړی دی. نوموړی د ۱۹۶۵ - ۱۳۴۳ کال د (خلکو دیموکراتیک ګوند) د لومړي کنگرې له غړو څخه و. وروسته یې د (پرچم) په نامه یوه بېله سیاسي ډله جوړه کړه. (۲)

ده د خپل سیاست ډیپل له کلونو څخه د شوروي اتحاد له سفارت سره لار درلوده په همدې وجه خو روسانو تر بل هر چا پر ده زیات باور درلود. دی د شوروي سفارت کارکوونکو ته دومره نژدی و چې د هغوی په ډېرو خصوصي غونډو او مېلمستیاوو کې هم د ګډون بلنه ورکول کېده. د (پلوشې) جریده په خپله یوه ګڼه کې د سردار محمد داودخان د وخت د کابینې د یوه غړي له خولې لیکي: "موږ په کابل کې د شوروي سفارت له خوا رسماً د ځینو خبرو لپاره نوموړي سفارت ته بلل شوي وو، کله چې سفارت ته وردننه شوو نو د سفارت کارکوونکو موږ ته هرکلی ووايه، دی (کارمل) هم لکه د سفارت د یوه غړي په توګه د هرکلي ویونکو په ډله کې ولاړ و." (۳)

جنرال اکساندر لیاخوفسکي په افغانستان کې جنګېدلی روسی جنرال په خپل کتاب (د افغانستان غمیزه او مېړانه) کې د بېرک کارمل په باب لیکي: (... هغه د کې، جی، بی سړی و. د خپلې (واکمنۍ) په وروستیو کلونو کې یې د شرابو څښل ډېر کړل. ان د کې، جی، بی مشر یوري اندروپوف چې د کارمل حامی او ملاتړ و په دې هکله هغه ته ډېر نصیحتونه وکړل خو ګټه یې ونه کړه. ورځ تر ورځې جوته ده چې کارمل په روغه لار د تګک وس نه لري خو بیا هم چا د هغه د ګوښه کولو تکل نه کاوه. ځکه چې ترشا یې کې، جی، بی ولاړه وې." (۴)

د کې، جی، بی په سازمان کې د غږیتوب خبره خپله کارمل هم نه ده پټه کړې. پر ۱۳۶۴ ل کال په کابل کې د کارمل د رژیم له خوا د (کې)

جي بي سازمان) د تاسيس كاليزه نمانځل كېده. د هغه وخت د "دولت" د دولتي خدمتونو د لوی رياست (خاد) د سياسي چارو په رياست کې چې (عارف صخره) يې رئيس و، يوه ډېره لويه او ځانگړې غونډه جوړه شوې وه، کارمل تر غونډې دمخه (عارف صخره) ته په شفاهي او خصوصي خبرو کې په ډېر غرور او افتخار سره دا خبره وکړه. "من افتخار ميکنم که هر افغانستان اولين شخص بودم که عضويت پر افتخار اين سازمان نجات بخش را حاصل کرده بودم".

"جگړن ولاديمير کوزيچ کين چې په ايران کې د افغانستان په ارتباط د کې جي بي مامور و د ۱۹۸۲ کال د نومبر پر ۱۱ نېټه يې له بي بي سي سره د يوې مرکې په ترڅ کې دی (کارمل) د کې جي بي يو لوړ رتبه مامور وباله" (۵) د همدغو روابطو نتيجه وه چې دی په چکوسلواکيا کې د افغانستان له سفارت څخه په مخفي ډول مسکو ته بوتل شو.

د کې، جي، بي د جاسوسي ضد مشر تورنجنرال لوکين وايي: "کې، جي، بي کولای شول چې د ټولنو او افرادو په خصوصي او عمومي تاريخ کې دلون راولي او د کماندو داسې افراد يې په واک کې وو چې د شوروي له پولو د باندې هم په هر ډول تهاجمي او تروريستي عملياتو لاس پورې کړي چې له همدې قطعي نه يوه ډله چې په مستعار نامه (زينت) يادېدل، د سفارت د ساتنې په پلمه کابل ته ولېږل شوه او د جنرال ويکتورپاپوتين قوماندې ته ورکړل شوه." (۶)

جنرال لياخوفسکي هم په خپل کتاب (د افغان غميزه او مېړانه) کې قدرت ته د کارمل د رسېدو او د جدي د شپږمې نېټې په باب ليکي: "که څه هم افغانستان ته د شوروي لښکرو د منظمو فرقو د لېږلو لپاره د دسمبر ۲۵ (د مرغومي څلورمه نېټه) ټاکل شوې وه خو يو شمېر ضريبي ټولگي د امين د وژلو لپاره منځکې په شوروي سفارت کې ځای پر ځای شوي وو. د دسمبر ۲۵ نېټه د کابل د خواجه رواش په هوايي ډگر کې د افغانستان د وسلوال پوځ ټول روسي سلاکاران پټ جرگه شول، همدلته دوی ته امر وشو چې د افغانستان پوځ دې خنځی او د شوروي د لښکرو خلاف

د جنگېدو وړتيا دې ترې سلب شي.

د (تاج بېك) په غونډه كې د امين د استوگنځي د نيولو عملياتو ته د (شورم ۲۳۳) مستعار نوم وركړ شو او مشري يې د كې، جي، بي د افسر بايارينوف پر غاړه وه. د همدې مقصد لپاره بگرام نه د جگړن خال بايف په مشرۍ او شوروي مسلمانو وگړو نه جوړ په اصطلاح (مسلمان كنډك) هم په دارالامان واټ كې ځاى پر ځاى شو. د عملياتو وخت د جدي د شپږمې نېټې د شپې لس بجې ټاكل شوى و. خو وروسته د شپې نهو او په پاى كې د ماښام اوه نيمو بجو ته رالڼد كړاى شو)) د ليكوال په عقیده د دې تغير علت دا و چې امين د كې، جي، بي د نقشې خلاف په زهرو مړ نه شو او په كار وه چې بې ځنډه د عسكرو په زور له منځه يوړل شي. لياخوفسكي ليكي چې "افغاني عسكرو سخت مقاومت وكړ او سره له دې چې درندې وسلې يې (مشاورينو) له كاره غورځولې وې ترپايه د شورويانو خلاف و جنگېدل. حفيظ الله امين د خپلو دوو صغيرو زامنو او نورو خپلوانو سره يو ځاى ووژل شول. د دوى مړي د تاج بېك غونډه ته څېرمه په كندو كې تر خاورو لاندې كړاى شول." (۷)

تورن جنرال لوكين وايي: "د مرغومي په پينځمه نېټه د كې، جي، بي له مشر اندروپوف سره ناست وم چې له كابل نه د كې، جي، بي نماينده د امين د وژلو او د عملياتو د برياليتوب خبر وركړ. اندروپوف احساساتي شو او وې ويل چې كارمل ژر پيدا او د بيانېې متن ورته جوړ كړئ!" (۸)

"بيا له تاشكند راډيو نه د حفيظ الله امين د وژلو اعلان له يو اشنا ستوني نه راووت او دا اعلان د مفصلې وينا په ترڅ كې د هغه له خوا د تاشكند د راډيو په څپو كې څو ځلي تکرار شو، چې وروسته يې خپلې غلطۍ ته پام شو، كابل راډيو يې قطع او خپله خپرونه يې د كابل راډيو په نامه كړله." (۹) كله چې كارمل د امين له مرگه نه پوره ډاډمن شو نو د كې، جي، بي، له مېلمستون نه هم خپلو تښتېدلو ملگرو سره بېرته كابل ته راوستل شو او پر تخت كېنول شو. برژنيف او روسي مشرانو ده ته د يو تلگرام په ترڅ كې د برياليتوب مباركې وركړه. (۱۰)

د افغانستان ځلك د دموكراتيك كوند د مركزى كميټې عمومي منشي . د افغانستان د
 دموكراتيك جمهوريت د انقلابي شورا رئيس او صدراعظم بېرك كار مل د شوروى اتحاد
 د كونسټ گوند په شپږويشتمه كنكره كميټي كې د وينا كو لو په وخت كې .

د ټين سختراني بېرك كار مل در بېست
 شنهين كنكره حزب كوو نېست اتحاد شوروى:
 رفقا و دوستان عزيز !
 ما حامل صهيانه ترين و پر شور نرين
 شادمانها و سلام ها ، احساسات پساك ،
 دوستي واحترام عميق كميته مركزي حزب
 دموكراتيك خلق افغانستان ، تمام اعضاى
 حزب و ز حكمتشان افغانستان بشما و از
 طريق شما به تمام كمو نسماى شوروى
 و به خلق كبير كشور شماها هستيم .

د ټين سختراني بېرك كار مل در بېست
 شنهين كنكره حزب كوو نېست اتحاد شوروى:
 رفقا و دوستان عزيز !
 د هغه اولتر اجازه د هيد تا بناسبت
 دوتيكه از هيات نمايندگي حزب ما براى
 ترسكت در كنكره حزب پر افتخار لئين كبير
 مهل آمده است از صميم قلب اجسر از

کله چې کارمل د کابل پر تخت کېنول شو بیا نو ده په زغرده د شوروي پر دوستۍ او اړیکو ویاړ کاوه، ان دا چې د یوه محفل په ترڅ کې یې د گرمو احساساتو په وجه خپل هر څه په ډاگه کړل.

نوموړی د روسپالنې په مینه کې دومره ډوب و چې ان د خپل زوی نوم یې (واستوک) ایښی و او د شوروي اتحاد دوستي یې تلپاتې او خلل نه منونکې بلله.

سره له دې چې ده د جدي انټې پېښه (د انقلاب نوی بشپړتيايي پړاو باله) خو د دې پړاو په بري کې یې د شوروي له رول څخه په خپله پرده اوچته کړه، دی وايي: "هرگاه کمکهای بی شایبه و برادرانه اتحاد شوروی سوسیالیستی نمیبود انقلاب پیروزمند ثور وارد مرحله نوین خود نمیگشت و امروز نه تنها در افغانستان بلکه در منطقه يك فاجعه عظیم تاریخ رخ میداد." (۱۱)

نوموړي د گران هېواد د ویاړونو، پرتمونو او رمزونو د ماضي پانې نه وې لوستلې، د هېواد ژوند، بقا او پایښت یې په "ستر شوروي اتحاد" پورې تړلې گڼل. په سلگونو ځله به یې په رسمي او خصوصي غونډو کې دا خبرې تکرارولې "که د شوروي اتحاد د محدودو قواوو شته والی نه وای نو زموږ هېواد به د امپریالیزم خولې ته لوېدلې وای." (۱۲)

"درحالی که استقلال ملی کشور ما را خطر جدی ناشی از تجاوزات امپریالستی تحدید می کرد یکبار دیگر دوست بزرگ و آزموده شده مردم افغانستان اتحاد شوروی در کنار ما قرار گرفت." (۱۳)

ده د خپل هېواد عظمت غیرت او همت ته نه کتل، یوازې جغرافیایي حدود او نفوس د شمېر څرنګوالي او ځینو مادي وسایطو یې د ذهن سترګې وړیتې کړې وې ځکه یې نو په خپلو خبرو کې خپل هېواد (ډېر کوچنی) او خپل دوست هېواد یې (ډېر لوی) معرفي کاوه.

"کمک بلاعوض خلقهای شوروی به مردم افغانستان نمونه برجسته است در مناسبات بین المللی در رابطه کمک حسنه يك کشور بزرگ و کبیر با يك کشور کوچک."

ده زیات زیار ایسته چې د ژوند په ټولو چارو کې د شوروي اتحاد له تجربو او کړنونه گټه پورته کړي که د افغاني ټولنې له ژوند چارو سره سمون خوري او که نه؟ دا نو بېله خبره ده خو د ده هڅه دا وه چې د دوو بېلابېلو ټولنو ژوند هماهنگک ونیسي او په اصطلاح د شوروي اتحاد له تجربو څخه استفاده وکړي نو ځکه به یې په زیاتو غونډو کې د شوروي اتحاد پر تجربو ټینګار کاوه. د بنځو یوې غونډې ته د خبرو په ترڅ کې د دې تجربو یادونه او د ځوانانو یوې غونډې ته د تجربو د یادونې تر څنګ د شوروي اتحاد د ځوانانو د کمسمول له سازمان څخه مننه څرګندوي: "بشریت مترقي تجارب ارزښمندي در ارتباط با جنبش زنان اندوخته است درزمینه بیش از همه تجربه تاریخی کشورهای سوسیالستی و در درجه اول اتحاد شوروی ارزش والا و بزرگی دارد." (۱۴)

"اجازه راکړئ چې د هېواد د ځوانانو د دغې سترې غونډې او پیوستون په کار کې د زړه له کومې د بنو او لویو بریالیتوبونو هیله وکړم او یو ځل بیا د سوسیالستی هېوادونو د ځوانانو د بین المللي سازمانونو په سر کې د شوروي اتحاد د لېنني کمسمول سازمان مخکښو استازیو ته خپلې مننې څرګندې کړم" (۱۵)

ده به تل دخپلو خبرو په ترڅ کې پرڅو خبرو باندې ډېر ټینګار کاوه: "د افغان شوروي دوستي او دانقلاب نوی پړاو"، ده په دې یادونو کې د افراط ترورستي بریده ځان رسولی و. "اگر مرحله نوین انقلاب صورت نمی گرفت اکنون افغانستان در نقشه سیاسی جهان وجود نمیداشت" (۱۶) "دورنمای دوستی افغان شوروی خلل ناپذیر و خدشه ناپذیر است و از يك پیروزی به پیروزی دگر موج به موج به طرف تکامل و استحکام خود پیش میروند" (۱۷)

دی د جدي لټا ۶ نېټې وروسته شوروي ته د خپل سفر اهمیت داسې څرګندوي: "د ثور انقلاب د نوي پړاو له بریالیتوب څخه وروسته په بین المللي لحاظ زموږ لپاره ستره سیاسي پېښه هماغه شوروي اتحاد ته زموږ د گوندې او دولتي لوړې رهبري د هیئت سفر او په مسکو کې د

افغانستان او شوروي اتحاد د خبرو بريالي سرته رسول وو. د دغو خبرو اهميت د اوسني شېبې د خبرو له چوکاټ څخه ډېر لوړ دی او ځينو برخو کې د دوه اړخيزو اړيکو له چوکاټ څخه هم لوړ ځي. (۱۸)

بيرك گامدل د سياسي او علمي بسوهي په څېرونه او دافغانستان ددموکراسيانه جمهوريت لږ شوروې اتحاد ترمنځ دوستانه اړينو په بياوړتياکې دخپلې برخې اخيستنی په وياړ د شوروي اتحاد سياسي او علمي پوهې د څېرونو د ټولني لوړه مهال (واويلدوف) ترلاسه کړ. عکس بيرك گامدل ته ددغه مهال ددوکولو د مراسمو يو کوبه چې دشوروي اتحاد د پوه باسوف له خوا و د کول گيرزيښي .

که په پورته عبارت کې د (چوکاټ) کلمې ته څير شو ډېرې سپورې ماناوې ځنې راوځي؛ په عادي ورځينۍ محاوره کې هم له (چوکاټه وتل) په منفي مانا کارول کېږي خو ده د کلمو پر ځای کارونې ته هم پام نه دی اړولی، هغه دوستي چې له چوکاټه ووځي نو طبيعي ده چې نور څه ترې راولاړېږي. بله خبره چې ده د هغو په باب بېلابېل متضاد نظرونه څرگند کړي هغه د شورويانو د راتگ مسئله وه. سره له دې چې موږ پورته يادونه وکړه چې ده به ويل: "هرگاه کمک های بی شایبه و برادرانه اتحاد جماهیر شوروي سوسیالیستی نمیبود انقلاب پیروزمند ثور وارد مرحله

نویسن خود نمیکشت" (۱۹) خو بیا به هم کله کله ده ویل چې د شوروي پوځیان د افغانستان - شوروي د ۱۹۷۸ کال د دسمبر او د ۱۳۵۷ کال د قوس د ۱۴ نېټې د تړون پر اساس چې د ده په قول د دواړو هېوادونو د حکومتونو تر منځ شوی و راغلي دي. کله به به یې ویل چې د ملگرو ملتونو د منشور د ۵۱ مادې پر اساس راغلي خو کله چې به پرې د هېواد په دننه او بهر کې انتقادونه او فشارونه له حده زیات شول نو بیا به یې ویل چې دا خو "امین راوستي" (!) دا خبره ده هغه وخت کوله چې نور نو پر خپل او د روسانو پر بري ورته شک پیدا شوی و. د خپل قدرت پر لومړي کال خو یې خان د شوروي اتحاد یو وجود باله او دا ویاړ (!) یې چا ته نه ورکاوه او همدا به یې ویل: ((دراین دوستي و در این روابط میتوانیم بگویم که هیچ قدرت در جهان اعم از ارتجاع سیاه، امپریالیزم جهاني، شوونیسم چین و دگر نیروهای طاغوتی هرگز نمیتوانند کوچکترین خدشه وارد سازند" (۲۰)

"زنده باد دوستي خلل ناپذیر جمهوری دموکراتیک افغانستان و اتحاد شوروی دوست و برادر جاودان و همیشه گی ما" (۲۱)
د اسوشیتد پریس خبریال له ده څخه پوښتنه وکړه. "قسمیکه جلالتماب شما فرمودید و قبلاً گفتید که امین ایجنت امپریالیزم امریکا بود پس اوچرا قشون شوروي را در افغانستان دعوت کرد؟"

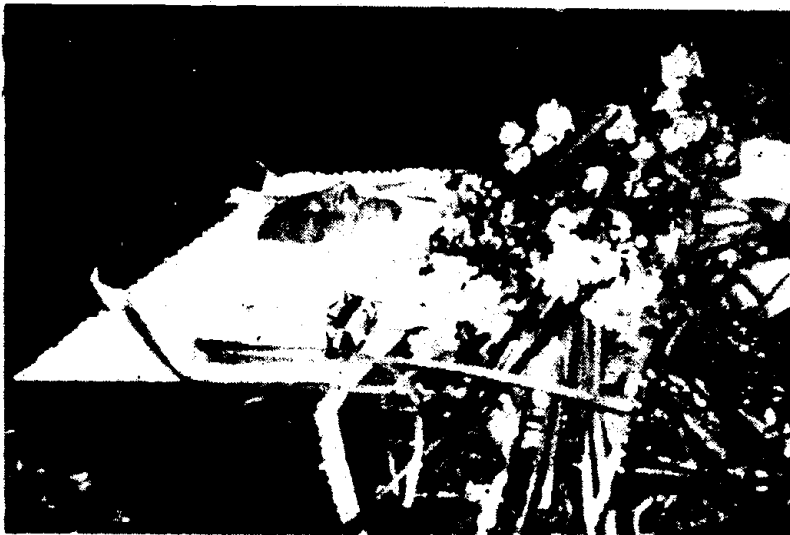
خواب: "حفیظ الله امین ایجنت امپریالیزم امریکا از اتحاد شوروی طلب کمک قطعات محدود نکرده بود بلکه این کمک به اراده و تصویب نزدیک به اتفاق ارای شورای انقلابی جمهوری دیموکراتیک افغانستان صورت گرفته است." (۲۲)

دلته که له انقلابي شورى څخه مقصد د نور محمد تره کي "انقلابي شورى" وي نو دهغه په ژوند خوروسان رانغلل نو دهغه له مرگه وروسته روسانو د هغه تړون عملي کاوه؟ او که د امین د وخت له "انقلابي شورى" څخه مقصد وي نو هغه خو دی خپله ردوي چې امین نه دي راغونښتي.

بله عجیبه خبره خو دا ده چې راغونښتې هغو دي (!) خو قدرت ته
یې دی ورساوه؟ (۲۳)

د کارمل د گوداگیتوب او د هغه د منفي شخصیت په باب خورا
زیات اسناد اولیکنې خپرې شوې دي خو موږ دلته یوازې د ده د خپلو
خبرو او څرگندونو په څو بېلگو بسنه کوو.

د افغانستان د معاصر تاریخ دا توره او ذلیلله څېره په پای
کې د خپل بادار په غېږه (مسکو) کې ساه ورکړه او مړی یې د
افغانستان د بلخ ولایت د حیرتانو په سیمه کې خاورو ته وسپارل شو، خو
د افغانستان سپېڅلې او غیرتي خاورې د ډېر وخت لپاره و نه شو زغملی
او تر یوه ټاکلي وخت وروسته د ځینو په قول کله چې د طالبانو
د اسلامي تحریک سرتهېري سیمې ته ورسېدل نو د ده مړی یې له قبره را
ووېست او د امو په دریا کې یې گوزار کړ، د امو دریا هغه له خپلې
کرغېږنې ماضي او بدرنگیو سره د خپلو اوبو تل ته ښکته کړ او په دې
ډول د تاریخ یوه توره څېره د تل لپاره د تورو اوبو په تل کې ورکه شوه.

اخځونه:

- (۱) وفا جریده، د آزاد افغانستان د لیکوالو ټولنه، پېښور، ۱۳۷۲ ل کال، کال گڼه.
- (۲) ۱، هارون، داود خان د کڅې جې بي په لومو کڅې، پېښور، ۱۸۵ مخ.
- (۳) پلوشه جریده، کابل، ۱۳۷۴ ل کال، ۳ گڼه.
- (۴) ډیوه لندن، ۱۹۹۵ کال، د لیندۍ گڼه، ۱۸ مخ.
- (۵) ۱. هارون، هماغه اثر، ۱۸۶ مخ.
- (۶) پورتنۍ اثر، ۱۸۳ مخ.
- (۷) ډیوه، لندن، هماغه گڼه، ۱۷ مخ.
- (۸) ۱. هارون، هماغه اثر، ۱۸۳ مخ.
- (۹) // // ۱۸۴ مخ.
- (۱۰) وفا جریده، ۱۳۷۴ ل کال، ۴۷ - ۴۸ گڼه، ۹ مخ.
- (۱۱) دافغانستان کالنۍ، کابل، ۴۵-۴۶ (۱۳۵۸-۵۹ ل کال) گڼه، ۱۵ مخ.
- (۱۲) پورتنۍ اثر، ۱۱۷ مخ.
- (۱۳) // // ۱۸۹ مخ.
- (۱۴) // // ۲۱۹ مخ.
- (۱۵) // // ۲۱۲ مخ.
- (۱۶) // // ۲۸۳ مخ.
- (۱۷) // // ۳۱۶ مخ.
- (۱۸) // // ۲۸۷ مخ.
- (۱۹) // // ۱۵ مخ.
- (۲۰) // // ۴۳۳ مخ.
- (۲۱) // // ۴۵۶ مخ.
- (۲۲) // // ۳۲۵ مخ.
- (۲۳) وفا جریده، ۱۳۷۴ ل کال، کال گڼه، ۱۸ مخ.

پرچم واکي: پښتو او پښتانه

روسانو د خپلو هیلو د پوره کولو لپاره په ډېرو ټولنو کې د لږکیو (اقلیتونو) له استعمال سره ډېره مینه درلوده، د خپل بریالیتوب راز یې په همدې کې لټاوه. دوی فکر کاوه چې لږکي له سیاسي پلوه بې ثباته وي، ژر استعمالېږي او (د خوږو ترخو) زور ته ژر غاړه ږدي، نو ځکه یې په افغانستان کې له عامه ذهنیت نه پټ یو نامعلوم او د څرگند قومي هویت نه لرونکی شخص (ببرک کارمل) د خپلو هیلو د پوره کولو لپاره وروژه. څرنگه چې د افغانستان اکثریت ټولنه له پښتنو نه جوړه وه نو پرده یې هم د پښتون ماسک وواهه او یو کشمیری مهاجر شخص یې د (پښتون) په نوم معرفي کړ، خو د قلم خاوندان او څیرمن سیاسي اشخاص پر دې خبره ډېرښه پوهېدل. کله چې کارمل قدرت ته ورسول شو، نو نه ده او نه د ده بادارانو له پښتو ژبې او پښتنو سره خپله دښمني پټه کړه. د شوروي کمونیست دربار ته نژدې لیکوال او د ببرک کارمل نژدې شخصي او عقیدتي دوست (اولیانوفسکي) په ډاگه دا خبرې څرگندې کړې: "موږ ځکه

افغانستان ته لښکرکشي وکړه چې د اکثریت (پښتنو) د یکتا توري ختمه او دولتي ځواک اقلیتونو ته انتقال کړو." (۰) د اولیانوفسکي په قول کله چې دولتي ځواک اقلیتونو ته انتقال شو، نو د کارمل په شاوخوا یې په زیاته کچه (تاجک) اقلیت او ځینې نور واړه لږ کي ورتاو کړل.

سمدستي ورسره "رژیم های فاشیستی گذشته"، "ملیت های برابر و برادر"، "اقلیت های ستمدیده و محروم"، "اقلیت های برپاخاسته" او نورې... نومونې هم دود شوې.

اکثره خپرونو په ځانگړي ډول ورځپاڼې او جریدې که په فارسي ژبه وې، هغه خو پر خپل ځای پاتې شوې او که پښتو وې هغه په فارسي واړول شوې او پښتو د ژباړې یا ترجمې ژبه شوه. په لومړي سر کې زیات خلک په دې رمزونه پوهېدل ځکه چې د روسانو یرغل د عامه ذهنیت سترگې نیولې وې، خو وروسته وروسته ډېر خلک پر دې وپوهېدل چې روسانو څنگه د افغانستان د اکثریت قوم پر ضد خپلو ناوړه هلو ځلو ته دوام ورکاوه. روسان په دې فکر کې وو چې پښتانه د هند سمندر ته د رسېدو په لویه لار کې د یو ځواکمن قوم په توگه پراته دي نو که چېرې دوی منسجم، د یو محکم او بډای فرهنگ خاوندان وي نو د هند بحر ته د دوی د رسېدو په لار کې اساسي خنډ گرځېدای شي نو ځکه یې د پښتنو د تجزیې، کمزورۍ، د فرهنگي ارزښتونو او ټولنیزو بنسټونو د له منځه وړلو ماهرانه هلې ځلې پیل کړې. دا هڅې د روسي مشاورینو په لارښوونه او د کورنیو ناپښتنو لویگارو په مرسته تر سره کېدې، یو وخت یې د دولت ټولې ساحې ونيولې، خو په لاندینو برخو کې زیاتې منسجمې وې:

۱ - په نشراتي او خپرنۍ برخه کې: لکه چې یادونه وشوه د

- اولیانوفسکي د شوروي د کمونست گوند تیورسن و. ده په خپله رساله کې چې (در باره حقیقت انقلاب ثور) په نامه ترجمه شوې وه دا څرگندونې کړي دي. نوموړې رساله د بیهقي د کتاب خپرولو موسسې خپره کړې وه او له یوه ټاکلي وخت وروسته بېرته ټوله شوله.

کارمل له راوستو سره سم د دولت په خپرنۍ پالیسۍ کې یو څرگند بدلون راوستل شو. اکثره ورځپاڼې لکه هېواد، انیس او نورې چې تیراژ یې لسگونو زرو گڼو ته رسېده په فارسي واپول شوې او د دې تر څنګ "حقیقت انقلاب ثور" ورځپاڼه په ډېر لوړ تیراژ سره هم بشپړه په فارسي ژبه خپرېده. "حقیقت سرباز" او دې ته ورته د ځینو نورو خپرونو هم دا حال و. دا ورځپاڼې به له فارسي ژبې څخه په پښتو ترجمه کېدې او بیا به چاپېدلې. داسې هم شوي چې د هرې فارسي ورځپاڼې او بیا د هغې د پښتو ایډېشن تر منځ څو ورځې واټن و. په داسې حال کې چې ورځپاڼه باید پر هماغه ورځ چاپ او وپېشل شي. داسې هم لیدل شوي چې فارسي برخه په ښار کې وپېشل شوې او بیا څو ورځې وروسته یې پښتو چاپ شوې ده. دا پښتو برخه یې بیا نه چا ته ښووله او نه یې وپېشله دا ځکه چې دوی څو "کابل د فارسي ژبو ښار" (!) گانه او د پښتو ورځپاڼو د ویش ضرورت یې هسې یو عبث کار (!) باله. هغو ولایتونو ته چې ټول پکې پښتانه استوګن وو، هغو ته هم د اخبارونه نه رسېدل او د پښتو اخبارونو پر ځای فارسي اخبارونه استول کېدل. یو وخت له ننګرهار نه رسماً په دې برخه کې ((د خلکو ډیموکراتیک گوند)) مرکزي کمیټې ته اعتراض لیک راغی، خو بیا هم چا د دې خبرې غم ونه خوړ. له دې پرته د پښتو او فارسي ایډېشنونو په تیراژ کې هم ډېر زیات توپیر موجود و. د ساري په توګه (درفش جوانان) یوه اوونیزه وه چې په (۸) او کله هم له هغو نه په زیاتو مخونو کې یې په ډېرو زیاتو امکاناتو سره د "خوانانو ډیموکراتیک سازمان" د مرکزي کمیټې د ارګان په توګه نشرات کول. په یو وخت کې له فارسي ایډېشن څخه پښتو برخه (۸) گڼې (دوه میاشتې) وروسته پاتې وه. د فارسي ایډېشن تیراژ (۵۸) زره گڼې خو پښتو تیراژ یې (۸) زره گڼې وې (۲).

د دې خپرونو اکثره پښتو برخه په پوره ډول نه وپېشل کېده، له چاپ وروسته به یې اکثره گڼې گودامونو کې ساتل کېدې او بیا به وروسته د قصابانو او دکاندارانو لاسته ورتلې.

له دې کارونو څخه د دوی هدفونه دا وو چې له یوې خوا به پښتو

د ژباړې ژبه شي او دا خو د يوه پوه په وينا څرگنده خبره ده چې ((ژباړه د ژبې پښتۍ ماتوي)) نو دوی په دې نيت چې پښتو ژبې ته يې زيان اړولی وي او تل يې د فارسي تر اغېز او نفوذ لاندې ساتلې وي دا کار کاوه.

دغه راز په دې چار سره په هېڅ توگه پښتون ليکوال ته د دې چانس نه پيدا کېده چې هغه دې مستقيماً او نېغې په نېغه په خپله په اول لاس ورځپانې ته مطلب وليکي. نو له عادي ژورناليسټيک نه نيولې تر لوړ تخليقي مطلب پورې هر څه بايد لومړی فارسي وای او بيا پښتو ژباړل شوي وای. ځکه نو يوازې فارسي ژبې ليکوال ته د ودې لاره چاره برابرېده او هم هغه مادي امتياز چې له دې خپرونو څخه تر لاسه کېده هم د هغوی لاسته ورته. پښتون ليکوال ته د غوړېدو لږ امکان برابرېده، پښتون کولای شو يوازې ژباړن شي. د ژباړې له مخې هم د دې اخبارونو او خپرونو کيفيت ډېر خراب و ځکه چې داسې ژباړونکي ورته ټاکل شوي وو چې نه يې په دې برخه کې پوره علمي لاس درلود او نه د کار ډېرښت دې ته پرېښودل چې دوی دې کره، ذوقی او درسته ژباړه وکړي. هر ارگان او خپرنډويي موسسې چې گډ نشرات کول د فارسي ژبې برخه پکې له ورايه ډېره زياته درنه معلومېده. "د خوانانو ډيموکراتيک سازمان" چې د فرید احمد مزدک تر مشرۍ لاندې يې ستمی او کمونيستي فعاليتونه کول په يوه وخت کې پنځه عنوانه (درفش جوانان اوونيزه، محصل امروز (جوانان امروز) مجله، ستوری جريده، پيشاهنگ (مجله) چې دوه وروستۍ يې "د مخکښانو سازمان" خپرونې وې وروسته کلونو کې يې "قبایلي ځلميان" په نامه يو څلور مخيزه پنځه لس ورځينۍ پښتو جريده خپروله. په دې کې "درفش جوانان" جريده لومړی فارسي او وروسته بيا په ناسمه پښتو ژباړه کېدل او له ډېر ځنډ او وقفې وروسته خپريده، د ستوري او پيشاهنگ او د جوانان امروز، په خپرونو کې په سلو کې لس برخې پښتو وه.

دغه زاز فرید احمد مزدک د خپلي واکمنۍ په دوره کې په سلگونو عنوانه بېلابېل سياسي، عقيدوي، ذوقی او نور کتابونه د همدې سازمان له لارې چې تيراژ لکونو ټوکو ته رسېده خپاره کړي دي خو په دې اکثرو

کې د دوی له خپلې کرنلارې او ځینو نورو محدودو کتابونو پرته نور ټول په فارسي ژبه وو "د ځوانانو سازمان" د یوه کارکوونکي په وینا "زموږ د یو ټاکلي وخت د ۱۳۰ عنوانونو خپرو شوو کتابونو له جملې څخه یو عنوان کتاب پښتو و." (۳)

کابل پوهنتون د پرچمواکۍ په بهیر کې گڼ شمېر لیکنې، رسالې، لکچرنوټونه درسي کتابونه او نور مستقل اثار خپاره کړي دي چې په مجموعي ډول یې شمېر له لسگونو عنوانو او زرگونو ټوکو څخه زیاتېږي. په دې کتابونو کې د پښتو څانگې له لکچرنوټو، ځینو درسي کتابونو او د ځینو سیمینارونو له پښتو کتابونو پرته نور اکثره په فارسي ژبه خپاره شوي دي. دغه راز کله چې "پرچمیان د قدرت پر کرسی کېنول شول نو لومړی کار یې دا و چې د پښتو فلمونو ریکلامونه یې وشکول. دوی استدلال کاوه چې په دغو فلمونو کې (بې حیايي) وه او بل دا چې د دښمن هنرمندانو جوړ کړي وو. دا خو هسې یوه پلمه وه، دوی کولی شول د فلمونو ځینې برخې سانسور کړي خو د دوی اصلي مقصد دا و چې د پښتو فلمونو بازار سوړ کړي او بل دا چې په ځینو فلمونو کې د انگریزانو په مقابل کې د پښتنو جهاد تمثیل شوی و... روسان پوهېدل چې اوس د دوی پر ضد جهاد روان دی تر کومه چې د بې حیايي خبر ده پرچمیان د ایراني، عربي نڅاوو په بنودلو او په تلویزیون کې د افغاني نجونو په نڅولو سره په خپله د بې حیايي تشویق کوونکي وو." (۴)

د افغانستان یو نوميالی پوه کانديد اکادميسين محمد صديق

روهي ليکي:

"پرچمیانو د "ملیتونو" په نامه مساله وپرسوله او داسې یې ښووله چې په افغانستان کې د "ملیتونو" مساله د شوروي اتحاد د ملیتونو له مسالې سره هېڅ توپیر نه لري. دوی غوښتل د قومونو تر منځ د برابری د اصل پر اساس د اکثریت او اقلیت طبیعي توپيرونه په عادلانه توگه له منځه یوسي. د مثال په توگه پښتو (ژوندون) مجلې د کتونکې ډلې (هیئت تحریر) په غړو کې له پښتنو سره باید د تاجیک اوزبک، بلوچ، پشه یي

قومونو غړي هم ټاکل شوي وای که څه هم هغوی د پښتو مقالو د ارزیابی صلاحیت نه درلود ځکه چې په پښتو چندان نه پوهېدل. همدارنگه خارج ته د هیات لېږلو په برخه کې به یو پښتون، بل تاجیک بل هزاره، بل ترکمن او داسې نور په مساوي تعداد ټاکل کېدل. که څوک به له بهر څخه یوې موسسې ته ورتلل نو د هغه شخص نوم او "ملیت" به یې لیکه او له چا سره چې به یې کار و د هغه نوم به یې هم لیکه. زه په لومړي سر کې د دې خبرې په منطق نه پوهېدم. وروسته راته معلومه شوه چې دا یو ډول جاسوسي وه. که کوم پښتون ته به چې زیات کسان ورغلي وو هغه به د گوند د مشرتوب له خوا تر تهدید لاندې نیول کېده او یا به په مرموزه توگه تنزیل ورکول کېده.

پرچمیانو کوشنیز کاوه چې په مختلفو بهانو د "ملیتونو" له نامه څخه په ناوړه استفاده د یو ډول تجزیې زمینه برابر کړي. یو ځل یې افغاني بدخشان د تاجیکي بدخشان تر قیمومیت لاندې راوست. یو ځل یې د شمال لس ولایتونو ته انکشافی پروژې منظورې کړې. د سیاسي بیرو یو تن غړي په یوه محفل کې وویل چې په دغو نوموړو لسو ولایتونو کې به سوسیالیزم راشي او د افغانستان په جنوب کې به ډیموکراتیک جمهوریت وي. د شمال سوسیالیستي جمهوریت به د جنوب ډیموکراتیک جمهوریت لپاره یوه پښتوانه وي. همدارنگه دوی د "غرجستان" په نامه هم کومه نقشه درلوده خو د عملي کولو فرصت یې ونه موند ځکه چې رژیم د سقوط گړنگ ته نژدې شوی و. په دې لړ کې یوه جالبه قصه داده چې په بلغاریا کې د روسانو په سپارښت داسې نقشه چاپ شوې وه چې افغانستان یې د شوروي د شپاړسم جمهوریت په توگه کښلی و.

د پرچمیانو د حکومت په دوره کې د پښتنو پر ضد سپکې سپورې په کتابونو او نورو خپرونو کې پیل شوې.

نور شخصیتونه خو پر ځای پرېږده حتی احمدشاه بابا او وزیر اکبرخان هم تحقیر شول او هغه هم په دې سبب چې هغوی پښتانه وو. احمدشاه بابا یې له چنگیزخان سره مقایسه کړ او وزیراکبرخان یې د

انگریزانو گوداگی ویا له، پښتانه یې د خراسان اشغالگران وگڼل. په دې وخت کې یو داسې تیسس منځته راغی چې گویا پښتانه، د سلیمان له غرونو څخه، شمال ته راغلي او خراسان یې چې د تاجیکانو او هزاره گانو اصلي وطن و اشغال کړ او د هغوی فرهنگ یې له منځه یوړ. پرچمیانو دغه تیسس ته رسمیت ورکړ او په پوهنتون کې یې تدریس کاوه. البته دغه تیسس په غلطه توگه طرح شوی دی.

پښتانه له اسلام نه مخکې د افغانستان په شمالي سیمو کې آمو درباب ته نژدې اوسېدل. د اروپا مشهورو پوهانو لکه جمیز دارمستتر، گایگر، امیل بنومینیست، مارگن سترن او نورو دا خبره ثابته کړې ده چې پښتو ژبه له اوستا، پامیري ژبو، خوارزمي او اسیتي ژبو سره د فارسي ژبې په نسبت ډېر نژدېوالی لري او په لرغونو زمانو کې باید پښتوله اوستا له پامیري ژبو او نورو خویندو ژبو سره یو ځای اوسېدلې وي. په دې حساب پښتانه په افغانستان کې نه د مهاجر حیثیت لري او نه د مهاجم، بلکې د دې هېواد پخواني اوسېدونکي دي. البته کوم وخت چې پښتانه له دغه ځایه لېږدېدلې دي، د دوی ځای تاجیکیانو اشغال کړی دی. پرچمیان په دې خبره نه شرمېدل چې د روسانو پر ځای پښتانه د افغانستان اشغالگران وبولي. (۵) *

استاد روحي زیاتوي ((ما یوه ورځ د څو تنو په مخکې یوه غټ پرچمي ته وویل: تاسې څنگه اجازه ورکوئ چې په کابل پوهنتون کې داسې کتاب تدریس شي چې هېڅ علمي ارزښت نه لري خو یوازې په دې خاطر تدریس کېږي چې پښتنوته ښکښل پکې راغلي دي. د مثال په توگه پوهاند جلال الدین صدیقی لیکي چې "پښتانه قبايلي خلك دي او قبايل ننگ او ناموس نه پېژني" البته واقعیت د دې په خلاف دی، پښتنو ته له ناموس ساتنې څخه بل شی زیات ارزښت نه لري او دا یو څرگند حقیقت دی او یا دا خبره چې پښتانه ننگ او ناموس نه پېژني، کوم علمي ارزښت لري؟

همدارنگه دا خبره به څوک ومني چې پښتنو کې څوک شريف

واکمن نه دی تېر شوی او که امیرامان الله خان څه بڼه صفتونه درلودل علت یې دا و چې اسیلو تاجیکانو روزلی و. ایا دا خبره علمي بڼیاد لري چې په یوه قوم کې دې هېڅ بد سرې نه وي تېر شوی او په بل قوم کې دې ټول خلك بد وي؟ ده په ځواب کې وویل: (زه پوهاند جلال الدین صدیقي ته په دې درناوی کوم چې تر اوسه پښتنو ته څه ویل تابو (ممنوع) گڼل کېدل خو ده د لومړي ځل لپاره پښتانه د تقدس له حریم نه راوېستل او د دوی غرور یې ورمات کړ." (٦)

هداراز پرچمیانو په بېلابېلو موسسو او مهمو فرهنگي بنسټونو کې د پښتنو او د هېواد د ملي فرهنگ او سیاسي جوړښت پر ضد بېلابېلې ډلې جوړې کړې او د زیات واک او اختیار خاندان یې کړل. دا ډلې او گروپونه د کابل پوهنتون، د بهرنیو چارو وزارت، راډیو ټلوویزیون، د ژورنالستانو، لیکوالو، هنرمندانو انجمنونو، د ټولنیزو علومو په انیسټیټوت، "د ځوانانو سازمان" په مرکزي کمیټې، "د خلق ډیموکراتیک گوند" په مرکزي کمیټې د یونیسکو په سازمان، په گڼ شمېر خپرنیو ارگانونو، د بنځو سازمان، د ځوانو کادرنو په انستیتوت، د هېواد د شمال په ځینو ولایتونو، د دولتي امنیت (خاد) په ریاست او نورو گڼ شمېر ځایونو کې په ناوړه فعالیت مصروف شول، خبره تر دې راوړسېده چې په ډاگه یې خپرونې کولې، ځینو یې شپې پانې (شبنامې) او ځینو یې له گړني تبلیغ سره ناوړه لیکنې تبلیغ ته هم ادامه ورکوله. د دې ډلو مرکزي کرکټرونه چې عملاً یې لیکنې او ویناوې لیدل شوي او ډېرزیات دې مسایلو ته اړم وو دا دي: لومړی کڅگنوري: محمود بریالي، اناهیتا راتبزاد، فرید مزدک، نجم الدین کاویاني او ځینې نور. اناهیتا خویو وخت دومره سپین سترگې شوې وه چې یوه ورځ یې له خولې څخه په ډاگه پښتنو ته سپکې سپورې راوتلې وې. له پښتنو سره یې ورځ په ورځ کینه زیاتېده. خو له پردیو سره مینه. دا لاندې دوه تصویرونه د هغې د شخصیت او له پردیو سره د صمیمیت ښکارندویي کولای شي:

دوی دې لاندې کسانو ته دستور ورکاوه: پوهاند جاوید، اسدالله حبیب، داود کاویان، عبدالله شادان، ظاهر طنین، جلال رزمنده، نورالله تالقاني، جلال الدین صدیقي، رهنورد زریاب او ځینې نور. دوی بیا په خپل وار نورو ارگانونو او اشخاصو ته دا نظریات رسول. آن تردې چې یوه ورځ محمود بریالي د بهرنیو چارو وزارت د کنفرانسونو په تالار کې داود کاویان ته په ډاگه وویل: "رفیق کاویان اعلان کو (کنید) که زیان رسمي کنفرانس ما درې است." دې ته ورته خبرې د اناهیتا له خولې هم راوتلې دي. د "يك صدوپنجاه سال اپارتائید شاهان پشتون"، "دانشگاه کابل و دانشجویان لبخشك تاجیک آن" او دې ته ورته نورې لیکنې هم شوې دي. د دې ترڅنګ د پرچمیانو په وخت کې د افغاني فرهنگپوه منځه وړلو لپاره بله اساسي هڅه همغه د پښتو ملي ترمینالوژۍ له منځه وړل وو. دوی هڅه وکړه چې عسکري نومونې او اصطلاحات په فارسي وپاړوي، په ځینو برخو کې بریالي نه شول، خو بیا یې هم ځینې عسکري اصولنامې او نظامنامې په فارسي وپاړولې. آن د افغانستان د نوم د اړولو لپاره هڅې پیل شوې. د کابل پوهنتون د نوم اړولو لپاره زیاتې هڅې وشوې او دې ته ورته نورې هلې ځلې. ایران پالنه او فارسي پالنه، د خپل هېواد غندنه او د ایران لوړونه د همدې د وړې یو بل چلند دی. په ټولیز ډول پښتو ژبه له اکثر و دفتري چارو، ادارو او فرهنگي مرکزونو څخه وکښل شوه، یوازې د مکتوبونو او رسمي پاڼو په سر کې چې عنوان یې له پخوا نه په پښتو لیکل کېده همغه پاتې شو خو هغه هم دوی و نه شو زغملی او د له منځه وړلو لپاره یې هلې ځلې پیل کړې. د اطلاعاتو او کلتور وزارت، د چاپ او خپرونو دولتي کمېټې، د لیکوالو ټولنې، کابل پوهنتون او ټولو خپرنیو ارگانونو له خوا چاپ شوي کتابونه په هېڅ ډول فارسي او پښتو یو بل سره د پرتله کېدو وړ نه دي. په تقریبي ډول په سلو کې ۳۰ هم په پښتو نه وو او په ځینو ځایو کې خو دا سلنه (فیصدي) لسمه برخه هم نه وه. په مجموعي ډول یوازې په کابل کې په هره میاشت کې تر (۱۰۰) عنوانو څخه زیاتې خپرونې کېدلې. په دې کې داسې خپرونې هم وې چې ۵ فیصده یې هم پښتو نه خپروله.

افخونه:

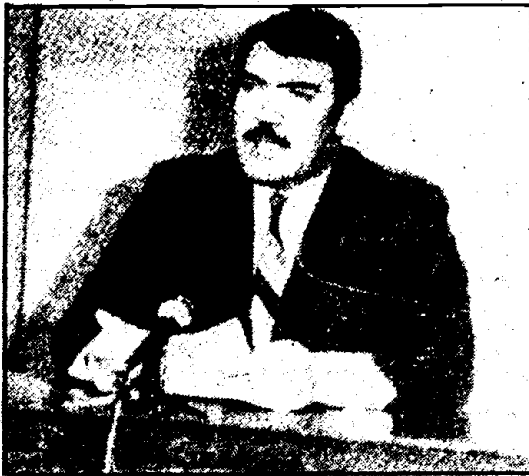
- ۱) افغان ملت جریده، د ۱۳۷۴ ال کال د تلې د ۲۵ نېټې ګڼه.
- ۲) "د افغانستان د ځوانانو ډیموکراتیک سازمان" د مرکزي کمیټې د یو تن غړي څرګندونې.
- ۳) پورتنی اخځ.
- ۴) افغان ملت جریده، پورتنی ګڼه، ۲ مخ.
- ۵) کانديد اکاډميسپن محمد صديق روهي، افغان ملت جریده، همدا ګڼه ۲ مخ.
- ۶) پورتنی اخځ.

د ډاکټر نجیب الله حاکمیت او د پښتنو محکومیت

کله چې د ۱۳۶۵ کال د ثور پر ۱۴ نېټه ډاکټر نجیب الله واک ته ورسول شو، ځینو سره داسې فکر پیدا شو چې کېدای شي په دولتي اداره کې د لږکیو او د هغو د مدعیانو هغه واک چې د روسانو د مستقیم یرغل په نتیجه او د کارمل په راوستلو سره هغوی ته ورکړل شوی و څه ناڅه راکم شي، خو نه یوازې داسې ونه شول بلکې د روسانو هغه پلان چې غوښتل یې په افغانستان کې د اکثریت قوم، اداري، سیاسي او پوځي ظرفیت کمزوری او د افغانستان سیاسي واک لږکیو ته محول کړي لاپسې وغځېد. د روسانو د پلان یوه برخه د ببرک کارمل د واک او دلته د روسانو د شتوالي په زماني واټن کې عملي شوه، پاتې برخه یې د ډاکټر نجیب الله د واکمنۍ تر پایه پورې ورو ورو عملي کېده.

۴۰

ډاکټر نجيب الله د واکمنۍ پر وخت

د برید جنرال الکساندر لیاخوفسکي په وینا د ۱۹۸۰ لسیزې په نیمايي کې په شوروي اتحاد کې د رهبرۍ د بدلون له کبله په افغانستان کې هم د مشرتوب د بدلولو خبره مطرح شوه، د گورباچف د ټینګار په وجه ډاکټر نجيب الله د مشرتوب لپاره غوره شو. "(۱) د ډاکټر نجيب الله په منځته راتګ سره د افغانستان د اکثریت په وړاندې د روسانو په عمومي ستراتيژۍ او پالیسۍ کې کوم بدلون رانغی. روسانو ډاکټر نجيب الله له فکري، عقیدوي، او ذوقي پلوه ښه ازمويلی و. هغه د شوروي او بېرک کارمل په پښتني ضد ښوونځي کې روزل شوی و. له پښتو او پښتونوالي سره یې څه ځانګړې لېوالتیا نه لرله. شورويانو د افغانانو د وسلوالي مبارزې د فشار له کبله او د خپلو ستونزو او مجبوریت له مخې د خپلو سرتېرو د وتلو هیله لرله او د دې کار لپاره په افغانستان کې داسې یو شخص ته اړتیا وه چې د روسانو تر وتلو وروسته د روسانو اساسې ګټې تضمین ووهېواد تر یو وخته پورې کنټرول او اداره کړي. روسان پر دې پوهېدل چې دا کار د لږکیو په مشرتوب کې نه شي تر سره کېدای نو ځکه

یې ډاکټر نجیب الله چې هم د پښتون پرده پرې غوړېدلې وه او هم تر یو
حده غوره اداره چې و، د دې کار لپاره غوره وباله. د عام پښتون ولس د
ذهني تېر ایستني لپاره هم داسې یو شخص ته اړتیا وه.

روسانو د خپلو استخباراتي شبکو په وسیله د بېلابېلو فورمو له
لارې چې هلته د "ملیت" څرنګوالي ثبت و د افغانستان په دولتي دستګاه
کې د کار کوونکیو او کادرونو شمېر ځانته معلوم کړی و. دوی په دې
پوهېدل چې دولتي اداره کې کوم کسان په کومو حساسو، منځنیو او ټیټو
پوسټونو کې کار کوي او کوم قوم ته منسوب دي. هغه کسان چې پښتون
قوم ته منسوب دي د هغوی د قوم پالنې څرنګوالي څومره دي؟ ژبه یې
هېره شوې او که نه او د ملي احساس کچه یې څنګه او څومره ده؟

روسانو د خپل شتوالي په وخت کې د دولتي دستګاه په ملکي
ادارو کې د پښتنو فیصدي ډېره راتپه کړه. په ډېرو حساسو پوسټونو کې
یې په شوروي کې نوي روزل شوي کادرونه چې اکثریت یې افغان لږکیو ته
منسوب وو ځای پر ځای کړل. یوازینی څنډه چې د دوی په مقابل کې پاتې
و هغه وسلوال پوځ و چې په دودیز ډول پکې د پښتنو ونډه زیاته وه. د
ډاکټر نجیب الله د واکمنۍ په نیمايي کې "د شهنواز تني د کودتا" په نوم
یوه سنجول شوې توطئه جوړه شوه او په همدې نامه یې ګڼ شمېر پښتانه
صاحب منصبان له پوځ څخه وایستل. د وسلوال پوځ د یو صاحب منصب
په وینا یوازې د "شهنواز تني کودتا" په نوم شپږ زره تکړه مسلکي صاحب
منصبان له وسلوال پوځ څخه وکنډل شول او زنداني شول.

د دې لپاره چې د وسلوال پوځ دودیز او قانوني واک ختم کړي، د
بېلابېلو قومي غونډونو په جوړولو لاس پورې شو. په شمال کې د
عبدالرشید دوستم او سیدکیان په مشرۍ د ازبکو او هزاره اسماعیلیانو
لپاره بېلابېل قومي غونډونه او فرقې جوړې شوې او هم هزارګانو ته د ګڼ
شمېر قومي غونډونو د جوړولو امکانات برابر شول.

د جګړې دروند بار بیا د پخوا په څېر د پښتنو سیمې ته متوجه
شو. د سکاټ هغه په سوونو توغندي چې په افغانستان کې استعمال شوي

په سلو کې (۹۹) یې پر پښتون مېشتو سیمو ویشتل شوي دي. د ډاکټر نجیب الله شپاړس ورځې کم پنځه کاله واکمني په افغانستان کې د لږکیو (اقلیتونو) د ودې، خوځون، کورني او بهرني لمسون لپاره مساعدې شپې او ورځې وې. ده لکه چې په خپله یې هېواد د یوې لویې تباهي کندی ته تېلواوه، پر خپله د لږکیو د را پارولو لپاره لاره چاره برابروله. د دولت له پانگې او شتمنی څخه یې ملي ضد ډلو تپلو ته پیسې او امکانات ورکول. په ځینو برخو کې یې د ملي مسایلو په وړاندې له سختې بې تفاوتې څخه کاراخیست. په پوځ کې یې نور ځانگړي تشکيلات هم جوړ کړل. "د دولتي امنیت وزارت" او "ملي گارد" تشکيلات یې ملي ضد اشخاصو ته وسپارل او هم یې په ځینو پوځي قطعاتو کې داسې اشخاص په حساسو پوستونو کې ځای پر ځای کړل چې افغاني ضد روحیه یې لرله.

هغه ملي ضد ډلې تپلې چې کارمل او روسانو د هغو د روزنې، پالنې او هڅونې بنسټ ایښی و د ډاکټر نجیب الله په وخت کې دواک حساسو پړاوونو ته ورسېدې. د پوځي برخې ترڅنګ په ملکي ادارو کې هم دا ډلې زیاتې فعالې وې. د دولت په ملکي ادارو کې ځینې داسې ادارې وې چې هغه په بشپړ ډول د دې ډلو او اشخاصو ترواک لاندې وې. په دې ادارو کې د کارمل د وخت په شان د کابل پوهنتون، د بهرنیو چارو وزارت، راډیو ټلويزيون، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، د ژورناليسټانو اتحادیه، د ځوانانو سازمان او ځینو نور شامل وو. د ډاکټر نجیب الله ترواک دمخه د کارمل ورور محمود بریالي او اناهیتا راتب زاد، د دې هڅو لارښوونه کوله. وروسته د هغو ملگرو دې کار ته دوام ورکړ. نجم الدین کاویاني، داود کاویان، فرید مژدک، عبدالله شادان، اسدالله حبیب او ظاهر طنین د دې کړې فعال غړي وو. تر دې وروسته بیا دوی نورې ډلې او کړې هم جوړې کړې وې چې دوی ورته لارښوونه کوله.

دې اشخاصو د دولت له امکاناتو نه په گټې اخیستنې سره ځینې داسې لیکنې، اثار او ان شپې پانې خپرې کړې چې په ډاگه ترې دافغان او

افغانستان دښمنۍ بوی راته. دوی د هغو ملي ارزښتونو، اتلانو او غوره تاریخي پېښو پر ضد لیکنې کولې او جعلیات یې خپرول چې هغه زموږ د ولس په ذهن کې دسپېڅلو ملي ارزښتونو په توګه منل شوي اودمنلو وړ وو. د ډاکټر نجیب الله په واکمني کې د "وطن ګوند" د مرکزي کمیټې له خوا د افغانستان د معاصر تاریخ په باب څو داسې لکچرنوټونه چاپ شول چې د هر یو، تیراژ (۵۰) زره ټوکو ته رسېده. دا لکچرنوټونه د پوهاند جلال الدین صدیقي تر لارښوونې لاندې لیکل شوي او د ګوند د مرکزي کمیټې د تبلیغ او ترویج د څانګې له خوا خپاره شوي وو. په دې رسالو کې په قصدي ډول د افغانستان معاصر تاریخ تحریف شوی او د ملي اتلانو پر ځلنده څېرو د دروغو او تهمت جال خپور شوی دی.

دلته به د دې هڅو د بېلګې په توګه د پوهاند جلال الدین صدیقي د یو لکچرنوټ یادونه وکړو، دا لیکنه: "افغانستان در قرن جدید" نومېږي چې په ۱۳۶۹ ل کال د (۷۰) زرو ټوکو په تیراژ د "ا.خ.د.ګ" د مرکزي کمیټې د "تبلیغ ترویج و آموزش" او "سکتور آموزش حزبی" له څانګې څخه خپور شوی دی. دی د خپلې دې رسالې په یوه برخه کې وایي: "در زمان امیر عبد الرحمن خان بود که رهبران فیودالی محمدزایی توانایی یافتند تا تمام اراضی واقع در میان دریای امو و کوه هندوکش را تصرف نمایند و ازین تاریخ به بعد خانات ازبک بیعت یکی از ولایات سلسله محمدزایی متمرکز گشت.

در طی مدتی که ازبکان مورد تاخت و تاز فیودالان و سرداران محمد زایی و اتحادیه قبایلي ان قرار داشتند، بخش بزرگ نفوس ازبک نشین از مناطق مسکونی مجبور به ترک مناطق شان گشتند و به نواحی راست کنار دریای امو یا دامنه های کوه هندوکش اجباراً نقل مکان کردند، بعداً این عملیه انتقالات شدت یافت زیرا که مالیات رسوخن از سوی سلسله محمدزایی افزایش یافت و نیز اراضی وسیع بدست فیودالها و سرداران محمدزایی و قبایل متحده آن به زودی از مالکان اصلی ازبک غصب شد. در طی مدت امارت عبدالرحمن محمد زایی و به دنبال قیامهای

در قطغن، مزار شریف و میمنه علیه تصرف و غصب اراضی دهقانان ازبک افزایش یافت و سرداران و خوانین قبیلوی محمدزایی و متحدین دیگر آنان که ماهیت تک ملیتی داشتند که از نواحی جنوبی باین مناطق سرانبر شده بود از معافیت های مالیاتی و سایر تسهیلات لازم مملکتی برخوردار بودند که در نتیجه سرداران محمد زایی و خوانین قبیلوی متحده شان توانستند بر بهترین زمین های ازبکان دست یابند و عده زیادی از زحمتکشان ازبکها را به عنوان دهقان و بذرگر بخدمت زراعت و کشمندی خود در آورند." (۲)

د ډاکټر نجیب الله د واک په بهیر کې په کابل کې د "مرکز انسجام ملیت هزاره" په نوم د هزاره گانو د تمرکز لپاره یوه خانګړې اداره جوړه شوه. دې مرکز د "غرجستان" په نوم یوه مجله هم خپروله. د مجلې د کتونکې ډلې غړي دا وو: "اکادمیسین عبدالواحد سرابي، کانديد اکادمیسین شاه علي اکبر شهرستاني، ډاکټر محمد اسمعیل قاسمیار، محقق حسین نایل؛ عبدالحسین توفیق، محمد عوض نبي زاده کارګر، عبدالله کشتمند، سید سعدي نادري، سید محمد علیشاه سجادي، محمدیونس طغیان" (۳)

دې مجلې زیاتره افغاني ضد لیکنې خپرولې. دې مرکز د هزاره گانو لپاره په اوږده ستراتیژي کې د یو خانګړي هېواد د جوړېدو غوښتنه کوله او په دې وخت کې د افغانستان په دننه کې د فېدرالي جوړښت په بڼه د "غرجستان" په نوم د یو مستقل سیاسي - جغرافیایي تشکل د جوړېدو غوښتونکي وو. دوی غور د هزارگانو اصلي ټاټوبي باله او ویل یې چې پښتنو دا سیمه په زور اشغال کړې ده. دغه راز د هزاره گانو د حقوقو مدعیان د افغانستان په ټول دولتي جوړښت او په بهر کې د افغانستان په سیاسي نمایندګیو کې په لاسو کې د پنځه ویشت برخو د حق غوښتونکي وو. ډاکټر نجیب الله د هزاره گانو دې ډول غوښتنو ته ښه په اخلاص غوږ ایښی و او په ځینو برخو کې یې د دوی غوښتنې عملي کړې هم وې. د "مرکز انسجام ملیت هزاره" او "غرجستان" مجلې د ټولو

کارکوونکو معاش او لگښت د دولت له بودجې څخه ورکول کېده. همدې مرکز په یو لړ نورو هڅو هم لاس پورې کړ. ایران پلوه تحرکات یې راپارول او د ډاکټر نجیب د حکومت تر ړنگېدو وروسته حالاتو ته یې ځان چمتو کاوه. په کابل کې پر همدې مهال د هزاره گانو یو لړ زیات سپورتې کلپونه جوړ شول، چې په زرگونو هزارگان پکې روزل کېدل. دې کلپونو ځینو یې له "مرکز انسجام ملیت هزاره" سره هم اړیکې لرل او داسې څرکونه هم شته چې د ایران د حکومت له خوا هم پالل کېدل. له دې کلپونو څخه مقصد دا و چې دلته دا اشخاص د عسکري ټولگیو او سرتېرو په شان وروزل شي، کله چې اړتیا اساس شي بیا به ورڅخه کار واخیستل شي. د قومي غوندونو، د ایران د لاسوهنو او نورو امکاناتو په واسطه مخکې تر مخکې د دې ډول اشخاصو لپاره د وسلې غم خوړل شوی و.

له هزاره گانو پرته اساسي گوند چې په ډاگه یې پښتني ضد او افغاني ضد مسایلو ته لمن وهله هغه د ستمیانو سازمان چې د "سازمان انقلابي زحمتکشان افغانستان (سازا)" په نامه یادېده هم د نجیب الله د واکمنۍ پر وخت په ډاگه میدان ته راووت. او هم یې په دولتي کابینه کې څو مهم پوستونه اشغال کړل. محبوب اله کوشاني (د صدارت مرستیال)، بشیر بغلاتي (د عدلیې وزیر)، اسحق کاوه (د معدن او جیولوژۍ وزیر) او ځینو نورو نور مهم دولتي پوستونه اشغال کړل.

ستمیانو د نجیب د وخت په پارلمان کې هم د یاد وړ برخه درلوده. دوی د ((میهن)) په نامه یوه اونیزه جریده خپروله چې اکثره لیکنې یې افغاني ضد او ملي ضد وې. په پیل کې د دې جریدې مسوول مدیر (سخي غیرت) و. وروسته د ستمیانو د داخلي اختلاف له امله له دې دندې لرې شو. دې جریدې په خپلو اکثرو پاڼو کې د افغانستان پر ځای د "خراسان" او د افغانانو لپاره د "خراسانیانو" نومونه (اصطلاح) کاروله. د ستمیانو سازمان په ځینو دولتي فرهنگي او تعلیمي موسسو له هغې جملې نه په کابل پوهنتون او د کابل طب په انستیتوت کې هم څانگې جوړې کړې وې. دا خبره هم له چا نه پته نه وه چې ستمیانو نېغ په نېغه له روسانو

سره اړیکې لرل او د تخار په ولایت کې د هغوی ځینې پوځي غړیدو مستقیماً د روسانو له خوا اکمالېدل. ځینو پرچمیانو دا حالت نه شو زغملای چې پرته له دوی دې نورې ډلې هم له روسانو سره پټ او خواږه اړیکې ولري. له همدې کبله د ډاکټر نجیب الله د دولت پارلمان په یوه غونډه کې د ستمیانو د یو استازي او د پرچمیانو د یوې استازې (جمیلې پلوشې) د دواړو ډلو د گوداگیتوب پر مسئله سخت لفظي جنګ پېښ شو. (جمیلې پلوشې) له ستمیانو سره د روسانو د هغه منظم سیستماتیک پوځي کومک یادونه وکړه چې په تخار او بدخشان کې د هغوی له خوا دوی ته ورکول کېده. دغه راز یې دگوند په رهبرۍ کې د ستمیانو سازمان د راپورته کولو او پاللو په برخه کې هم د گوند اسناد په ډاگه کړل. د جمیلې پلوشې د خبرو ځینې برخې همغه وخت له راډیو افغانستان نه هم خپرې شوې.

د ډاکټر نجیب د واکمنۍ بل توند پښتني ضد شخص (نجم الدین کاویانی) دی، چې "د وطن گوند" د مرکزي کمیټې د سیاسي بیرو غړی و. ده په ښکاره او پټه پښتني ضد دښمني سرته رسوله. تل به یې د میز پر سر د افغانستان نقشه پرته وه او هغو سیمو - په خانګړي ډول د هېواد د شمال هغو ځایونو ته چې هلته پښتانه او نور قومونه استوګن وو په خیر خیر کتل. ده د روسانو او کارمل پر هغې ستراتیژۍ کار کاوه چې څنګه د هېواد د شمال په سیمو کې د پښتنو شمېر راکم کړي. دا پروژې د روسانو په راتګ سره پیل شوه. روسانو پر هغو سیمو دزیاتو جګړو میچنې وگرځولې چې زیاتره پکې پښتانه مېشت وو. دوی غوښتل د جګړو په واسطه پښتانه دې ته اړکړي چې په شمال کې له خپلو استوګنځیو څخه مهاجرت وکړي. د کارمل په ټوله دوره او د روسانو په شتوالي کې دې هغو دوام وکړ. د ډاکټر نجیب الله په وخت کې هم په دولت او پوځ کې واکمنو ملي ضد ډلو دې لړۍ ته دوام ورکړ. دوی په دې ډول غوښتل چې هېواد د تجزیې له خطر مخکې کړي. بشیر بغلاتی چې د ستمیانو د گوند د مرکزي کمیټې غړی و د نجیب په واکمنۍ کې د عدلیې وزیر و، ده "درفش جوانان" اوونیزې سره چې د فرید مزدک "د ځوانانو سازمان" له خوا خپرېدله د یوې مرکې په ترڅ

کې د افغانستان لپاره د یو فدرالي حکومت د جوړېدو طرح وړاندې کړه او د ده په اصطلاح "که فدرالي حکومت جوړ شي نو د محرومو ملیتونو حقوق چې پخوا تلف شوي دي نور به تلف نه شي". دا مرکه د نوموړې جریدې د ۱۳۶۸ کال د وروستیو میاشتو په یوه گڼه کې خپره شوې ده.

د فدرالي حکومت له جوړېدو څخه د ستمیانو موخه او هدف هماغه د افغانستان تجزیه وه خو څرنگه چې په عامه ذهنیت کې د تجزیې لپاره هېڅ ډول شرایط برابر نه وو نو دوی د تجزیې د لومړي گام په توگه د فدرالي سیستم د جوړېدو هیله لرله.

د ډاکټر نجیب الله تر حاکمیت دمخه د کارمل په پړاو کې اکثره اخبارونه او جریدې په فارسي وارول شول او پښتو د ژباړې ټیټه شوه، خو د ډاکټر نجیب الله په وخت کې یو نسبتاً ښه کار دا وشو چې په اخبارونو کې پښتو تر یوه بریده له ژباړې خلاصه شوه. دا کار پښتو ته د پاملرنې له مخې نه و بلکې د کاغذ د زیات لگښت او د دوه ځلي چاپ مخنیوی و. په دې کار سره پښتون لیکوال ته هم د دې امکان برابرېدلی شو چې مستقیماً اخبار ته پښتو لیکنه ولېږي او د ژباړې لړۍ تر یوه حد کمه شي. د همدې آر په رڼا کې پیام، هېواد، انیس ورځپاڼو او ځینو نورو خپرونو یو ځای په یوه وخت کې په پښتو او فارسي ژبو په خپرونو پیل وکړ. هغه اساسي قانون چې د ډاکټر نجیب الله په وخت کې د هغه له

خوا د جوړې شوې لویې جرگې له خوا منظور شو او دی ورته خپله ژمن و په هغه کې لیکل شوي وو "د افغانستان د ملي ژبو له جملې څخه پښتو او دري رسمي ژبې دي" (۴) اول خو په دې جمله کې هم یو حقوقي او ژبنی ظلم او ابهام پروت دی، دوی په قصدي ډول غوښتي د پښتو ژبې نسبتاً حقوق له وړ ژبو سره برابر ونیسي، خو دې سره سره عملاً هېڅکله هم دې اصل ته درناوی و نه شو او نه پرې عمل وشو. لومړی شخص چې د اساسي قانون دا اصل یې مات او تر پښو لاندې کړ، په خپله ډاکټر نجیب و.

د ده په واکمنۍ کې د ده ټولې ویناوې او بیانیې تقریباً په سلو کې پینځه نوي په فارسي ژبه وې. د ده فارسي ژبي اراکین خو لا په پښتو

ويلو مكلف نه وو.

بشير رويگر يې د پښتنو په نمايندگي (!) د اطلاعاتو او کلتور وزير ټاکلی و، خو هغه خپله په پښتو نه پوهېده او نه يې چا په رسمي چارو کې له خولې څخه پښتو اورېدلې وه.

له خپرونو پرته په دې وخت کې يو شمېر "فرهنگي ټولني" چې ژبني او ملي مسايل يې تعقيبول هم جوړې شوي. لومړی د ناپښتنو له خوا پښخه فرهنگي ټولني جوړې شوې. داسې ښکارېدله چې له دې ټولنو سره د "امنيت وزارت" او په حکومت کې ځينو واکمنو اشخاصو لکه عبدالحميد محتاط، فريد مزدک، نجم الدين کاوياني، سيد کيان او ځينو نورو په پټه او ښکاره مرستې کولې. دغه راز خپله "جمهور رئيس" هم له دوی سره په پټه او ښکاره يو څه نقدي او د ځای مرسته کوله.

کله چې پښتنو د ناپښتنو دا گڼ شمېر فرهنگي ټولني وليدلې نو يو شمېر ځوان روڼ اندي او پوهان سره راټول شول او "دخوشال فرهنگي ټولنه" په نوم يې يوه فرهنگي ټولنه جوړه کړه. "دا ټولنه د ۱۳۱۹ کال د لړم په ۲۵ نېټه رسماً د کابل په انټرکانتيننټل هټل په تالار کې پرانيستل شوه. (۵) د غونډې لگښت د فرهنگيانو او فرهنگپالو له شخصي مرستې څخه برابر شوی و. هيله وه چې "جمهور رئيس" به لکه د نورو ټولنو په شان دې ټولني ته هم نقدي مرسته او د مبارکي پيغام راولېږي خو داسې ونه شول. کله چې د غونډې برخوالو د دود خلاف د (خوشال فرهنگي ټولني) په وړاندې د "جمهور رئيس" دا چلند وليد نو ډېر خواشيني شول. "جمهور رئيس" تر پايه دې ډول کارونو ته دوام ورکړ.

په فرانسې کې د يونيسيف له خوا يو نړيوال کنفرانس جوړ شوی و. په دې کنفرانس کې د هر هېواد جمهور رئيس د خپل هېواد په ملي ژبه يانې د اکثريت په ژبه خبرې وکړې خو ډاکټر نجيب الله هلته هم پښتو هېره کړې وه، په فارسي ژبه او هغه هم په داسې ايراني لهجه وغږېده چې هلته دا معلومه نه شوه چې د افغانستان او ايران د استازو تر منځ څه توپير و او که نه؟ د ډاکټر نجيب الله دا وينا د کابل له ټلوېزيون څخه هم خپره شوه.

کله چې یوگوسلاویا ته د ناپیلو هېوادو د غونډې په نیت روان و، نو د لنډ وخت لپاره جلال آباد کې تم شو. د جلال آباد د خلکو غونډې ته ده وویل چې په فارسي خبرې وکړم که په پښتو؟ ټولو وویل په پښتو. خو ده وویل بښنه غواړم چې هلته څوک په پښتو نه پوهېږي او زموږ پښتو ترجمانان نه شته. بیا یې د جلال آباد بېلابېلو قومونو ته په فارسي وینا وکړه. تر کومه ځایه چې د ترجمې خبره ده نو د پښتو ژبې د فونولوژیک (غږیز) جوړښت او بڼایینې په برکت ان د نړۍ په کچه دا څرگنده ده چې پښتانه د نورو ژبو په زده کولو کې تر هر چا زیات استعداد لري. تر کومه ځایه چې په بهرنيانو پورې اړه لري هغوی خو هسې هم نه په پښتو پوهېدل او نه هم په فارسي. همدارنگه په کابل او د هېواد په نورو ولایتونو کې هم د پښتو او فارسي خپرونو توازن برابر نه و. د اصولو له مخې خو باید پښتو خپرونې زیاتې وای او د نورو لږکیو قومونو ژبو ته هم حق ورکړ شوی وای، خو د نورو وړو ژبو حقوق هم فارسي ژبې ته ورکول کېدل.

ځینو گڼو خپرونو کې د پښتو ونډه په سلو کې څلورښت ځینو کې دېرش، ځینو کې لس او په ځینو کې یو دوه فیصده وه. هغه کتابونه چې دې وخت کې چاپ شوي د فارسي تله پکې په څرگند ډول درنه وه؛ په ځینو برخو کې دوه برابره او په ځینو کې څو برابره وه.

په لنډیز سره ویلی شو هغه پلانونه چې روسانو د کارمل په واسطه غوښتل پر پښتنو باندې عملي کړي د هغو پاتې برخه د ډاکټر نجیب الله په وخت کې عملي شوه.

د ده په واکمنۍ کې د هېواد په پوځ کې ملي توازن گډوډ او وسلوال پوځ د لږکیو تر منځ ووېشل شو.

د اکثریت دنده او حقوق لږکیو ته انتقال شول. پښتو ژبې او پښتني فرهنگ ته په بې تفاوتۍ او ان په مخالفه سترگه وکتل شول. بېلابېل پښتنې ضد سازمانونه جوړ او وده ورکړای شوه.

پښتون مېشته سیمې له پوځي، اقتصادي او فرهنگي پلوه وځپل شوې او ځپل حقه حقوق یې تلف شول. په هېواد کې ملي انډول خراب شو.

د هېواد د ساتنې او يووالي اساسي فکتور او ځواک ته زيان ورسېده او هېواد د يوې اتارشی په لور روان شو.

په پای کې همغو لږکیو چې ده په خپله نازولي او راپورته کړي وو، د ده پر ضد په خپلو منځو کې ائتلاف وکړ او د جبل لسراج او مزار شريف د تړونونو پر اساس يې د ۱۳۷۱ کال د وري پر ۲۸ نېټه د ملگرو ملتو د سولې پلان شننه کړ، دی يې د کابل له نړيوال هوایي ډگر نه بېرته راوگرځاوه او په کابل کې يې د ملگرو ملتو په دفتر کې پناه واخيسته. وروسته همدغو لږکیو او د هغو د حقوقو مدعیانو دی د "ديکتاتور" او "فاشيست" په نوم ونوموه. په پایله کې د ۱۳۷۵ ل کال د میزان پر ۶ مه نېټه د کابل ښار د اريانا په واټ کې د طالبانو د اسلامي تحریک د سرتهرو له خوا په دار وځړول شو.

اڅخونه:

- (۱) بريد جنرال الكساندر لياخوفسكي، ديوه مجله، لندن، ۱۹۹۵ع كال، دسمبر، ۱۹ مخ.
- (۲) جلال الدين صديقي، افغانستان در قرن جويده، د "ا.خ.د.گي" مركزي كمپته، كابل، ۱۳۶۹ ل كال، ۱۱-۱۲ مخونه.
- (۳) غرجستان مجله، "مركز انسجام مليت هزاره" كابل، ۱۳۶۸ ل كال، ۹ گڼه.
- (۴) د افغانستان اساسي قانون، د ۱۳۶۹ ل كال، تعديل او تصويب لومړي فصل، ۸ ماده، ۳ مخ.
- (۵) شمشاد مجله، ۱۳۷۲ ل كال، ۲ گڼه، ۹۰ مخ.

طاھر بدخشی او د ستمیانو جوړښت

روسانو په افغانستان کې د قومي انډول د گډوډولو او ملي یووالي ته د زیان رسولو په نیت د خپلې کمونیستي ایديالوژیکي لیکې تر څنګ د یوې بلې ټولې د جوړولو هدف او موخه دا وه چې په افغانستان کې قومي نفاق ته لمن ووهي او د افغاني ټولنې د واک دودیز جوړښت ته زیان ورسوي. کله چې په افغانستان کې د واک اصلي سرچینې او ځواک ختم شي، نو د روسانو د لاسوهنې لپاره به شرایط لا ښه برابر شي. روسانو یوازې په کمونیستي لیکې کې د افغانستان ضد عناصر و په پاللو او وده

ورکولو بسنه و نه کره، بلکې د همدې ډلې په گډه کې یې د یو بل تشکل لپاره هم لاره اواره کړه. روسانو طاهر بدخشی د دې کار لپاره مناسب شخص وگاڼه. لومړی یې هغه ته کمونیستي ایډیالوژي ور تریق کړه او بیا یې د کمونیستي فکر تر څنګ په افغاني ټولنه کې د ملي نفاق او دښمنیو د راپارولو لپاره وگماره. د ستمیانو د خپلو سرچینو له مخې: "طاهر بدخشی در ماه جدی سال ۱۳۴۳ به مثابه یکی از عمده ترین کادرهای حزب دیموکراتیک خلق افغانستان و مسوول تشکیلات حزب و شخصیت درجه سوم حزب وارد کازار سیاست گردیده و مسئله ملی را در مقامات رهبری حزب مطرح کرد." (۱)

طاهر بدخشي لا "د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند" کې پښې ټینګې کړې نه وې، چې ملي نفاق ته یې په لمن وهلو پیل وکړ او په دې گوند کې یې د ملي مسئلې په باب لمسونه پیل کړې. ده خپله دا هڅه د گوند د ۱۳۴۳ ال کال له لومړي کنگرې څخه را پیل کړه. کریم میثاق لیکي: "طاهر بدخشی اعضای کنگره از نگاه ملی هم گروپ گروپ تنظیم کرد و عکس گرفت." (۲)

بدخشي په گوند کې دننه خپلو دې هڅو ته دوام ورکاوه، خو څرنگه چې د گوند تگلاره ظاهراً کمونیستي وه او ښکاره هدف یې د یوې سوسیالستي ټولني جوړول (۱) وو، نو طاهر بدخشي نه شو کولای په افراطي ډول قومي مسایلو ته لمن ووهي. دغه راز په دې وخت کې په گوند کې ځینې داسې اشخاص هم وو چې هغوی د ملي مسایلو په وړاندې د بدخشي تگلاره نه شوه زغملای. لنډه دا چې په گوند کې د پښتنو اکثریت د طاهر بدخشي د زیاتو فعالیتونو مخه ونیوله او د هغه د هڅو ساحه تنگه شوه. په پایله کې یې له روسانو سره په تفاهم کې د [۱۳۴۷ ال کال د اسد پر ۱۵ مه نېټه] د ملي ستم ډله "سازمان انقلابی زحمتکشان افغانستان (سازا) تاسیس کړ." (۳) "طاهر بدخشي خپل گوند د روسانو تر ملاتړ او د مارکسېزم د ایډیالوژي تر پردې لاندې د قومي او قبیلوي بې اتفاقي د راپارولو په منځي کې ودرولې و. دې ډلې د افغانسان د شمال په سیمو کې

د تاجیک، ازبک، ترکمن او هزاره لږکیو قومونو په منځ کې د پښتنو پر ضد د "جهاد" د مفکورې پر منځ بیولو سره سیاسي کار کاوه." (۴)

ظاهر بدخشي او د ده پلویانو په یوه وخت کې دوه فکري لیکي تعقیبولې؛ له یوې خوا یې "کارگر و دهقان" شعارونه ورکول او د مارکسېزم او لېنینېزم لاره یې تعقیبوله او له بلې خوا یې د پښتنو په وړاندې لمسونکي اعمال تر سره کول. دا هغه دوه تگلارې وې چې په یوه وخت کې یې د روسانو له خوا لارښوونه کېدله. نه مارکسیستي او لېننستي ایډیالوژۍ او نه هم د پښتنو په وړاندې لمسونې کورنۍ پدیدې وې، بلکې دواړه له بهر نه د ځانگړو موخو د تر لاسه کولو لپاره څرگندې تگلارې وې. ظاهر بدخشي به په خپلو خبرو کې کمونیستي فکر څلوه او په دې توگه یې غوښتل چې د روسانو په شان د کمونیستي تگلارې تر پردې لاندې د افغانستان د اکثریت په وړاندې د دښمنۍ اعمال تر سره کړي. ده به ویل: "بهترین ضمانت مصون بودن از ضربه دشمن پناه بردن در اغوش گرم کارگران و دهقانان است." (۵) ظاهر بدخشي او د ده پلویانو په افغانستان کې د نورو ورو قومونو د پارولو او د دوی په اصطلاح د هغوی د حقوقو د تر لاسه کولو لپاره په افغانستان کې د یو فدرالي حکومت د جوړولو هڅه کوله. له فدرېشن څخه د دوی مقصد دا و چې په لومړي گام کې به په افغانستان کې د مرکزیت رول ختم شي او دوی به په نیمه ډول په اصطلاح خپلواک شي او په دویم گام کې به بیا د هېواد د بشپړې وېشنې او تجزیې مسئله زامنخته کړي. په دې برخه کې د روسیې او ایران د حکومتونو تگلاره هم همدا ډول وه. دا چې له عملي، سیاسي، جغرافیایي، مذهبي، اقتصادي، ژبني او قومي پلوه په افغانستان کې د فدرېشن امکان شته او که نه؟ دا دوی ته مطرح نه وه. د افغاني ټولني په برخه کې سیاست پوهان او ټولنپوهان په دې نظر دي چې په افغانستان کې قومونه داسې سره اویدل شوي او یو بل سره تړل شوي چې دلته د هېڅ ډول فدرېشن د جوړولو امکان نه شته او بل په هېواد کې د پښتنو زیات اکثریت د هر ډول فدرېشن د جوړېدو او تجزیې د مخنیوي تضمین کړی دی.

ظاهر بدخشی له خپلې مېرمن سره

روسیه او ایران پر دې واقعیت هم تر یوه حده پوهېدل، خو هغوی دا خبره هم په ذهن کې ساتلې وه چې که په افغانستان کې د فدرېشن او یا د تجزیې امکانات برابر نه شي، نو لږ تر لږه خو له دې اشخاصو او ډلو څخه د ټولنیزې او سیاسي بې ثباتۍ په توګه کار اخیستلی شي، نو ځکه ستمیانو په خپلو خپرونو او شعارونو کې تر هر څه دمخه د افغانستان له جوړښت او نامه سره حساسیت وښود او د خپل تشکل او مشر د رامنځته کېدو علت یې د "خراسان" "دوزخي جغرافیه" وګڼله. "سرانجام بدخشی و انوار فروزان و انکار ناپذیر موجودیت او در متن اندوهگین تاریخ و جغرافیایی دوزخی خراسان تندیس جاویدانه نمودار شد." (٦)

"عاقبت این آفریده بزرگ و بی هتمای تاریخ معاصر خراسان زمین از ما گرفتند." (٧)

ستمیانو، د قومي نفاق، د افغانستان د تجزیې او فدرېشن په باب د ظاهر بدخشي لاره تعقیب کړه. محبوب الله کوشاني چې ډېر کلونه د ستمیانو ډلې "سازا" مشر پاتې شوی و په خپله یوه لیکنه کې داسې څرگندونې کوي: "ما جداً متعقدیم که به کارستن نظرگاههای بدخشي دربارۀ تاسیس و ایجاد دولت فدرالی، طرح مشخص او در باره جبهه متحد ملی و چگونگی ترکیب این طیف وسیع و داشتن قضاوت و پیروی از سیاست عدم دنباله روی در پهنهٔ جهانی و تامین وحدت راستین میان نیروهای میهن پرست میتواند بسیاری از دشواریهای و نابه هجاریهای وضع کنونی را از میان بردارد." (۸)

سخي غیرت د ستمیانو د ډلې د رهبري، یو بل غړی چې ډېر وخت د ستمیانو د نشراتي ارگان "میهن" جريدې مسوول و، وايي: "موجودیت تسلط سياسي و نظامی نوع تك مليتی، آنچه در كشوری با ساختار يك پارچهٔ ملی نعمتی میتواند بود، در شرایط كثیرالملیت بودن افغانستان مصیبت واقعی بود. محافل حاکمه در تمام عرصه ها و طی تمام تاریخ تسلط خود کامه تك مليتی خود به تعرض همه جانبه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پرداخته بودند، آنها میخواستند پروسه همانسازی ملیتها و گروههای اتنیکی را با ملیت حاکم به زور و ضرب شلاق تسریع کنند.

ستم ملی که بنیاد سیاست حکومت تك مليتی را تشکیل میدهد باید از بین برود و جای آنرا برابری، همکاری و برادری ملیتها و گروههای اتنیکی ساکن کشور بگیرد." (۹)

ظاهر بدخشي او نورو ستمیانو په خپلو لیکنو، ویناوو او تگلارو کې دا هڅه کوله چې د افغانستان نور قومونه خصوصاً تاجکان "ستم خپلي" وښيي، دوی پښتانه د دې "ستم" عاملین گڼي، چې د سخی غیرت په وینا: "به تعرض همه جانبه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی پرداخته بودند." خو بدخشي له دومره هلو ځلو سره سره بیا هم ستم نه و پېژندلی چې اصلي ستم کوم و؟ ده لا د خپل ژوند تر پایه پورې هغه ستم و نه

پېژانده چې د ده ژبه يې سرخه کړې او تړلې وه او د ده قوم يې ورو ورو له معنوي پلوه ځان کې منحرف کاوه او هويت يې ورته ختموه. خپله ظاهر بدخشي ته به وگورو چې پر ده باندې چا ستم کاوه؟ او ده چا ته داستم راجع کاوه؟ ظاهر بدخشي اصلاً د ختې له مخې ازبک دی او په بدخشان کې زېږېدلی دی. خو په غالب گومان د ده ازبکي ژبه نه وه او نه يې د هغې د پرمختگ او بډاينې لپاره څه هڅه کړې ده، بلکې دی د خپلو ځينو نورو قوميانو په شان يو ځای د فارسي يا تاجک پالنې په خم کې لمبېدلی و. هم يې خپل قوم هېر کړی او هم خپله ژبه.

د احصايو او ارقامو له مخې گڼ شمېر ازبکان په فارسي ژبو چې تاجکان يې استازولي کوي اوښتي دي. د يوې احصايې له مخې د افغانستان په ټول نفوس کې د (۶۱۰) فيصدو ازبکو په شمېر کې (۵,۸۰) فيصده ازبک (۱۰) په خپله ژبه گڼېږي پاتې (۰,۳۰) يې فارسي ژبي شوي دي. ظاهر بدخشي هم په همدې ازبکانو کې راځي. خو ده يوازې د ستم نوم اورېدلی او محسوس کړی يې نه و. اوس نو ښاغلي سخي غيرت ته هم سوال راجع کېږي چې چا متعرض همه جانبه اقتصادي، اجتماعي، سياسي و فرهنگي پرداخته بودند؟

لکه څنگه چې بېرک کارمل د خپل ناڅرگند قومي هويت له کبله خپله بشپړه رسمي پېژندنه تر پايه چاپ نه کړه، همدا کار بدخشي هم کړی دی. د ده له مرگه وروسته نورو ستميانو هم د ده د قومي هويت او بشپړې قومي پېژندنې په باب چندان معلومات نه دي خپاره کړي. يوازې سخي غيرت په يوه ليکنه کې په ضمني توگه ويلي چې "ظاهر بدخشي فرزند خلق ازبک بود" (۱۱) نو کله چې هغه "فرزند خلق ازبک" وي، نو لږ تر لږه خو بايد هغه د ازبک لږکيو د ژينو، فرهنگي او قومي حقوقو غوږ پورته کړی وای، نو اصلي ستم خو همدې ته وايي، چې د ظاهر بدخشي له مرگه وروسته هم د ستميانو سازمان يوازې د تاجکانو په انحصار کې و. نه نورو قومونو له دې سازمان سره چندان لېوالتيا درلوده او نه هم دوی دومره علاقه درلودله چې د خپل سازمان په تشکيل کې دې هغوی ته څه اساسي

رول ورکړي. یوازې یې د تبلیغاتي کمپاین لپاره "د ملیت ها محروم و ستمدیده، اقلیت های ستم کشیده و برپاخاسته" شعارونه ورکول. ظاهر بدخشی د همدغسې ادعاوو او نارو سورو په پورته کولو او د روس پلوه سیاستونو د تعقیبولو له کبله لومړی ځل پر ۱۳۵۶ ال کال زنداني شو. تر خلاصون وروسته هغه بیا هم د حقيقي ستم پرځای خپلو دې ډول هلو ځلو ته دوام ورکړ. پر ۱۳۵۷ ال کال په هېواد کې سیاسي فضا بدله شوه. د ظاهر بدخشي او بېرک کارمل پخواني سیاسي رقیبان د واک پرگدی کېناستل، کارمل په چکوسلواکیا کې د افغانستان د سفارت له لارې د شورویانو غېږې ته پناه ور وړه، خو "حفیظ الله امین د ظاهر بدخشي او د هغه د مرستیال قومي او سیاسي حساب ته ځان ورساوه او دواړه یې د مرگ کندی ته تېل وهل." (۱۲) ستمیانو د شورویانو په راتگ سره خپلې لیکې پراخې کړې، له روسانو سره د مستقیمو اړیکو په نتیجه کې د هغوی له زیاتو سیاسي، پوځي او اقتصادي مرستو څخه برخمن شول. په تخار او بدخشان کې یې زیات "قومي غوندونه" جوړ کړل. د شورویانو او د هغوی له پوځي ټولگیو سره یو ځای یې د مجاهدینو خلاف په وسلوالو او تبلیغاتي جگړو کې برخه واخیسته. وروسته د دولتي دستگاه په دننه کې هم زیات فعال کړای شول. د روسانو د پخوانۍ ستراتیژۍ له مخې پرچمیانو هم چې پخوا یې د کمونیزم پرده پر مخ غوړولې وه، خپله پرده له مخې لرې کړه، په ښکاره ډول د ستمیانو له تگلارې سره یو ځای شول. په جهادي لیکو کې د جمعیت او شورا نظار ډله چې مخکې تر مخکې د روسانو له خوا په افغاني ضد روحيې سمبال شوي وي هم ستمي لاره خپله کړه. په نتیجه کې جمعیت، پرچم، ستم او نور ملي ضد گروپونه سره په داخل کې متحد شول او په بهر کې د روسانو او ایرانیانو په مستقیم، ښکاره او څرگند ملاتړ د سازشونو، ائتلافونو او توطنو له لارې د ملگرو ملتو د سولې پلان او د واک سوله ییز لېږد سبوتاژ کړ او په نتیجه کې پر ټول هېواد یوه توره انارشي راخپره شوه چې د دویمې سقاوی پیلامه گڼل کېدای شي.

اخځونه:

- ۱) یادنامه محمد ظاهر بدخشي، د "سازا" خپرونه، کابل، ۱۳۶۹ ال کال، ۷ مخ.
- ۲) د کریم میثاق یادښت، همدا اثر، ۱۰۵ مخ.
- ۳) همدا اثر، ۷ مخ.
- ۴) پوهنوال ډاکټر م. روستار تره کی. د ټولنپوهنې له نظره په افغانستان کې د واک جوړښتونه، پېښور، ۱۳۷۷ ال کال، ۴۰ مخ.
- ۵) یادنامه ظاهر بدخشي، ۲۷ مخ.
- ۶) همدا اثر، الف مخ.
- ۷) د جهاد گل ضمیري مقاله، // ، ۱۱۷ مخ.
- ۸) د محبوب الله کوشاني مقاله، // ، ۱۰-۱۱ مخونه.
- ۹) د سخي غیرت مقاله، // ، ۹۸-۹۹ مخونه.
- ۱۰) د افغانستان قومي جوړښت، د افغانستان لپاره د واک فونډېشن، پېښور، ۱۳۷۷ ال کال، ۴۸ مخ.
- ۱۱) د سخي غیرت مقاله، یادنامه محمد ظاهر بدخشي، ۹۹ مخ.
- ۱۲) ډاکټر محمد عثمان روستار تره کی، یاد شوی اثر، ۴۰ مخ.

"برابر ملتونه" او د هغو تعبیرونه

کله چې روسانو پر افغانستان مستقیم یرغل وکړ، نو ورسره یو ځای په کابل او د هېواد په نورو سیمو کې د افغانستان د قومي او اتنيکي جوړښت د بېلا بېلو څانگو لپاره ډول ډول اصطلاحگانې وکارېدې. "ملتونه" های برادر و برابر"، "اقلیت های ستمدیده و محروم" او نورې. دوی د افغانستان د بېلا بېلو قومونو لپاره د "ملتونو" نومونه وکاروله. دا اصطلاح د روسانو له یرغل څخه دمخه په رسمي مطبوعاتو او حقوقي چارو کې د یو قومي تشکل لپاره نه ده کارېدلې. د ډاکټر محمد نادر عمر په اند دا اصطلاح روسانو دود کړې ده. "این اصطلاح ساخته و پرداخته شورویها است که هفتاد سال پیش با اشغال آسیای میانه بغرض تفرقه بین اقوام مختلف ان سرزمین به کار بردند.

شوروی ها متعاقب تجاوز با افغانستان بهمین منظور نفاق افگنی بین ساکنین ان اصطلاح ملتیت ها را رایج نمودند و کمونیست ها در تصمیم و گسترش ان تلاش کردند.

اصطلاح ملتیت ها نزد افغانها مردود است؛ افغانها ملت واحد را تشکیل میدهند. کسانی که ناپیعت افغانستان را دارند، بهر قومیکه

منسوب باشند، ملیت ان افغان است و دارای حقوق مساوی هستند. پشتون، تاجک، هزاره، ازبک، ترکمن، قرغز، و غیره همه متعلق بیک ملت واحد بوده و افغان میباشد. در شناسنامه هر کسیکه تابعیت افغانستان را دارد، برای شناخت وی افغان نوشته شده است." (۱)

داکتر محمد عثمان روستار تره کی لیکي: "در حقوق سوسیالیست ملیت به گروه افرادی اطلاق میگردد که دارای اوصاف مشترک نژادی، کلتوری و زبانی باشند به نحویکه اوصاف متذکره ارزشمندی گروه موصوف را برای داشتن یک دولت اختصاصی یا لاقل دولت خود مختار داخلی، برانگیزد. مشخصات جداگانه گروه مذکور احتمال دارد توسط قانون دولت متبوع شناخته شود. گروه را که دارای اوصاف مشترک نژادی، کلتوری و زبانی باشند. در حقوق لبرال بنام قوم یاد می کند، نه بنام ملیت. بلر! اصطلاح ملیت به مفهوم قوم بار اول توسط لینن در اعلامیه مردم کارگر و دهقان مورد استفاده قرار گرفت. (Parcal Vennessom مقدمه بی بر آثار لینن چاپ بروکسل، سال ۱۹۹۲، ص ۲۵۶).

در افغانستان عناصر عقده بدل از شکست کمونیست، در بخشی از مطبوعات هجرت اصطلاح ملیت را به همان محتوی کمونستی نشخوار می کنند. گویا این عناصر به قوم بودن ملیت های نژادی در افغانستان قانع نیستند." (۲)

روسانو دا اصطلاح په ټولو دولتي چارو، سياسي مسایلو او حقوقي برخو کې د خپلو خانګړو اهدافو لپاره وکاروله. د هغوی ګوډاګیانو د دې اصطلاح په تبلیغ او کارونه کې لا ډېر ګړندي ګامونه واخیستل. په کابل کې د دې لپاره یوه خانګړې اداره "ریاست امور ملیت ها" جوړه شو. په همدې بهیر کې یې د "ملیت های برادر" په نوم یوه مجله خپروله. په دې مجله کې له فارسي، پښتو پرته په نورو ژبو لکه ازبکي، پشه یی... هم لیکنې خپرېدې، د مجلې په کتونکې ډله کې دا کسان شامل وو: "محمد عوض نبي زاده، غلام حضرت ابراهیمی، عبدالله بختانی، حسین نایل، عبدالله مهربان، اشرف عظیمي، عبدالرحمن، عبدالکریم نظری، سلیمان

سونار انورستاني، محمد زمان نېکرای او غلام صدیق شینگلینګه (مدیر) (۳). په مجله کې به زیات مطالب په فارسي ژبه خپرېدل، په نورو ژبو پکې زیاتره یوه یا دوه لیکنې راتلې. د "تاجک ملیت" پکې په اصطلاح د مشرۍ رول درلود، پښتانه یې له نورو قومونو سره په "مساوي" تله کې ودرولې. وو. له "ملیت سی برادر و برابر" اصطلاح څخه دوی ناوړه ګټه پورته کوله. روسانو او د پرچم ډلې د دې اصطلاح په کارولو سره ولس تېر ایسته؛ دوی به تل له راډیو - ټلوېزیون او خپرنیو وسایلو څخه دا تبلیغ کاوه: "تمام ملیت های ساکن افغانستان با هم برابر و برادر اند". د دوی په دې هڅه کې یو متضاد مانیز رمز پروت دی چې د دې شعار او نومونو له باطني مانا سره پيوستون لري. دوی دا خبره نه کوله چې (د افغانستان ټول خلک سره وروڼه او برابر دي او د قانون په وړاندې یو شان مسوولیت او حقوق لري). دوی یوازې "ملیتونه" "برابر او برادر" ګڼل.

په دې هڅه کې اصلي هدف دا و چې د اکثریت او اقلیت تر منځ طبیعي پولې له منځه یوسي او د اکثریت حقوق د "برابری او برادری" تر نامه لاندې تر ستوني تېر کړي. د قانون په وړاندې د افغانستان د ټولو وګړو په وروړی او برابری کې خو هېڅ شک نه شته، خو کله چې په یوه هېواد کې په ټولیز ډول د قومونو سیاسي حقوق مطرح کېږي، نو هلته هر قوم د څومره والي له پلوه خپل حقوق اخلي. په دې کار سره د هېواد د ټولو خلکو فردي حقوق مساوي کېږي، خو قومي حقوق یې د شمېر په انډول د محاسبې وړ دي. دوی د دې لپاره چې د اکثریت (پښتنو) حقوق د اقلیتونو ترمنځ ووېشي او د وېش تله هم د یو لږکي (تاجک) قوم د حقوقو د مدعیانو په لاس کې وي، له دې اصطلاح نه یې ګټه پورته کوله. د نجیب الله د واکمنۍ پر وروستی کال په کابل کې "د افغانستان د لیکوالو ټولنې" له خوا په اریانا هوټل کې د "بازتاب صلح در ادبیات" تر نامه لاندې یو سیمینار جوړ شوی و. دا سیمینار په افغانستان کې د "ملیت های برادر و برابر" د پایسۍ د چلوونکيو د هغو سلګونو بېلګو یوه بېلګه ده چې دوی په خپل وخت کې پلې کوله. کله چې د سینمار لپاره د مشرتابه

هيئت ټاکل کېده، نو له هر "ملیت" څخه یو یو تن غوره شو. البته د سیمینار د چارو واګې د لومړي اقلیت د استازو په لاس کې وې. دوی یو تاجک، یو ازبک، یو هزاره، یو بلوڅ، یو پشه یي، یو نورستاني او یو هم پښتون د مشرتابه لپاره غوره کړل. د سیمینار د چارو د سمبالښت ټول کارونه او واک د تاجک "ملیت" پر غاړه و او د سیمینار د چارو ژبه فارسي وه. یوازې دغو ښاغلیو استازیو یوه یوه مقاله په خپله ژبه ولوسته او د سیمینار پرېکړه لیک په فارسي ولوستل شو، نور سیمینار خلاص شو. پښتانه د لږکیو په شمېر حساب شول او پښتو ژبه هم د هغو وړ ژبو په څېل کې راوستل شوه چې د افغانستان په ځینو سیمو کې ویل کېږي. دوی د "ملیتونو" دغسې برابري غوښتله. خارج ته په سفرونو، ځینو دولتي پوستونو، غونډو او ان د علمي رتبو په ورکړه کې دا "معیار" په پام کې نیول کېده. کله چې د ډاکټر نجیب الله د دولت په وخت کې د "اکاډمیسن او کانډید اکاډمیسن" علمي رتبې ورکول کېدې، نو هلته هم دا معیار مطرح نه و چې څوک دې د خپل علمي ظرفیت په پام کې نیولو سره د دې رتبې مستحق وي، بلکې معیار د دولت خوښه او "د قومي انډول او برابری" له مخې د رتبو ورکړه وه. دوی "د برابری" تر پردې لاندې یوه سخته نابرابري رامنځته کوله. دوی غوښتل د اکثریت پښتنو حقوق په دې ډول پر اقلیتونو وپېشي او په دې توګه لږکي د پښتنو په وړاندې ودروي. دا منطق به چا لیدلی وي چې د یو فیصد او ۶۵ فیصدو حقوق دې له قومي پلوه مساوي وي او دواړه دې په حکومت او دولت کې مساوي حقوق ولري. ایا په افغانستان کې د ۴۰ زرو هندوانو چې ځانته د دوی په اصطلاح یو "ملیت" جوړوي او د افغانستان د زیات اکثریت چې په سلو کې ۶۵ فیصده وګړي جوړوي، حقوقو مساوي دي؟ ایا د همدې تاجک لږکي مدعیان چې "د ملیت‌های برابر و برادر" شعارونه یې پورته کول، حاضر دي، چې د افغانستان په سیاسي چارو کې له هندوانو او نورستانیانو سره برابر او مساوي حقوق ولري؟ او که نه په هر هېواد کې د اکثریت ونډه اکثریت او د اقلیت، اقلیت وي.

دوی هېڅکله دا شعار نه ورکاوه چې (په افغانستان کې د ټولو خلکو فردي حقوق مساوي او برابر دي)، ځکه چې په دې کار سره په حقيقي بڼه د حقوقو د تساوي خبره رامنځته کېدله او هر چا ته د خپل حق د امکان چاره برابرېدله، خو دوی له هغه شعارونو او نومونو څخه پورته کوله چې ظاهري مانا يې برابري خو اصلي او مقصوده مانا يې نابرابري وه. روسانو د همدې غرض لپاره د "قومونو" لپاره د "مليتونو" نومونه وکاروله. دوی دا نومونه د يو بل قومي تشکل په مانا کاروله. دوی د (قوم) او (ملت) تر منځ يو بل تشکل ته قايل و، نو ځکه دوی د (قوم) نومونه د افغانستان د لږکيو لپاره کسر شان (!) گانې، نو پر ځای يې د "ملت" نومونه وکاروله.

دوی د "مليتونو" مجموعي ته (ملت) وايه، نه د قومونو مجموعي ته! په داسې حال کې چې "ملت له قومونو څخه جوړېږي، نه له مليتونو څخه، د عربي ژبېدود له مخې ملت د ملت جوهر بللای شو، لکه انسانيت چې د انسان جوهر دی، يا حيوانيت د حيوان خاصيت او ځانگړنه او په هېڅ ډول ملت د ملت او قوم په منځ کې يو بل حالت نه شو گڼلای د قوم پر ځای د ملت د کلمې عامېدل د روسي کمونيستي استعمار يوه ښکېلاکي او وېشاکي هڅه وه. (۴)

اخځونه:

- ۱) ډاکټر محمد نادر، دعوت جريدو، ناروې، ۱۳۷۶ ال کال، پرله پسې گڼه ۷۹-۸۰، لومړی مخ.
- ۲) ډاکټر محمد عثمان روستار تره کي، همدا گڼه، ۲ مخ.
- ۳) ملتيت های برادر مجله، کابل، ۱۳۶۸، د دلوي - حوت گڼه، پرله پسې گڼه، ۴۰مه.
- ۴) حبيب الله رفيع، خلافت مجله، کندهار، ۱۳۷۷ ال کال، پرله پسې گڼه، ۶۵، ۶۰ مخ.

دويمه سقاوي

کله چې رښاني - مسعود له نورو افغان ضد ډلو تپلو سره د کابل ښار ته رادننه کړای شول، نو ټول ښار د وینو او لمبو په سیند کې ولمبول شو او ټول هېواد له یوې سختې بې ثباتۍ سره مخ شو. په افغانستان کې د واک په زرگونو مختلفې سرچینې رامنځته شوې او یوه عمومي انارشي چې لومړۍ سقاوي ته یې ورته والی درلود، خو په کیفیت، ظرفیت او کمیت کې له هغې څخه درنه او خطرناکه وه رامنځته شوه، ځینو نړیوالو راهیوگانو او ځینو خبریالانو هم دې خبرې ته ډېر تاو ورکړ چې دا دی په افغانستان کې د پښتنو دودیز واک ختم شو او د حبیب الله کلکاني له وخت وروسته دا دویم ځل دی چې تاجیکیان واک ته رسېږي. خپله مسعود هم د یوې مرکې په ترڅ کې څرگنده کړه چې "۱۵۰ کاله پښتنو حاکمیت درلود او اوس چې زموږ نوبت دی، موږ سره مخالفت کېږي." دوی په همدغه فکر او نېټ کابل ته راننوتل، خو ظاهراً یې اسلامي انقلاب، جهاد او د اسلامي فکر پرده پر ځان غوړولې وه. دوستم، مزاری او نورو ملي ضد اشخاصو او ډلو تپلو. هم له دوی سره په دې وخت کې یوه تگلاره تعقیبوله. دوی له حضرت صبغت الله مجددي څخه هم هغه مذهبي گټه واخیسته چې لومړي سقاو (بچه سقاو) د شوربازار له ملا څخه پورته کړې وه. دوی ظاهراً صبغت الله مجددي د دوو میاشتو لپاره د اسلامي دولت د "ممثل" په توګه

تمثيل ته وړاندې كړې، خو اصلي واك حضرت صاحب سره نه و، ځكه چې ده خو يوازې "تمثيل" كاوه، واك خو بل چا سره و. تمثيل همدې ته وايي چې څوك د يو اصلي او اساسي شخص، پېښې وكړي. دوه مياشتې يې د حضرت مجددي له نامه نه گټه پورته كړه چې جهادي افكار پرې ساره كړي، لكه څنگه چې د شور بازار ملا د غازي امان الله خان پر ضد د مذهبي فتوى له لارې د سقاو د زوى بغاوت او واك ته زمينه برابره كړه، داسې حضرت صاحب هم د اسلامي انقلاب (!) د يو لويغارې په توگه د پردې تر شا د مسعود او رباني د واك لپاره زمينه برابره كړه. صادق مجددي هم چې د امان الله خان په وړاندې يې د سقاو زوى پلوي كړې وه، وروسته بيا پېښمان و او حضرت مجددي هم وروسته له رباني او مسعود څخه سخت خرابدى شو او د حكمتيار خوا يې ونيوله.

كله چې رباني او مسعود د كابل پر تخت او خزانو خېټه واچوله نو د خپلو پخوانيو تحركاتو تر څنگ يې خپلې ملي ضد هلې ځلې او فعاليتونه نور هم ډاگيز كړل، دوى خپلو قوميانو او همزيو ته وويل چې همدا مو نويت دى، بايد زموږ تر څنگ ودرېږئ! دا تبليغات او لمسونې په عام ډول په ډېرو ځايونو خو په ځانگړي ډول په شمالي سيمه كې ډېرې زياتې محسوسې وې.

دوى د شمالي خلكو ته داسې تبليغ كاوه چې د دوى ملا وتړي او كه نه دا ځل چې پښتنو پاچاهي ونيوله نو دا وار د شمال د خلكو سر، مال او ناموس ټول په خطر كې دي (!؟) د شمالي ځينې خلك هم د دوى پر دې ملي ضد تبليغ تېر وتل او د دوى ملاتړ يې وكړ.

په كابل كې يې د كوهدامن د قوماندانو يوه ځانگړې اتحاديه جوړه كړه او "شورى بازسازى كوهدامن زمين" په نوم يې يوه بله شورى چې اكثره افغان ضد اشخاص پكې راټول شوي وو جوړه كړه.

رباني په يوه خصوصي غونډه كې خپلو تنظيمي او ژبنيو ملگرو ته وويل: "ما بايد هر گز اشتباه امير حبيب الله كلكانى را تکرار نه نمايم"، يانې واك بايد پرې نه ږدم. دوى له حبيب الله بچه سقاو سره دومره مينه درلوده چې د هغه په نوم يې پوځي ټولگي او ملېشايي ځواك هم جوړ كړى

و او پر ځينو عسکري ځايونو باندې يې د سقاو زوی نوم هم ايښی و. د کابل د خيرخاني مينې د درېيمې حصې سينما ته ور څېرمه، د شمال د د پسو يوه قرارگاه وه، پر هغې ليکل شوي وو، "قرارگاه شهيد امير حبيب الله کلکاني" د استخباراتو په لوی رياست چې رباني د امنيت رياست باله، د هغه دننه دفترونو کې د سقاو زوی د خولې خبرې د يو شعار په ډول ليکل شوي وې. دې سقاويانو تېر سقاو ته د درناوي لپاره د کابل د کلکانو په سيمه کې يوه لېسه هم د هغه په نامه نومولې وه، دا لېسه د کابل - سائنگک په عمومي سړک جوړه وه، په لوجه يې داسې ليکل شوي وو: "لېسه شهيد امير حبيب الله کلکاني".

يوه ورځ مسعود د شمالي د کوهدامن د سيمې څو سپين ږيري او ځوانان په جبل السراج کې سره راټول کړي وو او د سقاو زوی د واکمنۍ د وخت پر يوې کلا يې ودرولي وو. هغوی نه يې پوښتنه وکړه چې دې ځای ته څه وايي؟ هغه وويل: "دې ته قلعه سوخته".

- ولې ورته قلعه سوخته وايي؟

- ځکه چې دا د سقاو زوی جوړه کړې وه، کله چې د سقاو زوی ماتې وخوره د نادر خان لښکرو هغه وسپړله.

نو مسعود ورته يوه زهرجنه خدا وکړه:

- ښه نو چې داسې ده که دا ځل هم پښتانه راغلل نو همداسې به کوي او دا ټولې کلاگانې به سوځوي. اوس مو نو خوښه چې ما سره ودرېږئ او که نه؟

د رباني مسعود د همدغې سقاوي پالیسۍ له مخې هغوی په خپله واکمنۍ کې د سقاو زوی لپاره په پراخ ډول تبليغات پيل کړل. هڅه يې وکړه چې هغه د ښوونځيو په نصاب کې د يو مثبت شخصيت په توگه شامل او زده کوونکو ته معرفي شي. داسې هڅې هم کېدلې چې بچه سقاو د افغانستان د يو قانوني واکمن او پاچا په توگه معرفي کړي. کله چې د ۱۳۷۵ ال کال د وري په مياشت کې د حبيب الله کلکاني پرې ايښې ښځه په حق ورسېده، نو دا موقع د کابل د نويو سقاويانو لپاره د خپلو احساساتو د ښودلو ډېره ښه موقعه وه. په ډېر شان او شوکت يې د هغې

د مرگ خبر له کابل راډيو نه خپور کړ. عجيبه خبره خو دا وه چې دا د حبيب الله کلکاني لومړنۍ ښځه وه، چې ده ورسره د خپله واکمنۍ په وخت کې اړيکي پرې کړي وو. هغه له همغه وخت راهيسې په مزار شريف کې اوسېدله، خو اوسنيو سقاويانو هغې ته د "ملکې" خطاب وکړ او د هغې د فاتحې مراسم يې په خپل سقاوي شان و شوکت په اصطلاح په دولتي بڼه واخيستل. کابل راډيو د هغې د مرگ خبر داسې خپور کړ: "نسبت وفات مېلکه سنگری خانم پاچا شهيد، شاه سابق افغانستان امير حبيب الله کلکاني خادم دين رسول الله در مزار شريف داعيه اجل را لبيک گفت. فاتحه ملکه سنگری از طرف اتحاديه بازسازی کوهدامن در مسجد حضرت علي کرم الله وجهه به تاريخ ۱۳۷۵/۱/۱۴ اخذ ميگردد".

دا سقاويان نه يوازې له فکري پلوه له تېرو سقاويانو سره يو شان وو، له عملي پلوه هم د هغو په شان وو، خو په افراط کې تر هغو هم زيات وو. دلته به د يو بهرني ليکوال د ناول يوه برخه راوړو چې د لومړي سقاوي د لوټ، تالان او نادودو په باب يې ليکلی دی. کله چې لوستونکي دا ليکنه ولولي، نو و به وايي چې د دواړو ماهيت يو شان دی.

"د دغه اثر دوه ويشتم څپرکي چې سرليک يې "د کابل تباهي" ده ستاسې خوږو لوستونکو پر مخ پرانيزم، ويې لولئ، ويې گورئ او د کابل له اوسنۍ تباهي سره نې پرته کړئ!

"د سقاو زوی پر ارگ ورننوت، خپل وحشي پوځ ته يې د ښار د لوټولو حکم ورکړ، سقوي لښکرې د ښار په څلورو خواوو کې خورې شوې، تر هر څه دمخه يې ښار لوټ کړ، واړه او لوی دکانونه، کارخايونه او کارخانې دا هر څه يې وتښتول، دوکاندارانو په مخکې يې د هغوی د دکانونو شته او شيان ترې وړل او روان وو، هغوی د دوی په مخکې د ټولو قيمتي شيانو د لوټ حکم کاوه، خو دوی به په پوره صبر او پټې خولې د خپلې خونې د وړانۍ ننداره کوله، وايي چې د مال د سولو ننداره هم لوی غم وي، په پيل کې چې ډاکوانو په لوټ لاس پورې کړ يو شمېر زړورو خلکو به د مخنيوی بندوبست ورته کاوه، خو ډاکوانو به ډېر ژر پر دغو کسانو ټوپک را واړاوه او ځای پر ځای به يې کړل، بيا بېجا جرأت و نه کړ

بلکې و به ډار شول، دکانونه به يې پرېښودل او هلته په يوه گوښه کې به لري ودرېدل سقوي پوځ به يو پر بل پسې ټول لوټ کړل، هغوی يوازې د مالونو او شيانو په لوټنه بسنه و نه کړه، يو شمېر دکانونو ته يې اور هم واچاوه. ډول ډول دنگې ماني يې د سترگو په رپ کې سوځولې او په خاورو ايریو يې اړولې.

سقوي پوځيانو چې کله ښار لوټ کړ، بيا يې د کورونو پر خوا ور مخه کړه، ځينو خلکو خو خپلې دروازې وتړلې، له خپلو بچيانو سره په خپلو کوټو کې کيناستل. وحشي ډاکووانو دروازې ماتې کړې او په زړورتيا سره پر کورونو ور وختل، تر هر څه دمخه يې د کورونو د شتو او شيانو پر لوتولو لاس پورې کړ، سره او سپين او د مېرمنو گانې يې ولوتلې، وروسته يې د ښکلو نجونو پر بې عزته کولو باندې پيل وکړ. نازولو نجونو ته يې د هغوی د مور او پلار په وړاندې لاس ور اچاوه، هغوی به د وحشيانو له ډاره خپل مور او پلار له غېږه ورکړه خو هغو وحشيانو به د مور او پلار له غېږې څخه راکشوله. که کوم مظلوم مور او پلار به د خپلې لور ننگه وکړه هغه به يې هم پر گوليو پر ځمکه راوړغړول. وحشي او بربري څېرو زياترو د ميندو او پلرونو په مخکې د هغوی د لوټو بې عزتي وکړله، که به کومې سپېڅلې نجلۍ د هغوی د وحشيانو د هيلو له پوره کولو نه سر وغړاوه، د هغوی جزا خو بې ښه او بده مرگک وه.

دغه وحشيان او ډارونکي حيوان ډوله انسانان پر کابل را پرېوتل، هغوی په هره جاده او هره کوڅه کې په ظلم او لاس اچونې لاس پورې کړ، يو شمېر سپين ږيري چې سپين کالي والاوو هغوی په هغه حال کې چې دولت يې نه لاره په ډېره سختۍ سره کولای شول چې خپله آبرو او عزت دې د دغو وحشيانو په مقابل کې وساتي. ځکه دوی به ويل چې ولې شته او دولت نه لري. هغوی به يې له کورونو را وايستل او په متروکو به يې تغمې تغمې کړل... (۲)

په دويمه سقاوی کې هم کټ مټ همدا حالات تکرار شول، خو له لومړۍ سقاوی څخه يې څو اساسي توپيرونه درلودل:
- د دې سقاوی دوره تر هغې پينځه ځله زياته وه.

- هغې سقاوی د تمدن نوې را ټوکېدلې هیلې و مرړولې او دې سقاوی پنځوس کلن تمدن او دولتي جوړښت له منځه یوړ.
- څرنګه چې د دویمې سقاوی عمر د لومړۍ په انډول زیات دی، همداسې یې زیانونه هم تر هغې زیات دي.
- د لومړۍ سقاوی اصلي متحرک یو امپراتور او نالوستی شخص و، ملک ته یې زیات زیان د خپل جهالت له کبله اړولی و او نوره ډله یې هم همداسې وه.

- دویمه سقاوی او د هغوی لویغاړي په شعوري او اگاهانه ډول د هېواد دښمنان دي، دوی په شعوري ډول غواړي د هېواد رغانده بنسټونه وېجاړ کړي او په هېواد کې ملي انډول او یوالي له منځه یوسي او تجزیې سره مخ کړي.

- لومړۍ سقاوی له انګرېزانو پرته چې هغوی هم د یوې وسیلې په توګه ترې کار اخیسته نورو هېوادوسره د افغانستان د خاورې او ولس پر ضد کوم پټ او ښکاره تړون نه و کړی، نه پرې پوهېدل.
- دویمې سقاوی د افغانستان له ټولو لرې او نږدې ګاونډیانو او دښمنو هېوادونو سره د افغانستان په وړانګې کې یوځل سرخوځولی او هر چا ته یې ددې کار لپاره لاره خلاصه کړې ده. په هره برخه کې د دویمې سقاوی زیانونه او کړاوونه تر هغې لومړۍ زیات دي. دلته به د دویمې سقاوی پر اصلي لویغاړو، رباني، مسعود او د دوی د ادارې او افغانستان ته د دوی د ادارې په وخت کې د اړولو شویو زیانونو په باب یو څه خبرې وکړو.

اخځونه:

- ۱) کابل راډیو، ۱۳۷۵ ال کال، د وري ۱۳/۱۴ نېټه.
- ۲) کابلي والا (یا کابلي پېغله) مولانا محمد صادق حسین صادق صدیقي، د پوهندوی عبد الخالق رشید تبصره، هیله مجله، ۱۳۷۶ ال کال، ۱۱۳-۱۱۴ مخونه.

رباني د کارمل په فکري او د بچه سقاو په عملي رول کې

د تېرو دوو لسيزو په سياسي ډگر کې برهان الدين رباني هغه
متبذله څېره ده چې ورځ په ورځ يې خلکو ته د شخصيت منفي اړخونه او
د کرکټر اصلي جوهر څرگندېږي. دی تر يو وخته پر دې بريالی شو چې خپل
باطني او اصلي جوهر له خلکو پټ وساتي. د "اسلامي تحريک" په ليکو کې
خان تنظيم کړي او بيا د روسانو په پرغل سره د يو مصنوعي شخصيت په

توگه تبارز وکړي. د جهاد په بهير کې هم د ده د سياسي شخصيت په باب يو لړ شکونه پيدا شول، خو څرنگه چې هغه وخت له روسانو سره د افغانانو د مقابلي سياسي او پوځي ډگر ډېر گرم و، نو د ده په باب چا دومره فکر او تشویش نه کاوه، د جهاد په ليکو کې هم دی او هم د ده تنظيم د دښمن په وړاندې د اصلي او اساسي فکتور په توگه مطرح نه و، بلکې د يو "گوزاره کوونکي" شخص او تنظيم رول يې درلود.

داسې انگېرل کېږي چې د برهان الدين رباني کورنۍ پخوا له تاجکستان نه افغانستان ته راکوچېدلې وي. دی "د محمد يوسف زوی پر ۱۳۱۹ل کال د بدخشان ولايت مرکز فيض آباد کې زېږدلی دی. پر ۱۳۲۶ل کال د فيض آباد په منځني ښوونځي کې شامل او پر ۱۳۳۵ل کال د کابل د ابوحنيفه مدرسې چې هغه وخت د دارالعلوم شرعيه په نامه يادېده د دې مدرسې په نهم ټولگي کې شامل شو. پر ۱۳۳۸ل کال د دې مدرسې له ۱۲ ټولگي څخه فارغ او پر ۱۳۳۹ل کال د کابل پوهنتون د شرعياتو پوهنځي کې شامل شو. پر ۱۳۴۴ل کال له پوهنتون څخه فارغ او د شرعياتو پوهنځي د کدر غړی شو. پر ۱۳۴۵ل کال يې د مصر له الازهر پوهنتون څخه ماسټري تر لاسه کړه. د ۱۳۵۳ل کال په جوزا کې پېښور ته راغی. (۱) او د آی، اېس آی غېږې ته يې پناه يوره. د ۱۳۵۳ل کال له جوزا څخه د ۱۳۷۱ل کال د ثور تر (۸) نېټې پورې په پاکستان کې اوسېده او سياسي فعاليتونه يې پر مخ وړل.

برهان الدين رباني داسې يو شخص دی چې ظاهري او باطني شخصيت يې سره يو شان او برابر نه دی. د ژوند بېلا بېلو حالاتو هم د ده شخصيت لوت په لوت اړولی او د يو باثباته شخصيت په شان يې خپل مثبت ارزښتونه ساتلي نه دي. د ده شخصيت په بېلا بېلو پړاوونو کې لکه د اوبو په شان چې په هر خم کې د همغه رنگ اخلي بېلا بېل رنگونه غوره کړي دي. تر ۱۳۵۲ل کال دمخه (رباني) چې د هېواد په دننه کې يې محدود سياسي فعاليتونه کول، له ۱۳۵۳ل څخه تر ۱۳۷۱ل پورې (رباني) چې د جهاد کلونه گڼل کېږي. له ۱۳۷۱ څخه د ۱۳۷۵ کلونو تر منځ (رباني)

او را وروسته په دې هر زماني واتن کې يو بېل (رياني) ليدل کېږي. پېښور ته تر تګي دمخه هغه بل شان اخلاقي ځانګړنې لرلې. بريد جنرال الکساندر لياخوفسکي چې په افغانستان کې د شوروي پوځونو د پليو قطعاتو يو لوړ رتبه قوماندان و، د شوروي د استخباراتو په حواله ليکي: "رياني له ظاهري سپېڅلتيا سره سره کمزوری او بې واکه شخص دی. د هغه دا ځانګړتياوې د ځوانۍ په کلونو کې ځان څرګندوي، دغه وخت رياني د کريم باي له کورنۍ سره نږدې کېږي. د کريم باي کوربه د شپې (د عشرتونو) شاهد و. په دغو مجلسونو کې د صغيرو نجونو پر عزت تېري کېدل. (۲)

د ده د ځوانۍ زيات وختونه په همدغسې محفلونو کې تېر شوي. دی له ډېرو هغه اخلاقي مسایلو سره چې زموږ په ټولنه کې هم د کلتوري او هم د اسلامي اصولو او احکامو له مخې سخت جرم او ناورا ګڼل کېږي، يا بې تفاوته و او يا هم بې وسه.

د ده يو سيمه وال چې وروسته بيا د عبدالرسول سياف د (دعوت او جهاد) په پوهنتون کې استاد شو او له رياني سره يې يوه وخت په مصر کې په يوه پوهنتون کې لوړې زده کړې کړې دي. د دعوت او جهاد پوهنتون په يو ټولګي کې چې ګڼ شمېر محصلين ورته ناست وو، ده د خپل ځان او د رياني د اخلاقي شخصيت په باب داسې يوه عملي کيسه بيان کړې وه: "څرنگه چې زه او رياني دواړه په پوهنتون کې سره يو ځای وو او هم دواړه وپنډاران وو، نو کله چې مصر ته د لوړو زده کړو لپاره د تللو په تکل شولو، نو دواړو سره مشوره وکړه چې دواړه به يو کور ونيسو، کور والا (مېرمنې) به مو سره يو ځای وي، رياني هم راسره ومنله، همداسې مو وکړل، د کابل ښار په غربي سيمه کې مو يوه حويلۍ په ګډه په کرايه ونيوله، دواړو ورته کورونه راوستل، موږ د تحصيل لپاره مصر ته لاړو، کال مو لا پوره شوی نه و چې ما ته له کابل نه د يو ډېر نږدې خپلوان ليک راغی، په ليک کې ليکل شوي وو چې اګاونډيان او نور خلک ستا او د رياني کورنۍ پسې پسې کوي او د څه اخلاقي نيمګړتياوو خبرې کوي، نو که غواړئ چې له اخلاقي پلوه خپلې کورنۍ روغې وساتئ، تحصيل

پرېږدئ او راشئ، د خپلو مېرمنو غم مو خوږئ! سره له دې چې دا ليك زما په نوم ليكل شوی و، خو ما رباني ته په دې نيت ښكاره كړ چې د دواړه د كورنيو په باب پكې يوه خبره ليكل شوې وه، كله چې دا ليك رباني ولوست، نو د كوم چټك عكس العمل پر ځاى يې په سره سينه ځواب راكړ. [در رخصتى اخير سمستر كه رفتهم باز در اين مورد نيز غور خواهيم كرد.] كله چې زه او رباني د خپلې رخصتى په وخت كې كابل ته راغلو، نو ما په پټه اخوا دېخوا د گاونديانو او نورو خلكو خولې بوى كړې، هسې نه چې زما خپلوان له خانه څه خبره نه وي جوړه كړې؟! كله چې مې پوښتنې او گروېږ نې وكړې نو هغه خبره چې زما خپلوان ماته ليكلې وه رښتيا وه، نو زما په مغزو كې يو تاو پيدا شو، يو ځل بيا مې رباني ته خبره وكړه، خو هغه ځان ناخبره كړ، ما په همغه وخت خپله ښځه طلاقه كړه، خو رباني ورسره اوس هم شپې ورځې تېروي."

دا چې د نورو له نظره د رباني اخلاقي شخصيت څه ډول تعبيرېدلای شي، دا يوه بېله خبره ده، خو د ارواپوهنې له نظره په خپله د رباني فزيكي جوړښت د (مخ، سترگو، شونډو او د غږ له جوړښت او حرکتونو څخه) د هغه ځينې اخلاقي نيمگړتياوې او نورې كمزورې معلومېږي.

پېښور ته تر راتگ دمخه د هغه فردي شخصيت تر زياته بريده پر ده او د ده پر كورنۍ پورې تړلی و. خو كله چې روسانو پر افغانستان يرغل وكړ، د تنظيمونو بازار گرم شو او د لوبديخ بې شمېره پيسې را شېبه شوې، نو رباني نه هم پكې "سړى" جوړ شو؛ د يو تنظيم مشر شو او بيا يې د ټول هېواد د مشرۍ لپاره په سر كې نشه پيدا شوه. د جهاد په كلونو كې هم د ده رول ټاكونكى او پرېكننده نه و، په دې وخت كې هم ځينو كسانو سره د ده د ځاني، سياسي او اخلاقي شخصيت په باب شكونه پيدا وو او دى يې يو بې ارادې او سست عنصره شخص باله. د ده له همدې كمزورې ارادې څخه ځينو سمه ييزو قوماندانانو ډېره زياته گټه واخيسته او له هغې بهرنۍ مرستې نه چې د جمعيت تنظيم له لارې په بې كنترول ډول دوى ته

ورکول کېده د خپل ځان د تبارز لپاره گټه واخيسته. هر يوه د ځينو گاونډيو هېوادونو په لمسه ځانته د واک يو محلي اداره جوړه کړه. رباني د خپلې بې کفایتۍ په وجه دې ته مجبور شو، چې د هغو هره خبره ومنې ان تر دې چې ده خپله هڅه کوله چې د ځينو نورو اړيکو له لارې هغوی راخپل کړي چې د ده مشرۍ ته زيان و نه رسوي. يو ځل يې احمد شاه مسعود ته پېشنهاد وکړ چې ده سره خپلولي وکړي او همدارنگه ځينو نورو قوماندانانو ته!

په جهادي پړاو کې رباني سره له دې چې د حکمتيار په انډول يې په جگړه ييزه او سياسي برخه کې رول کمزوری و، خو په سر کې يې د واک د نيولو تلوسه او مينه ډېره زياته وه او دا ان د يوې رواني عقدي تر بريده، ځکه نو ورو ورو د يو سازش، توطيې او ائتلاف په لټه کې شو. د عبد الحميد مبارز په نوم يو ليکونکی چې "از سقوط سلطنت تا ظهور طالبان" په نامه يې د هېواد د ځينو سياسي پېښو په باب يو اثر ليکلی، له رباني او نورو ستمي ډلو سره يې خواخوږي پکې څرگنده او ډاگيزه ده. بيا هم د قدرت لپاره له اسلامي تگلارې څخه د رباني او د ده د تنظيم د لرې کېدو خبره نه پټوي، وايي: "جمعيت اسلامي رباني که از ايديالوژي سيد قطب و حسن البناء متاثر بود و تحت تاثير ليبيا و ايران در قسمت يك دولت خالص اسلامي قرار داشت ديگر به تدريج تمايلات سياسي ان بر تمايلات بنيادگرايي ان تفوق حاصل کرد، ديگر برای احيا و تاسيس يك دولت اسلامي مبارزه نيمکرد، بلکه برای کسب قدرت مبارزه می نمود، چنانچه از سال ۱۹۸۳ به بعد يك خط معتدل تر را نسبت به حزب اسلامي اتخاذ کرد." (۳)

روسان چې د رباني د شخصيت کمزوري اخونه له پخوا څخه ورته معلوم وو هم په دې لټه کې وو چې ده سره خپل اړيکي ټينگ کړي، له يوې خوا به يې د جهاد په ليکو کې يو درز رامنځته کړی وي، له بلې خوا به يې د خپلې اوږدې مودې ستراتيژۍ، د افغانستان بې ثباتي او واک ته د لږکيو د رسولو لپاره کار کړی وي نو ځکه خو يې له مسعود او رباني

سره خواږه اړیکې پیدا کړل. دی اړیکو ورو ورو وده وموندله، هغه وخت د باور او پوخوالي پړاو ته ورسېدل چې رباني د مجاهدينو د يو هیت په ترکیب کې چې حکمتیار ورسره جداً مخالف و، مسکو ته لاړ او هلته یې له روسي مقاماتو او استخباراتي چينلونو سره وکتل او توافق ته سره ورسېدل.

روسانو لا مخکې تر مخکې د کابل په اداره کې لږکیو ته د واک د لېږد شرایط برابر کړي وو، دوی په تېرو کلونو کې له اداري بیروکراسۍ څخه نیولې تر نورو ټولو برخو پورې دومره کار کړی و چې د داسې یو منفي بدلون لپاره یې شرایط او امکانات مساعد کړي وو، نو ځکه خو یې ښاغلی پروفېسر برهان الدین رباني په مسکو کې د کارمل په رول کې د رباني په بڼه مکیاژ او بیا یې د کارمل په څېر پر تخت کېناوه، توپیر یې دومره و چې کارمل سره دوی مستیقماً راغلل، له وزرو یې ونیو او پر تخت یې کېناوه، خو رباني یې د توطیو، لاسوهنو او د خپلو لاسپوڅو د ائتلاف او سازش له لارې د کابل تر اړکه بدرگه کړ. روسان او نور هغه استخباراتي سازمانونو چې رباني یې د سیاست او واک ډگر ته وړاندې کړی و، هغوی د ده پر رواني عقدو، ټولنیز موقف، د شخصیت پر کمزوری، د واک پر لېوالتیا، د ده پر خپل ظرفیت او کفایت ډېر ښه پوهېدل، د استخباراتي سازمانونو لپاره داسې اشخاص ډېر مناسب وي، ځکه چې کنترول یې اسانه وي. د رباني سیاسي شخصیت له دې څخه هم معلومېږي کله چې پر ۱۳۷۱ل کال مجاهدين او ملحدین سره په کابل کې په جگړه اخته شول او په اصطلاح اسلامي دولت(!) اعلان شو، نو حضرت صبغت الله مجددي د اسلامي دولت د "ممثل" او رباني د "رهبرۍ شوری" د مشر په توگه ټاکل شوي وو، مجددي د ثور پر (۷مه) نېټه کابل ته لاړ او رباني ورځ دوه وروسته له تورخم نه د ځمکې له لارې په موټر کې کابل ته روان شو، رباني په داسې یو گاډي کې سنور و چې د موټر مخ او شا ته د مسعود عسکونه لېږدلي وو او "استاد" دننه په موټر کې ناست و. دی هغه وخت هم له مسعود نه دومره په وېره کې و چې پر خپل موټر یې هم د هغه

عکسونه لگولي وو. کله چې کابل ته لاړ نو بیا د خپلو ائتلافونو له ټوپکیانو سره مخ شو چې ده ته یې ارگ ته د ننوتلو اجازه هم نه ورکوله. دوه میاشتې وروسته برهان الدین رباني ځان "د اسلامي دولت جمهوررئیس" اعلان کړ، خو بیا هم دی دومره خپلواک نه و، لکه مسعود او دوستم. د ارگ یوه خوا د مسعود د نظار شورا د ټوپکیانو په لاس کې وه او د مسعود عکس پرې ځورند و، بله خوا یې د دوستم د ځواکونو په لاس کې وه، چې په دروازه یې د دوستم یو غټ عکس بند و، رباني به چې کله ارگ ته تلو، نو له همدې دوو لارو نه داخل ته تلای شو، کله به د مسعود ټوپکیانو او کله به هم د دوستم ملېشو څه وخت ایساروه، د رباني سترگې هر وخت د هغو پر عکسونو لگېدلې، عکسونه ډېر لوړ ځورند وو، دی به ترې لاندې تېرېده، خو بیا هم دی جمهوررئیس (!) و او دا یې ځانته سپکاوی نه ګاڼه.

کله چې رباني ځان "جمهور رئیس" کړ، نو نور هېواد خو لا څه کوې چې دکابل ښار پر څو بهلا بېلو واکمنیو ووېشل شو، ان په ارگ کې هم رباني پوره واک نه درلود. ده ته دا مهمه نه وه چې څومره واک لري او هېواد د غم په کومو لمبو کې سوزي. ده ته دا مهمه وه چې خلک ورته "جمهور رئیس" ووايي. د "جمعیت اسلامي" یو تن غړی چې رباني له ډېر نودې نه پېژني او ناسته پاسته یې ورسره لرله، هغه وایي: "کله چې استاد رباني ته د جمهوررئیس خطاب وشي او په کوم مکتوب کې د جمهوررئیس په عنوان د هغه د نوم یادونه شوې وي، نواستاد ورته په شونډو کې موسکې غوندې شي او یو خور تبسم وکړي." ځینې ټولنپوهان او سیاستپوهان په دې اند دي چې هر کله په یوه ټولنه کې د درېیمې طبقې خلک واک تر لاسه کړي نو د ټولنې سیاسي او ټولنیز ثبات له منځه ځي. دوی وایي دا خلک ډېرې رواني، اقتصادي، جنسي او ټولنیزې عقدي لري، کله چې دوی واک ته ورسېږي نو تر هر څه لومړی د هغو د حل او خړوب په لټه کې شي. "د رباني کورنۍ هم له اقتصادي پلوه په درېیمې طبقې پورې اړه درلوده، نو ځکه خوه ته هر هغه څه لوړ او ښکلي ښکارېدل چې د ده

له ټولنيز او طبقاتي ژوند څخه لوړ وو. که په کابل کې د ده د واکمنۍ ساحه دوه کیلو متره مربع وای او یا تر دې هم کمه شوې وای، نو د ده لپاره بس ځکه وه چې په عادي شرایطو کې خو ده ته هېڅ هم نه رسېدل، نو ځکه خو یې تر وروستي بریده پر دې خبره ټینګار کاوه چې دی د افغانستان جمهور رئیس (۱) دی. د واک د همدې مینې له کبله هغه د روسانو غېږې ته داسې پناه یوړه چې د کارمل ریکارډ ته یې ځان ورساوه، کارمل هم د شوروي له مرستو پرته ژوند نه شو کولای او ریاني هم د روس له مرستو پرته ژوند نه شو کولای، ځکه خو دواړو د خپل بادار د درناوي حق ادا کړ. ریاني تر کارمله هم دمخه شواو د افغانستان د ولس پر جهاد یې خاورې واړولې، د شوروي ځای ناستې روسیه یې له ټولو جرمونو او جنایتونو پاکه وګڼله. کله چې ده تاجکستان ته سفر وکړ، نو د دې سفر او له شوروي نه د تاوان غوښتنې په باب له ده پوښتنه وشوه ده وویل: "اصلاً این گپها موضع بحث نشده بود در تاجکستان، فکر میکنم این گپها را مطبوعات تحریک کرده بود، چیزی که ملور اینجا گفته بودیم، این بود که دولت اسلامی افغانستان خواهان حسن روابط باتمام کشورها و از جمله فدراتیف روسیه است. ما گفتیم رژیم تجاوزگر و مارکسست و قشون شوروی قبلی بالای افغانستان حمله کرده بود، ان رژیم از بین رفته حالا فدراتیف تشکیل گردیده، ما با مردم روسیه دشمنی نداریم." (۴)

ځکه خو نو د ریاني اړیکې له روسانو سره تر کارمل هم خواره شول، کارمل شورویان افغانستان ته دعوت کړل او د افغانستان خاوره یې د هغو د گټې لپاره استعمال کړه، خو ریاني روسانو ته دومره نږدې و چې ان د خپل پخواني قلمرو تاجکستان خاوره یې د ده په واک کې ورکړه او هلته یې د کولاب هوایي ډګر د ده په خدمت کې ورکړ.

ریاني هم د بهرني یرغل لپاره لکه د کارمل په شان د ملګرو ملتو (۵۱) ماده پلمه ګرځوله. کارمل به ویل چې "د شوروي اتحاد محدود قطععات د ملګرو ملتونو د منشور (۵۱) مادې له مخې افغانستان ته راغلي". ریاني هم کله چې د ایران چارواکو د طالبانو له خوا د مزار شریف

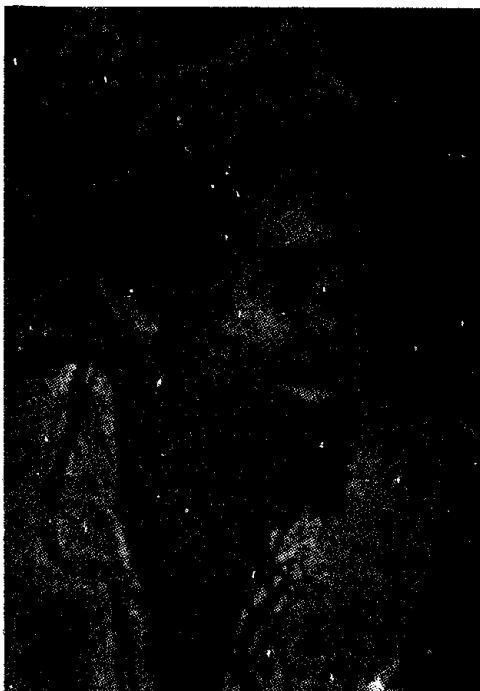
تر نیولو وروسته خپل گڼ شمېر پوځونه د افغانستان پولې ته نږدې کړل، نو رباني اعلان وکړ چې "د افغانستان اسلامي دولت د ملگرو ملتونو د منشور د (۵۱) مادې له مخې حق لري له ایران څخه پوځي مرسته تر لاسه کړي او هغوی افغانستان ته دعوت کړي."

- په عمومي ډول د روسانو او نورو بهرنيانو په وړاندې د رباني او کارمل فکري تگلوری سره یو شان و، خو په چور او چپاول، لوټ او تالان، عمومي انارشی او د ملي پانگې په لوټونه کې بیا رباني د سقاو زوی پر پله روان و.

اڅخونه:

- (۱) شهرت ننگیال، وینه په قلم کې، د افغانستان د جهادي څېړنو مرکز، پېښور، ۲۱۴-۲۱۷ مخونه.
- (۲) برید جنرال الکساندر لیاخوفسکي، ډیوه مجله، لندن، ۱۹۹۵ع کال، دسمبر گڼه، ۱۹مخ.
- (۳) عبد الحمید مبارز، حقایق و تحلیل وقایع سیاسي افغانستان از سقوط سلطنت تا ظهور طالبان، پېښور، ۱۳۷۶ل کال، ۱۱۲مخ.
- (۴) امید جریده، له امریکا څخه خپزېدونکې، ۲۱۳ گڼه ۵مخ.

مسعود د يو اتل په څېره کې يو ګوډاګی او د دويمې سقاوی يو اساسي لوبغاړی

د افغانستان د تېر شل کلن ټولنيز، پوځي ناتار او ناوړين په بهير کې يوه څېره هم احمد شاه مسعود دی چې ظاهراً يې د ځينو خلکو په زړونو کې د يو مثبتې پوځي او سياسي څېرې په توګه ځان راڅرګند کړی و، خو کله چې حالات بدلېدل د ده له څېرې څخه د مصنوعي ماسک پرده هم ورو ورو لرې کېدله. د وخت په تېرېدو سره دا ثابته شوه چې احمد شاه

مسعود يو خان غوښتونکی جنجاليز، تجزيه غوښتونکی، د هېواد ويجاړوونکی، سيمه پالونکی، د يوه محدود لړکي او خپلو ځاني گټو پلوی شخص دی. د خپلو هېوادوالو په ځورولو، کړولو او له پردیو جاسوسي شبکو سره د اړیکو په ساتلو او پاللو او د هغوی د گټو په خوندي کولو کې روحاً، جسماً او وجداناً ماهر دی. د ده قومي، ژبني جوړښت او جغرافيايي موقعیت- دی د دې جوگه کړی و چې د هېواد د ملي گټو په وړاندې د پردیو او خپلو ځاني گټو لپاره له کورنیو او بهرنیو دښمنانو سره ناوړه معامله وکړي او په هېواد کې د غميزې د اوږدولو د يو اساسي عامل په توگه خپلو هغو ته دوام ورکړي. ترسره هر چا لومړی بهرنیانو د هغه پېژندنې او پر شاتپونې ته پام راواړه او له ده څخه يې داسې يو مصنوعي زمري جوړ کړ چې ان زمري د ځينو هېوادوالو پر ذهنونو يې هم د يو ډول باور پرده خوره کړې وه، کله چې زمري هېوادوالو د خپل ذهن او فکر سترگې بيا هغه ته واړولې، نو په دې کې ډېر وخت تېر شوی و او احمدشاه مسعود په وړانګې کې دومره ونډه اخیستې وه چې تصور يې هم نه کېده. کله چې د مسعود د منفي او د ځينو په اند د مثبت شخصیت انگازې خپرې شوې، نو د زیاتو هېوادوالو او د قلم د خاوندانو پام دهغه د متضاد شخصیت د څرگندتیا خوا ته واوښتې، په دې کې ورو ورو هغه اسناد او شواهد هم را څرگند شول چې ظاهراً د ده مخالفو او په حقیقت کې د ده دوستانو د ده په باب لیکلي او په خپلو اسنادو کې خوندي کړي وو. وروسته وروسته د ده په باب لیکنې، گړنې، ان لیدونکي او ټلوېزیوني معلومات زیات شول او د ده شخصیت يې د ډول ډول ابهام له تیارو څخه را وويست او اکثره منفي خواوو سره يې ولس او نړیوالو ته څرگند کړ. دلته به همدغه ډول اسنادو ته په لنډيز سره اشاره وکړو او و به گورو چې احمد شاه مسعود له چا سره په څه ډول د هېواد د ملي گټو په سر معامله کړې او لا يې کوي.

"احمد شاه مسعود د ډگروال دوست محمد (۲) زوی د پروان ولایت د پنجشېر ولسوالۍ د بازارک اوسېدونکی دی د یو روایت له مخې د احمد شاه مسعود نیکه له پاردریا څخه افغانستان ته راکوچېدلی او په پنجشېر کې مېشته شوی دی. د هغه وخت افغاني حکومتونو له دغسې تاجک مهاجرو سره زیاته خواخوږي څرگندوله او هغوی ته یې بېلا بېلې اسانتیاوې برابرولې.

مسعود پر ۱۹۵۶ کال زېږېدلی او د خپل پلار د دویم واده ثمر دی. نوموړی په خپلو شپږو ورونو کې درېیم وروړ دی. پلار یې د فرانسویانو تر پالنې لاندې د استقلال په خورا معتبره لېسه کې شامل کړ، چې په ۱۹۷۳ کې ورڅخه فارغ شو. احمد شاه د خپل یوه پخواني باډیگارډ له لور سره واده کړی او درې اولادونه لري چې مشر زوی یې احمد نومېږي. مگر د بلې انګېرنې له مخې نوموړی د یوې بلې اروپایي بې نکاح ښځې څخه هم یوه لور لري.

احمد شاه پر ۱۹۷۳ع په پولیتخنیک کې شامل شو. پر دې مهال

---

* د احمد شاه مسعود پلار دوست محمد یو عسکري ټولې مشر و، چې مرحوم جنرال سید صالح خان لوی درستیز ته یې د مرحوم سید محمد سرور کونړي په واسطه کولو سره خان د داخلي وزارت د پولیسو او ژاندارم شق ته تبدیل کړ، چې بیا د ډگروالۍ تر رتبې پورې ورسېد. د احمد شاه مشر وروړ دین محمد هم د همدغې واسطې له خوا حربي پوهتون نه شامل او وروسته پوځي افسر شو، چې بیا په پېښور کې نامعلومو کسانو ترور کړ.

ډگروال دوست محمد پنځه کاله وړاندې په داسې حال کې چې زوی یې د پنجشېر او نالقان پر سلطنت ناست و، په پېښور کې د جلا وطنۍ او پردېسۍ په حال کې وفات شو. د هغه مرحوم جنازه په پېښور کې خاورو ته وسپارل شوه، خو احمد شاه خان یې نه جنازې او نه هم فاتحې نه حاضر شو. (د لستونې مار، د نثار احمد صمد سرېزه)

د ځینو کتونکو په اند احمد شاه مسعود اکثره جنگونه د نورو په واسطه تر سره کړي. لوی نورو ورته کتلي دي، نو ځکه ده خائنه طالعمن "مسعود" تخلص غوره کړی او دا هم یو غصه شوی تخلص دی. خلیل الله هاشمیان په دې باب وايي: "تخلص مسعود صاحب قانونی دارد که آقای محمد یعقوب مسعود سابق معاون اداری وزارت اطلاعات و کلتور فعلا مهاجر در (استرالیا) میباشد و اسناد و ثبوت سابقه داری ۶۰ ساله خود را چند بار نشر و تقاضا نموده تا احمد شاه پنجشیری از غصه تخلص او منصرف شده، برای خود تخلص دیگر انتخاب نماید، اما احمد شاه مسعود پنجشیری به عرابض و شکایات او ترتیب اثر نداده است. (د لستونې مار د هاشمیان سرېزه، شپږم مخ).

نوموړی لیکوال وړاندیز کوي چې د احمد شاه مسعود له نوم سره دې د (پنجشیری) کلمه بو ځای شي، چې له نورو سره دده توپیر وشي.

د اسلامي خوځښت او کينې لاسو خپل منځي ډغرې اوج ته رسېدلې وې چې پوليتخنیک په دې فعاليتونو کې بنسټيز رول لوبیو. احمد شاه خان په دې څو کې "د اسلامي ځوانانو" ډلې واخيست ځکه هغه په وهلو ټکولو کې پوخ لاس درلود.

محمد داود چې کله د ۱۹۷۳ پر جولای (۱۳۵۲ لمریز د سرطان پر ۲۶) د پرچمي افسرانو په ننگه کودتا وکړه نو په پوهنتون او پوليتخنیک دواړو کې د اسلام پالو او کمونستپالو ډلو تر منځ ډغرې يو چاودېدونکي ټکر ته ورسېدې. د شرعياتو د پوهنځي د رئيس پوهاند ډاکټر غلام محمد نيازي تر لارښوونې لاندې "اسلامي غورځنگ" په ۱۹۷۴ کې ان پاخون ته هم لاس واچوه چې حکومت هغه درې وړې او نيازی يې ونيوه. د هغه پله ور (لکه برهان الدين رباني او نور) ټول پاکستان ته وتښتېدل. احمد شاه چې په دې وخت کې د پوليتخنیک د دويم کال محصل و، د "اسلامي ځوانانو" د جوړښتونو د نورو غړيو په شمول چې بېچ شوي وو، د ژوندي پاتې کېدو په خاطر پاکستان ته وتښتېد. احمد شاه خان په دې ډول په پېښور کې جلا وطني غوره او هلته د پاکستان د پوځي استخباراتو "آی، اېس، آی" په خدمت کې راغی. د پاکستان د سرحدي ځواکونو قوماندان ډگروال نصير الله بابر د جمهور رئيس ذوالفقار علي بوټو په منظوري د دغو افغاني محصلانو لپاره پېښور ته نژدې د پوځي روزنې يو پټ پروگرام جوړ کړ.

احمد شاه خان مسعود د هغو افغاني محصلانو د لومړۍ دورې له شاملانو څخه دی چې پېښور ته نژدې د (چيرت) د پوځي کمپ په يو مياشتني خورا مخفي کورس کې يې برخه واخيسته. د "اېس، اېس" يانې سپېشل سرويس يو خورا تکړه افسر د احمد شاه خان د روزونکي په توگه وټاکل شو. احمد شاه خان او ملگرو يې د جنرال بابر د سرحدي ځواک يونيفورم اغوسته چې په ظاهره د پاکستان قبایلي سيمو او سېدونکي معلوم شي.

دغه افغاني ځوانان د ۱۹۷۵ د جولای په وروستيو کې د (آی،

اېس، ای) د کېښکني له مخې پر حکومتي دفترانو د يو لړ بریدونو په خاطر افغانستان ته ولېږل شول. نصیرالله بابر چې دا عملیات خورا سویمن گڼي، وايي چې "ما ښاغلي بوتو ته وویل چې نور نو د دې وخت را رسېدلی دی چې داودخان ته خپل پیغام ولېږو." مگر دغه احساساتي او پارول شویو ځوانو افغانانو دا عملیات د حکومت د را پرځېدو په توگه انگېرل؛ احمد شاه خان چې د څه باندې دېرشو پنجشېري ځوانانو مشري یې لرله، په ډېر ساده ډول گومان وکړ چې عام ولس به د داود خان په وړاندې راوپاڅېږي؛ مگر حکومتي کوماندو گانو حتی مخکې له دې چې دا بله ورځ پنجشیر ته ورسېږي، سیمه ییزو خلکو خپله دغه گومارل شوي کسان غړو ته وشرل، په نتیجه کې یې د احمد شاه خان نیمایي ملگري ووژل شول. یا دا چې ونیول شول او "اسلامي غورځنگ" تر سخت تادیب لاندې کېښوت. احمد شاه خان له دې ناکامه ماموریت څخه ډېره عقده واخیسته او دوه میاشتې وروسته بېرته پاکستان ته ستون او د وژل شویو ځوانانو پړه پر احمد شاه واچول شوه. "آی، اېس، آی" او پوځ د ده په وړاندې پر خپله دلچسپۍ له سره کتنه وکړه. احمد شاه خان په خپله په دې هکله وايي: "پاکستان په بشپړه توگه د حکمتیار خوا ونیوله او موږ د مخالفینو په حیث پاته شوو." (آی، اېس، آی) وروسته داسې څرکونه تر لاسه کړل چې د هغو له مخې پر احمد شاه باندې د جاسوس گومان کېده. د احمد شاه له نږدې ملگري جان محمد څخه پېښور ته څېرمه د "نوشېره" په پوځي کې کې گروېږنې وشوې او هغه اعتراف وکړ چې احمد شاه هم ورسره لاس درلود. جان محمد وروسته په مرموز ډول پسې ووژل شو. احمدشاه هم بالاخره ونیول شو، خو په ډېر مشکل سره له کتې مټ کړنې څخه بچ شو.

هو؛ دغو کړنو د هغه په زړه کې یوه تلپاتې عقده راوپاروله. ښايي د ځینو انگېرنو له مخې به همدا وخت و چې لومړی مصر او لبنان ته وخوځېد چې هلته د فلسطیني مبارزانو تر څنگ په تطبیقاتو کې برخه واخلي. د ځینو امریکایي او غیر امریکایي خبریالانو د انگېرنې له مخې احمد شاه د تېرېنګ په همدې فلسطیني کمپونو کې د "کې، جی، بی" د

گومارلو تر پوځي روزنې او استخدام لاندې راغی او هغوی ده ته د ځينو کمونستي چریکانو اثار تهیه کړل. احمد شاه پاکستان ته له ستنېدو و څخه وروسته د پېښور په بالا حصار کې په ډک زړه شپې سبا کولې.

"اسلامي غورځنگ" په پېښور کې پر دوو برخو وېشل شوی و، یوه څانگه یې حکمتیار او بله رباني پر مخ وړله، احمد شاه د ژبني، قومي او ستمي تړاو له مخې د رباني په "جمعیت اسلامي" کې ودرېد او وروسته له همدې چينل نه د پرديو له خوا ان د "زمریتوب" تر مجازي لقب پورې هم ورسول شو.

دغه ټول ځوانان د ثور د کودتا په پېښېدو سره نور نو له بې رېطې څخه خلاص شول. احمد شاه او د جمعیت صرف شل کسان د ۱۹۷۸ په دوېي (او د یو بل روایت له مخې د ۱۹۷۹ په پسرلي کې) پاکستان پرېښود، مخ په پنجشېر روان او د شورش په لټه کې شول.

د یوې انګېرنې له مخې احمد شاه خان مسعود په استقلال لېسه کې د تعلیم په وجه لومړی د فرانسې له استخباراتو سره تړاو وموند، وروسته هغوی د انګلستان (MI-6) ته معرفي کړ. دغې شبکې د هغه هېواد د تجارتي ټلوېزیون ټولپوښونکي "سنډیکال" ته د وظيفه ورکړه چې پنجشېر ته لاړ شي او هلته "یو ځوان قوماندان چې دویم ټیټو دی، وویني او پر هماغه باندې د ټلوېزیون لپاره یو فلم ډک کړي. د همدې سنډیکال په مرسته د احمد شاه خان مسعود ورور احمدولي د انګرېزي ژبې د زده کړې لپاره لندن ته لېږل کېږي، هغه په داسې حال کې چې هېڅ کومه شهادت نامه نه لري خو ادعا کوي چې حتی ماسټري یې لا اخیستي ده (!؟) دغه یو ساعته فلم وروسته (CIA) ته وسپارل شو او له ځینو انګېرنو سره سره لا پوره ډاګیزه شوې نه ده چې "سي آی اې" هم پټه معامله ورسره پیل کړې ده څنگه؟

د انګلستان له استخباراتو سره د مسعود اړیکې له یوې ګډې تاریخي سرچینې څخه الهام اخلي، هغه دا چې انګریزان داسې فکر کوي او حقیقت هم همداسې دی چې د افغان انګلیس په دريو سختو جګړو کې

د انگرېزانو د ماتې اصلي وجه د پښتنو جگړه ييزه مبارزه وه. انگرېزانو ته خپل تېر تاريخ داسې معلوم دی لکه د پرون ورځې پېښې، څرنگه چې له پښتنو سره د مسعود کينه او دښمني هم ټولو ته څرگنده نو انگرېزان هم له همدغه گډ ټکي څخه گټه پورته کوي او غواړي په دې ډول له پښتنو څخه د خپلو تاريخي ماتو د غچ اخیستلو لپاره له دې لارې گټه پورته کړي، ځکه نو انگرېزانو د روسانو په شان د مسعود د شخصيت په تباړ کي فعاله ونډه واخيسته.

د بي بي سي د يو افغان وياند په وينا چې نه غواړي خپل نوم يې ياد شي د انگلستان د استخباراتو او مسعود د اړيکو په باب داسې څرگندونې کوي:

"په هغو شپو ورځو کې چې د افغان ولس او روسانو تر منځ ښه گرمه جگړه روانه وه د بي بي سي راډيو نړيوال سرويس ته د انگلستان د بهرنيو چارو وزارت له خوا يو مکتوب راغی چې بي بي سي بايد د مسعود د شخصيت په تباړ کي ونډه واخلي. د يادونې وړ ده چې د بي بي سي راډيو د خپلې خپلواکۍ او آزادۍ تر څنگ د بهرنۍ پالیسۍ په برخه کې د بهرنيو چارو وزارت د پالیسۍ تابع ده او د بهرنيو چارو وزارت بيا په خپل وار د خپل هېواد له استخباراتي سرچينو څخه الهام اخلي. د بهرنيو چارو وزارت په مکتوب کې لارښوونه شوې وه چې په يو ډول بايد د افغانستان په هر گوټ کې د روسانو پر ضد د جگړې رابطه له مسعود سره وصل شي. د بهرنيو چارو وزارت د لارښوونې لپاره ان بېلگې هم راوړې وې، مثلاً: په لغمان کې د روسانو پر ضد سخته جگړه روانه ده. د دې جگړې خبر بايد داسې واپول شي: نن د لغمان په ولايت کې د روسانو پر ضد سخته جگړه روانه ده چې په نتيجه کې روسانو ته سخت مرگ ژوبله اوښتې ده، په دې جگړه کې د لغمان ولايت گڼ شمېر کلي او کورونه وړان شوي دي، د يادونې وړ ده چې د لغمان ولايت پنجشېر ته ور څېرمه پروت دی، چې د افغانستان د جهاد د نامتو قوماندان احمد شاه مسعود مرکز دی، روسانو تر اوسه پورې څو ځله پر پنجشېر حملې کړي خو د هغه پر

نيولو بريالي شوي نه دي.

يا به هم كه په كونړ كې جگړه و، نو د هغه رېښه به هم له پنجشېر سره تړل كېده. داسې چې: نن د كونړ په ولايت كې د مجاهدينو له خوا د روسانو پر يو لوی قطار بريد وشو او د روسانو زيات ټانكونه او زغروالي واسطې وسوځول شوې، كونړ له پنجشېر نه (څو) كيلو متره لرې پروت دی، كوم چې د افغانستان د جهاد نامتو قوماندان احمد شاه مسعود هلته اوسېږي او تر اوسه يې روسانو ته څو ځله ماتې وركړې ده. همدا رنگه نور ډېر داسې تبليغات.

د انگرېزانو او مسعود تر منح اړيكي دومره گرم وو چې ان د روسانو تر وتلو وروسته هم پكې كمی رانغی. د بي بي سي د همدې وياند په وينا د مسعود انگرېزي، ايراني او ځينې افغاني دوستان دومره وړاندې تللي وو چې د بي بي سي د پښتو او فارسي څانگو په سټوډيوگانو كې يې ان د مسعود تصويرونه خورند كړي وو.

د بي بي سي د پښتو څانگې د يو مهال انگرېز مشر چې له پښتنو سره يې دښمني په خټه كې اخېدل شوې وه، د افغانستان پر وړانۍ دومره خوشحاليده لكه د انگلستان پر آبادۍ. كله چې په كابل كې درنې جگړې پيل شوې او مسعود - رباني به د خپل ځاني قدرت لپاره په كابل كې له هر تنظيم سره جنگېدل او په نتيجه كې به د ښار زياته برخه وړانېدل، نو دې كار به دې انگرېز ته زبردست خوند وركاوه. كله چې به مسعود د كابل ښار كومه برخه كه هغه ډېره كوچنۍ هم وه ونيوله او يا به يې رنگه كړه نو د انگرېز زړه، خوله او سترگې به له خدا او موسكا ډكې وې او روحاً به ډېر زيات خوشحاله و. په هغه ورځ به يې هسې له هغو افغانانو سره ځان مخامخوه چې پر افغانستان به درېدل او د خپل هېواد د ويجاړۍ ننداره يې نه شوه كولى، خو په هغه ورځ چې د طالبانو ځواكونو رباني، مسعود او د هغه ټوپكيان د جنگ په ډگر كې مات او په زور يې له كابله تښتې او خفاستې ته اړ كړله دا وياند وايي موږ ټول په دې ورځ ددغه انگرېز عكس العمل او ظاهري څېرې ته متوجه وو، كله چې د راډيو دستوديوگانو

په دهليز کې مخ ته راغی او پر ما يې سترگې ولگېدې، نو ژر يې سترگې بنکته واچولې، يو ځل تورې سترگې شنو سترگو ته مخا مخ شوې، انگرېز دومره پربشانه او مايوسه معلومېده لکه کوم اکبر خان چې کوم مکناتېن وژلی وي او يا هم لکه پر ميوند کې چې د ايوب خان لښکرو د انگرېزانو پر لښکرو خپل اسونه ور خپړولي وي. دا افغان وايي چې دا لومړی ځل و چې ما په خپلو سترگو وليدل چې يو انگرېز د يو افغان سترگو ته و نه شو کتلاى. انگرېزان ډېر مغروره خلک دي او په اسانۍ چا ته سترگې او سر نه ټيټوي. دا يوه بېلگه وه چې دلته وړاندې شوه او دا بېلگې کېدای شي د انگليس د دولت تر لوړې کچې پورې همدا سې اټکل شي.

له اسرائيلو (موساد) سره خو د مسعود او رباني اړيکې په ۱۳۷۶ کې هغه وخت ښې ډاگيزې شوې چې د تخار د زلزلې په پلمه رباني ته د اسرائيلو د مرستو خبر خپور شو. تر دې دمخه يوازې د رباني - مسعود او اسرائيلو د ناستې پاستې خبرونه خپاره شوي وو.

احمد شاه مسعود له نورو گڼو استخباراتي سازمانو سره د اړيکو په ترڅ کې د روسانو د کې جي بي له سازمان سره ټينگ اړيکې لرل. له نورو سازمانونو سره د ده د لنډمهاله او اوږدمهاله اړيکو علت دا وو چې هغو سازمانونو هم په افغانستان کې لنډمهاله او ستراتيژيکې سې درلودلې او مسعود ورته د يوې وسيلې په توگه ښه په کار راتلاى شو. د ده گټه دا وه چې دى به په پردۍ مرسته د افغانستان د ولس او خپلو مخالفينو له گواښونو او ضريبو څخه مصئون پاتې شي او هم به د بهرنيو جاسوسي شبکو په مرسته د يو مصنوعي شخصيت په توگه راڅرگند شي، نو د هر هېواد جاسوسي شبکو تر هغه وخته له ده سره روابط ساتل او ساتي يې چې د هغوى سياسي، اقتصادي او ستراتيژيکې گټې يې غوښتنه کوي، خو د روسانو له جاسوسي شبکو سره د ده اړيکې تر نورو ټولو استخباراتي شبکو زياتې، گرمې، نږدې او متداومې وې او دي. روسان فکر کوي چې تر کارمل وروسته ښه مناسب شخص په لاس ورغلى دى. د کارمل - نجيب د ادارې د يو تن وتلي او لوړ رتبه شخص په وينا "هغه

پانگه او نغدې پیسې چې روسانو زموږ پر گوند او زموږ پر مشرانو بېرته کارمل او ډاکټر نجیب الله لگولې له هغې پانگې څخه ډېر ځله کمې دي چې روسانو له احمد شاه سره مرسته کړې او پر هغه یې لگولې دي."

د یوې انګېرنې له مخې احمد شاه مسعود پر افغانستان باندې د شوروي د یرغل په لس کلنه موده کې درې ځله شوروي اتحاد ته پټه سفرونه کړي او دوه ځله خو یې پټې ژمنې لاهم ورسره لاسلیک کړي.

داسې فکر کېږي چې مسعود تر ۱۹۸۲م کال پورې تر زیاته بریده د آی، اېس، آی پر مالي، پوځي او ستراتیژیکي مرستو تکیه و، خو وروسته یې له کې جې بی او نورو استخباراتي شبکو سره هم اړیکې ټینګه کړې. د همدغو کلونو په ترڅ کې روسان د خپل جگړه ییز چلند د څرنګوالي په فکر کې شول او پر خپلو پوځي ماتو څه ناڅه باوري شول. نو ځکه خو یې د مقاومت په لیکو کې د درز اچونې او د خپلو ستراتیژیکي گټو لپاره د یو ګوډاګي د پیندا کولو په فکر کې شول. دوی د خپل همېشني سیاست له مخې چې د لږکیو د راپارونې پر بنسټ ولاړ دی، مسعود د دې لپاره غوره وګاڼه. دې مسئله کې له تاجکستان سره د هغه قومي او ژبني اړیکې، د هغه خپله کمزوري، د کابل په اداره کې د تاجکانو واکمني چې د روسانو له راتګ سره ځواکمنه شوې وه، د کارمل د ادارې د پرچمي او ستمي خادستانو او لږکیو ته په خپله د روسانو د ژور درناوی ټول علتونه شامل دي. روسانو په دې وخت کې له فشار او تطمع دواړو وسیلو څخه کار واخیست.

روسي پوځ چې کله د ۹۸۲ به دوبي کې پنجشېر ته ننوت او د مسعود ځواک یې وڅپه، نو هغه هم دې ته اړ و چې له روسي پوځ سره په جون کې یو شپږ میاشتني اوربند وکړي او په بدل کې یې له لاسه ورکړې ټولې سیمې بېرته واخلي. د ۱۹۸۳ په فبرورۍ کې د یو کلن اور بند په سر روغه جوړه وشوه او درې نیم لکه ډالر رشوت یې جیب ته کړ.

په افغانستان کې د شوروي د پلي لښکر مشر جنرال ګروموف وایي: "د څلوربشتم استخباراتي مرکز هڅو په پای کې ټاکلې نتیجې

ورکړې، په ۱۹۸۲ کال موب خپل لوی مقصد ته ورسېدو. له احمد شاه مسعود سره مو داسې ټینګ اړیکې پیدا کړل چې ان له افغانستان نه د شوروي پوځونو د وتلو تر وخته په خپل حال پاتې شوې" (سرې لښکرې په افغانستان کې، ۲۶۶ مخ).

گرموف زیاتوي: "په افغانستان کې زموږ د پوځي حضور په ټولو کلونو کې له مسعود سره زموږ اړیکو بريالۍ وده موندله په ۱۹۸۲ کال کې د څلویښتم لښکر د استازو او شخصاً د مسعود له خوا یو تړون لاسلیک شو چې د هغه له مخې مسعود ژمنه کړې وه چې په جنوبي سالنګ کې به پر شوروي پوځي قطارونو يرغل ته اجازه نه ورکوي. د لاسلیک شوي تړون له مخې مسعود خپلو وسلوالو ته امر وکړ چې د حکومتي عسکرو خلاف دې له جګړې نه لاس واخلي او خپل ټول ځواک دې د مخالفې ډلې اسلامي حزب خلاف جګړې ته متوجه کړي." (۲۶۶-۲۶۷ مخونه) روسانو ځکه دا کار وکړ چې مجاهدين سره متحد نه شي. گرموف وايي: "موږ پوهېدو که غلیم یو موی شي او یوه "واحد جبهه" جوړه کړي، نو بیا خو به خامخا له چریکي جګونو څخه لویو جبهه یې جګونو ته لاس اچوي". کلینوویچ احمد شاه مسعود ته د خپل وړاندیز جزئیات داسې تشریح کوي: "هیله ده په دې ډول خبرو در کړم چې چمتو یم هر مهال او هر ځای چې لازمه وي یې له وسلې درشم او درسره وگورم. موږ هغه سرې ته چې زموږ پیغام یې احمد شاه مسعود ته ورساوه، له بورې، غنم، وریجو او نورو موادو څخه ډک شپږ کاماز لاری مواد ورکړل. موږ په ډېر ریانده حال کې دهغه ځواب ته سترګې په لار وو چې بالاخره ځواب راغی، له موږ سره مخامخ لیدنه او گډه سوداښه یې ومنله. (دلستوني مار، ۲۸ مخ). روسانو علاوه پر دې د ټولو هغو مالونو پینځمه برخه هم احمد شاه مسعود ته ورکوله چې د سالنګ له لارې څخه د کابل په نیت ژغورنده تېرېدل. (روبین، دلستوني مار، ۴۷ مخ).

په خپله د مسعود سرچینې د دې تړون په باب وايي:
"در اواخر دلو ۱۳۶۱ بعد از دیدار و مذاکرات میان مجاهدين و هیئت

روسی در منطقه بازارک پنجشیر طرفین به آتش بس موافقه نمودند، درین گفتگو هیئت روسی شامل دو نفر یکی بنام (اناتولی) حامل پیام شخصی اندروپوف و یک نفر ترجمان تاجکی و در هیئت مجاهدین مرکب از احمد شاه مسعود و دو همکارانش بود.

د دروان مذاکرات طرفین طور شفاهی شش ماه آتش بس را پذیرفتند اما بعدتر اسناد نیز در زمینه مبادله شد. (پنجشیر در دروان جهاد ۹۵ مخ)

د همدی سرچینی له مخی د ترون په ۳ او ۹ ماده کې راغلي دي: "مجاهدین بالای قوای دشمن مستقر در عنابه حمله نکرده و در مقابل روسها به سایر مناطق پنجشیر حمله نه نمایند.

ساحه آتش بس شامل پنجشیر، شتل و قسمتی اندراب، سجنشو بولغین و گلپهار بالا میشود." (۹۶ مخ)

دا سرچینه زیاتوي: "یکی از کسانیکه "مسعود" فعالیت او را در این زمینه بسیار ازشمنند می شمرد، یک مقام بلند پایه هندی بود که در سفارت آن کشور مقیم کابل بود و باش میکرده." (۲ * ۱ مخ)

له مسعود سره د روسانو له دې ترون څخه د روسانو اساسي هدف دا و چې د مجاهدینو تر منځ یو لوی اختلاف پیدا او هغوی په خپل منځ کې سره وجنگوي او بیا وروسته له مسعود څخه د خپلو ستراتیژیکو گټو لپاره د خپل یو گډاگي په توگه کار واخلي، که نه خوروسان د هغه له ټول ظرفیت او ځواک ان له شخصي ژوند او اند څخه خبر وو او د هغه له منځه وړل ورته څه سخت کار نه و، دا ټول تصنعی او نمایشی جنگونه د دې لپاره وو چې مسعود ته مصنوعی شخصیت ورکړي او د جنگ په پلمه ورته ډول ډول وسلې پرېږدي. خپله گروموف وایي: "مسعود په خپل ورځني ژوند کې اسلامي احکام پر ځان منل خو زموږ پوځي استخباراتو ته پته لگېدلې وه چې د خپل ډېرو نږدې ملگرو په منځ کې یې د شرابو له څښلو نه ډډه نه کوله." (سړې لښکرې، ۲۹۴)

"د شوروي پوځونو قوماندانی ټول امکانات لرل چې ان په پنجشیر

او د هغه په شاوخوا کې هغه له بشپړې ماتې سره مخامخ کړي او که اړتیا وای مور به هغه له منځه وړی هم وای. ما هېڅکله په دې خبره کې شک نه درلود او اوس یې هم نه لرم. احمد شاه مسعود په خپله هم خپل موقعیت ښه پېژانده، هغه ښه پوهېده چې د څه شي د کولو اجازه لري او د کوم شي د کولو له امله به یې غوږونه تاوېږي." (۲۷۳ مخ)

تر اوسه پورې په کورنۍ او بهرنۍ کچه ډېر داسې گڼ شمېر آثار او اسناد خپاره شوي چې له بهرنیو استخباراتي سازمانونو په تېره بیا له کې جې بي سره د مسعود اړیکې، دوستي او تړونونه برېښوي. په دغو سرچینو کې یو هم د امریکایي لیکوال بروس ریچارډسن (Bruce Richardson) اثر دی چې په انگرېزي ژبه لیکل شوی او پوهاند سید خلیل الله هاشمیان د "اعمال زور و تهدید، نابود سازي و خاموش سازي: سیاست روسیه در ماورای قفقاز، آسیای مرکزی و افغانستان" په نامه په فارسي ژبه ژباړلی او هم یې په زړه پورې حاشیه ورسره ملگرې کړې ده. همدا اثر تکړه لیکوال نثار احمد صمد په پښتو ژبه هم ژباړلی او خپله یوه په زړه پورې معلوماتي سریزه او ضروري لمنلیکونه یې هم پرې ورزیات کړي دي.

ډاکټر رحمت ربي زیرکیار چې په واکپوهنه (سیاست) کې تخصص لري، دا لیکنه چاڼ کړې او هم یې ځینې معلومات ورسره زیات کړي او د مسعود د گډوډاگي شخصیت په باب یې دغه لاندې فاکتونه راټول کړي دي: **اېد شوروي روسي یو پوځي چې ایوان شومیلوف (Ivan shumelov)** نومېږي او د جنګ لپاره افغانستان ته استول شوی و، په دې ډول شهادت ورکوي: "احمدشاه مسعود په هغې سیمې (سمنگان او بغلان) کې د گوریلايي قواوو قوماندن و، ده د مسکو پوځي اکاډیمۍ کې د جنرال وارینکوف (Varenikov) سره هم مهال تحصیل کړی و. ویل کېده چې کله وارینکوف د خپلې زېږېدنې ورځ نمانځله، احمد شاه مسعود یې لیدلو ته ورغی او تحفي یې له خان سره یوړې. له گوریلیانو سره زموږ اړیکو جالب شکل ونيو. د مثال په ډول، زموږ تر منځ په سمنگان کې سوله چلېدله، مور په به د زړیوښو په سر ناست وو او د مسعود گوریلیان به مور ته راتلل او

تېباکو (سگرت) به يې راسره ځکل.

۲) ارتيوم بورو ويک (Artyom Borovik) په يوې شوروي مجلې کې چې اوگونينگ (Ogonyok) نومېږي، داسې ليکي: "مسعود د مذاکراتو لپاره يو ښه سړی و." او د مسعود د کوماندو په مرکز کې په غير معمول ډول گڼ شمېر فارغ التحصيلان شامل وو چې د مسکو له فرونز نظامي اکاډيمۍ څخه راوتلي وو. بوروويک زياتوي چې "يوه اوازه ده په خپله مسعود تر يوه بل نامه لاندې په دغې اکاډيمۍ کې محصل و."

۳) دوکتور اناتولي سوډوپلاتوف (Anatoly sudoplatov) د شوروي اتحاد د استخباراتي موسسې (K.G.B) مامور او اوس په مسکو کې د تاريخ پروفيسر له بروس ريچارډسن سره په "يوې مرکې" له باستون، د اگست ۱۹۹۵/۱۴) کې وايي: "مسعود زموږ لپاره د افغانستان شاته دروازه وه." ښاغلی ريچارډسن وايي چې "زه تر ۲۲ زياتې مابع لرم چې مسعود د کې جي بي سره کار کاوه" د ۱۹۹۶ په اکتوبر کې د "خنجان" د ناولې ژمنپانې د ضامن په توگه په مزارشريف کې د روسي کونسل (اولیک نیفیلايف) حاضر و. د بوریس یلتسن امنیتي سلاکار (جنرال یوري باتوتین) د ۱۹۹۷ د سپتمبر په لومړیو کې له پنجشیر څخه کتنه وکړه او احمدشاه مسعود ته یې لیرې واټنیزه توغندي ورکړل چې ځینې وختونه یې پر کابل توغوي. کله چې طالبان د ۱۹۹۷ په می کې پر سالنگ وروختل نو یو روسي چارواکي د مطبوعاتي کنفرانس په ترڅ کې مسعود ته داسې سلا ورکړه: "مخکې له دې چې طالبان تاسې د امر په سیند کې ډوب کړي نو اوس لا هغوی له ماتې سره مخامخ کړئ." د افغانستان د جنګ بگیل شوی جنرال لیبيد خو د ۱۹۹۶ په اکتوبر کې ان مسعود او ائتلافیانو ته یې د طالبانو په وړاندې د (۲۰-۴۰) زرو روسي عسکرو په ورکړه هم ټینګار وکړ.

۴) سید نورالحق حسيني (په پېښور کې د اطلاعاتو او اسنادو د مرکز غړی) د هغو لومړیو ژورنالستانو له ډلې څخه دی چې د شوروي روسانو او احمدشاه مسعود د ورورولۍ واقعیت یې جوت کړی دی. حسيني د ۱۹۸۶ زېږ کال د نوامبر په لسمې نېټې بروس ريچارډسن ته داسې

ويلي وو: (په ۱۹۸۵ کې مې د سالنگک په درې کې د مسعود سړي وليدل چې د ټانک د پاسه له شورويانو سره ناست وو، په خپلو مينځونو کې په خدا او توکو ټکالو اخته وو. يو وخت به مسعود او شورويان د يوبل په همکارۍ په نورو مجاهدينو برید وکړي.

(۵) د يوه شوروي پوځي ايوان شوميلوف څخه يو ځل بيا واورئ: "په ياد مې دي چې زموږ د فرقې کوماندان او د گوريلايانو کوماندان تاوده شول چې د گوريلايي مشرانو يوه ډله راغله چې زموږ په کندک کې وگوري. د دوی لپاره يوه مجلله مېلمستيا جوړه شوې وه، د گوريلايانو مشر مسعود او زموږ کوماندان موافقه وکړه چې يو بل ته به ضرر نه رسوي. وروسته له قرار داد څخه زموږ ژوند په خوږې اندازې سوله ييز و."

(۶) د پخواني شوروي اتحاد يو پوځي منصبدار چې پټ نوم يې وېكتور سووروف (Victor suvorov) دی او غرب ته تېنېدلی و، په ۱۹۸۴ کې په يوې مرکې کې د پاملرنې وړ معلومات وړاندې کړي دي: "د مجاهدينو نوميالی کوماندان غوره شوی دی چې د شوروي اتحاد د گټو نمايندگي وکړي. دی به د پوځي او اقتصادي مرستو په واسطه وساتل شي، او سربېره پردې د شوروي استخباراتو بشپړه همکاري به ورته ورسېږي. د خپلو خلکو په وړاندې به دی د يوه اتل رول لوبوي په داسې حال کې چې ټول وخت زموږ لپاره د دوه طرفه ايجنټ په حيث کار کوي" سووروف وړاندې ځي او وايي چې: "دا پلان دومره پټ دی چې حتی د شوروي اتحاد او د افغانستان ډموکراتيک جمهوريت ډېر لوړ رتبه مامورين هم ورباندې نه شي خبرېدلی."

(۷) "د افغانستان د شمال حکومت" د جوړولو او په هغه کې د احمدشاه مسعود د رول په هکله د ډاکټر محمد حسن شرق په خاطراتو کې هم ځينې معلومات خوندي شوي دي چې راسپړل يې د مسعود او شوروي روسانو په سياسي خپلوی رڼا اچوي: له افغانستان څخه د شوروي پوځونو له تمبولو څخه اټکل يو کال وړاندې يانې د ۱۹۸۸م کال په پيل کې په کابل کې د ډاکټر نجيب الله حکومت ته دی ولمسول شو چې د "د

افغانستان د شمال حکومت" تشکیل کړي په دې هکله ډاکټر محمد حسن شرق چې د ډاکټر نجیب الله د واکمنۍ په وخت کې صدراعظم و خپل ننډ داسې څرگندوي: "باآنهم مشاورین شوروي با تلاش های آخرین هم زمان با برآمدن عساکر خویش از افغانستان تحت زعامت دکتور نجیب الله رئیس جمهور و سلطان علی کشتمند صدراعظم طرح افغانستان شمالي وجنوبي را بمیان گذاشته ونه ولایت سمت شمال: میمنه، شبرغان، بلخ، بغلان، کندز، تخار، بدخشان، سرپل، و بامیان را بنام حکومت شمال افغانستان با تشکیل صدارت در مزار شریف از پیکر حکومت واحد و مرکزي افغانستان در کابل جدا نمود و آقای نجیب الله مسیر عضو کمیته مرکزي ح.د.خ (حزب دموکراتیک، خلق افغانستان) را به حوت ۱۳۶۶ به حیث کفیل صدراعظم شمال افغانستان با ۱۶ نفر معاونین وزارت های کابینه او مقرر و در مزار شریف شروع بکار نمودند..."

د "حکومت شمال" لومړی اقدام یو څه وروسته د افغان ملت په ارادې ناکام شو، خو شوروي واکمنانو د افغانستان د تجزیې لپاره یو بل پلان هم لاره چې احمدشاه مسعود به پکې غټ رول ولوبوي. محمد حسن شرق د نجیب الله د رژیم د صدراعظم په حیث د هغه وخت د شوروي اتحاد واکمن گورباچف سره په مسکو کې ولیدل په خبرو اترو کې گورباچف، له حسن شرق څخه پوښتنه وکړه چې: "فکر نمی کنید: گر با احمدشاه مسعود حکومت شما با یک خودمختاری ساحه وسیعتری در سمت شمال همکاری و موافقه نمایند او جنگ را کنار گذارند زیرا ی بعضی اطرافیان او چنین ارزی را دارند"

۸) وروسته له دې چې د ۱۹۹۲ په اپریل (۱۳۷۱ ثور) کې د ډاکټر نجیب د رژیم واگی "ائتلاف شمال" ته وروسپارل شوې، یو "کابلی کمونیست" په مسکو کې له یوه روسي جنرال سره خواله کوي او د هغوی له خولې داسې معلومات وړاندې کوي: "ما احمدشاه مسعود را نه تنها ازین نمی بردیم بلکه او را تقویه میکردیم، زیرا وی نفر خود ما بود و پلان دوم این بود که اگر نجیب سقوط کند، مسعود جایش را پر نماید."

۹) الکساندر فیدوتوف (Alexander Fedotav) چې د پخواني شوروي اتحاد د کمونستي ګوند غړیتوب يې لاره، د (اوکراین) په پخواني جمهور رئیس لیونید کراچوک (Leonid Kravchuk) پسې دویم قوي سړی و او اوس د اسيا او افریقي د تاریخ پروفیسر او د اوکراین د اوسني جمهور رئیس کوچما (Kochma) خاص مشاور دی. بروس ریچارډسن د هغې شخصي مکتبې له مخې چې فیدوتوف ورسره د ۱۹۹۲ د نوامبر په دویمې نېټې کړې وه د فیدوتوف معلومات داسې وړاندې کوي: "شخصاً یو شوروي استخباراتي ماهر کرنیل زاکین کادیروف (Zakin Kadyrov) احمد شاه مسعود ته پیسې ورسولې، چې مسعود د شورویانو له څلوربېنتم نمبر اردو سره د عدم تعرض قرارداد لاسلیک کېدو له امله تقویه کړي". دی زیاتوي: "زما او زما د ډېرو عسکرو معلومات چیانو (Mititary Informants) په فکر دلیل یې دا دی چې مسعود د خپلو قواوو ساتل غوښتل چې زموږ {شوروي} له وتلو څخه وروسته خپل قدرت ټینګ کړي."

پورتني شواهد او معلومات ښيي چې احمد شاه مسعود په جهاد کې له ډېر پخوا راهیسي د "پنځم غونډ" په حیث د شوروي روسانو ګټې تامینولې (پنځم غونډ یا {Fifth Column} تخریبونو کې دستګاه ته ویل کېږي). د شوروي روسانو او د احمد شاه مسعود تر منځ سیاسي خپلوي او عسکري همکاري یوازې او یوازې په افغانستان کې د جهاد د شنډولو لپاره نه وې، بلکې له جهاد څخه ورپسې افغانستان کې یې د شوروي روسانو د اوږده پلان لپاره هم ګټ ارزښت لاره. د شوروي روسانو ستراتیژي په مجموع کې په دې متمرکه شوې وه چې په افغانستان کې پښتانه تصفیې کړي، افغانستان د مرکزي اسيا په جمهوریتونو پورې ونښلوي او صورت مساوي په مخرج کړي.

مسعود له داسې یو جنجالیز شخصیت سره تر اوسه پورې د افغانستان په تېرو شلګنو سیاسي پېښو او پم.تېره بیا له ۱۳۷۱ ال کال را وروسته سیاسي او پوځي پېښو کې لوبېدلی او تر خپله ځواکه یې د هرې هغې لارې مخه ډب کړې چې له هغې څخه د افغانستان خلکو ته سوله،

هوسايي، امن او سوکالي راتلای شوه. تل د يو ملي حکومت د جوړېدو په مخکې خنډ گرځېدلی او له کومې ورځې چې وسله لاسته ورغلې، نو بيا يې د افغانستان د عامه شتمنيو په لوت، تالان او د عامه تاسيساتو او بنسټونو په ړنگونه پيل کړی. څو ځله يې د سالنگ د تونل د شمالي او جنوبي برخو په الوزولو لاس پورې کړی دی. هغه وخت چې طالبانو له سروبي څخه پر مخه کړ، نو د ماهيپر د تونلونو د الوزولو په فکر کې شو، ډېر زيات چاودېدونکي مواد يې ورته کېښودل، يو ځل يې انفجار ورکړ، خو له نېکه مرغه موادو انفجار و نه کړ، دويم ځل يې چې انفجار ته ځان جوړوه، طالبان را ورسېدل او دوی نور مجال پيدا نه کړ.

مسعود تراوسه پورې په سلگونو لوی او واړه پلونه او پل گوتي الوزولي او نورې لارې يې وړانې کړي دي، دی چې د خپل اوسني عمر لس برابره نور عمر هم وکړي نوهغه زيان چې ده د افغانستان ولس او زموږ گران هېواد ته اړولی، دهغه يوه برخه هم بېرته نه شي جبرانولی. داسې ښکاري چې دهغه کرکټر او شخصيت د وړانې لپاره جوړ شو، نه د ابادۍ لپاره.

د نرگس گل به و نه نيسي پايښه ۱۸

هغه بوتی چې له اصله گنډېری وي.

اخځونه:

- ۱- دلستوني مار، بروس ريچارډسن، پښتو ژباړه، سريزه او لمنليکونه، نثار احمد صمد، تورنتو-کاناډا، ۱۳۷۷ ال کال، بېلابېل مخونه.
- ۲- ډ بي بي سي راډيو، د يو خبريال څرگندونې.
- ۳- سرې لښکرې په افغانستان، کې، د جنرال گرموف ليکنه، د پردیس مساپر ژباړه، بېلابېل مخونه.
- ۴- پنجشیر در دوران جهاد، عبدالحفيظ منصور، بېلابېل مخونه.
- ۵- دعوت جريده، ډاکټر رحمت ربي زیرکيار، ۱۳۷۶ ال کال. ۷۷
- ۷۸ گڼه، ۶، ۸، ۱۰ مخونه.

د هېواد د اقتصاد ويجاړي او د پيسو انفلاسيون

د برهان الدين رباني ادارې د هېواد د عادي او نورمال ژوند او د ټولني د ټولو رغوونكو بنسټونو د ويجاړۍ په لړ كې د هېواد اقتصاد ته دومره زيانونه واړول چې افغانستان د خپل پنځه زره كلن تاريخ په اوږدو كې دومره زيان نه وليدلى. يوازې د كابل په ښار كې (دوه زره) لويې وړې فابريكې، كوچنې دستگاوي او د لاسي صنايعو كارخايونه لوت، تالان ويجاړ او وسوځول شول. د افغانستان نورو لويو ښارونو كې هم همدې ته ورته حالات راغلل. د اقتصاد پوهانو په نظر د رباني د څلورنيم كلنې جنجاليزې ادارې له خوا افغانستان ته رسېدلى زيان - ان افغانستان ته د روسانو او د هغو د ښكاره پلوي حكومتونو له ټول رسول شوي زيان نه څو برابره زيات دى. د دې وجه داده چې د هېواد زياته مادي شتمني ښارونو ته راټوله شوې وه او تر اوسه چې د صنعت او پرمختگ كومې نښې نښانې افغانستان ته راغلې وې هغه هم ټولې په ښارونو كې وې. د روسانو او د هغو د څرگندو پلويانو په وخت كې د هېواد كليوالي سيمو او له ښارونو

لرې پرتو سيمو ته سخت زيان واپړول شو، خو اكثره ښارونه نسبتاً جوړ پاتې وو. كله چې د "اسلامي دولت" (!) په نوم د رباني د دويمې سقاوي ناتار پرې خور شو، نو هغه څه چې له كلونو او پېړيو په ښارونو كې پاتې وو، هغه د ده ښاغليو (!) ټوپكيانو د ځان غنيمت كړل، څه يې پر گاونډيو هېوادونو وپلورل او څه يې د اور او ويجاړۍ كومي ته واچول.

د دې تر څنگ برهان الدين رباني د هېواد پر اقتصاد بل ملاماتونكې گوزار هم وكړ؛ په شمېر نه بلكې په تول (په ټونو) افغانۍ يې په روسيه كې چاپ كړې، د ثابت عايدة او بې وزلو خلكو اقتصاد يې نور هم پسې ويجاړ او د انفلاسيون حد يې ډېرې لوړې سطحې ته ورساوه. اقتصادپوهان په دې نظر دي چې: "پولي استقرار پر اجتماعي او سياسي استقرار باندې ډېر اثر لري، ډېر قوي انفلاسيون ټولنو ته سخت ټكان وركوي او لاره خونړيو بدلونونو ته اواروي.

د رباني د حكومت په څلورو كلونو كې په پوره بې مسوليتۍ سره د پيسو چاپ د مركزي بانك له ادارې نه ووت او د پيسو چاپ اصلاً پر اقتصادي سنجش باندې هېڅ بنا نه و، بلكې د دې لپاره چې رباني او قوماندان مسعود وكولاى شي په هېواد كې د رشوت له لارې ډېر قوماندانان خپل كړي، په سلگونو مليارده افغانۍ يې چاپ كړې او په دې اساس نه يوازې يې په هېواد بلكې په منطقه كې (ممکن حتى په تاريخ كې) بې ساری انفلاسيون پر افغانستان حاكم كړ" (۱)

پروفیسور انور الحق احدي ليكي: "... ما په يو مضمون كې چې د (چاپ بانك نوت يك راه ضبط دارايی شخصی از طرف حكومت) تر عنوان لاندې چې د افغان ملت او اميد په جرايدو كې نشر شوی و دا استدلال كړی و چې كوم انفلاسيون چې د پيسو د چاپ نتیجه وي هغه په واقعیت كې حكومت ته دغه قدرت وركوي چې د ټولو خلكو د نقدي شتمنۍ يوه برخه د ځان كړي، د رباني د دورې بې مسوليتنه پولي سياست د ډېرو بېچاره افغانانو نقدي زېرمه له منځه يوړله او د دې هېواد د كړېدلي ملت اقتصادي مشكلات يې فوق العاده ډېر كړل.

انفلاسیون د خلکو د خرید قدرت کموي، په افغانستان کې د انفلاسیون عمده عامل د بې مسولیته پیسو چاپول دي. که څه هم انفلاسیون په هر حالت کې دردناک دی، خو که چیرته انفلاسیون د عام المنفعه پروژو د تمویل لپاره وشي، نو لا اقل گټه به یې اجتماعي وي. په افغانستان کې د پیسو چاپ یو فوق العاده غیر نورمال شکل اختیار کړی دی. د استاد رباني د حکومت په دوره کې پیسې د پروژو لپاره نه بلکې د یوې ډلې (شورای نظار) د جنګي عملیاتو د تمویل لپاره په بې درېغه، بې کنټروله او بې مسولیته ډول چاپېدې." (۲)

پروفیسور احدي زیاتوي "کله چې ما د رباني د حکومت پر پولي سیاست باندې کلک انتقاد وکړ، د حکومت ځینو پلویانو زما په خواب کې ولیکل چې افغانۍ بې پشتوانې نه ده او د افغانستان بانک د (۸۴۰) میلیونه ډالرو په حدودو کې پشتوانه لري. ما ته د افغانستان بانک د اسعارو ذخیره معلومه نه ده، خو دومره راته معلومه ده چې د مرحوم داود خان په دور کې د خارجي اسعارو ذخیره ډېره شوه، ځکه چې په هغه وخت کې گڼ شمېر افغانانو په ایران او خلیج کې کار کاوه، کورونو ته به یې ډالر رالېږل او هغوی به په بانک کې په افغانیو بدلول. د طالبانو اداره باید په دې باره کې ځلکو ته معلومات ورکړي چې د مرکزي بانک د اسعارو او د طلا زېرمې اوس محفوظې دي او که دغه شتمني هم پنځشېر ته نقل شوي او یا خو د قوماندان مسعود او استاد رباني په حسابونو کې په پاریس، لندن او سویس کې خوندي شوي" (۳)

د افغانستان د بهرنیو چارو وزارت د رباني د دورې د پولي تورم، د پیسو د چاپ او نورو مالي درغلیو په باب د یوې پټې شمېرنې او ارزونې له مخې داسې جاج او معلومات اخیستي دي:

"۱- تر ۱۳۷۰ هـ ش کال پورې د بانکو ټول شمېره ۱۳۱۱

میلیارده افغانۍ، د برهان الدین رباني د دولت په څو وروستیو کالو کې ۴۳۵۰ میلیارده افغانیو ته لوړه شوه چې له ۱۳۷۰ ل کال څخه دمخه وخت په پرتله ۳۰۳۹ میلیارده افغانۍ زیاتوالی نښي.

۲- قيمتي ډبرې په تېرو څلورو کلونو کې په ډېره زياته پيمانه بهرنيو هېوادونو ته صادري شوي چې د هغو له جملې څخه د هند هېواد ته ډېر لوړ رقم قيمتي ډبرې صادري شوې دي. د پاکستان د مستندو خبرونو له قوله په دا تېرو څو وروستيو کالو کې د لس مېليونو ډالرو په ارزښت قيمتي ډبرې هندوستان نورو بهرنيو هېوادو ته صادري کړي، په داسې حال کې چې د هند هېواد د قيمتي ډبرو هېڅ معادن نه لري.

۳- د هغه قرارداد له مخې چې د ترانسپورټ بين المللي انجمن (EATA) سره لاسليک شوی دی، افغانستان له هر عبوري ترانزيتي پرواز څخه چې زموږ د هېواد له قلمرو څخه تېرېږي (۵۰۰) امريکايي ډالره گټه تر لاسه کوي. په دې اساس په څو وروستيو کلونو کې له دې درکه د افغانستان عايد له (۲۰) مېليونو ډالرو څخه هم زياتېږي. بايد دغه عوايد د دولت د عوايدو په حساب (۶۰۰۱) بيت المال ته داخل شوي وي، خو متاسفانه يو ډالر هم بيت المال ته شامل شوی نه د ی او ټول د رياني حکومت د مسولينو له خوا حيف و ميل شوي دي.

۴- مجموعي مصارف يا لگښت چې د ۱۳۷۳ل کال په بودجه کې په نظر کې نيول شوي وو، (۶۳۵) مېليارده افغانۍ وې او ټول عوايد (۵۲۳) مېليارده افغانۍ ښودل شوې وې. په داسې حال کې چې مجموعاً کورني او بهرني عوايد له (۸۰-۹۰) مېليارده افغانيو څخه نه زياتېږي او دا تفاوت چې تقريباً د (۵۰۰) مېليارده افغانيو څخه زياتی کوي (عوايد لگښت) د بودجي د کسر يانې نوټونو له چاپ او نشر څخه تمويلېدل. سربېره پر دې له (۵۲۳) مېليارده افغانيو بودجي څخه د (۸۰-۹۰) فيصده افغانيو په شاوخوا کې د دريو وسلوالو وزارتونو (دفاع، امنيت، کورنيو چارو) وزارتونو له خوا مصرفېدل.

۵- د افغانستان بانک او د هېواد نورو تجارتي بانکونو د هېواد د پور ورکولو د قانون خلاف په مېلياردونو افغانۍ او په مېليونو ډالره د ليطراف کرهډت او د انتقالي چکونو د اجراء له لارې د دولت په ضرر اجرا کړي دي چې تر اوسه هم د دغو غير قانوني پورونو موضوع ناحل پاتې ده.

او د هېواد پر اقتصادي جوړښت باندې قوي گوزار گڼل کېږي.
۶- د پخواني شوروي د ډالر کلیرنگ په برخه کې هم اختلاس،
ناوړه استفاده او غیر قانوني اجراء تر سره شوي او دا مسئله هم بل دولت
ته ډېره لویه ستونزه ده.

۷- د هغه وخت د دولت او حکومت د لگښتونو ډېره لویه برخه د
حکومتي او دولتي مسوولینو او قوماندانانو د بډیگاردانو او ساتونکو
لگښت تشکیلوه." (۴)

B.B.C د پښتو څانگې پخوانی خبریال ډاکټر محمد اکبر
لیکي چې "په کابل کې د ځینو شمېرو او ارقامو له مخې چې موږ ته
څرگند کړای شوي د ښاغلي ریاني او مسعود د واکمنۍ په څلورو کالو کې
(۸۰۰۰) مېليارده افغانۍ د هغو بانکي نوټونو په بڼه چاپ شوي چې پرله
پسې شمېره (Serial Number) یې په بانک کې خوندي پروت دی. (د دې
شمېرو تر مخې له خوندي پرله پسې نمبره پرته د چاپو شوو نوټونو اندازه
(۱۷) زرو ملیاردو افغانیو ته رسېږي. دا چې (۱۷) زره ملیارده افغانۍ
یا په زیات کره حساب (۸) زره ملیارده افغانۍ د افغانستان په شان د یوه
وروکي هېواد پر اقتصاد باندې څومره لوی پټی پرېباسي، د هغې لنډې
پرتلنې او مقایسې نه معلومېدلی شي چې په دې لړ کې راته وشوه. له دې
پرتلنې او مقایسې سره سم د پخواني پاچا محمد ظاهر خان په ۴۲ کلنه
ټولواکمنۍ کې ایله ۱۹ ملیارده افغانۍ چاپ شوې وې، داود خان (۲۸)
مېليارده افغانۍ په پنځو کلو کې چاپ کړې او کمونست رژیم په څوارلس
کلو کې (۷۰۰) مېليارده افغانۍ له چاپه وایستلې. ولې د طالبانو وینا ده
چې د ښاغلي ریاني رژیم په څلورو کالو کې لږ تر لږه (۸۰۰۰) مېليارده
افغانۍ چاپ کړي دي او بده یې دا ده چې دا چاره لا تر اوسه هم په روسیه
کې روانه ده. په دې منځ کې طالبان دا هم وایي چې د افغانستان د سرو
زرو هغه خوندي پانگه لوټل شوې چې په افغانستان بانک او ارگ کې د
اوسنیزو سیفو دننه پرته وه. ویل کېږي چې دا سره زریا طلاوې په مننونو
نه بلکې په ټنونو (یانې ۴۲ ټنه) وې." (۴) ځینو نورو سرچینو هم د مسعود

او رباني له خوا د افغانستان بانک د بهرنیو اسعارو او په ارگ کې د سرو زرو د زېرمو د غلا په باب څرگندونې کړي دي. کله چې طالبانو د ۱۳۷۵ ل کال د میزان په پینځمه نېټه کابل ونيو، او بیا د افغانستان بانک ته ورغلل نو نه یوازې دا چې په سیفونو کې بهرني اسعار نه وو، بلکې له (۵۰۰) گیزو نوټونو څخه تر (۱۰۰۰۰) نوټونو پورې ټول له بانک څخه ایستل شوي وو. په بانک کې یوازې پنځوس گون او سل گون نوټونه پاتې وو، چې په دې وخت کې یې ارزښت صفر ته د نژدې کېدو په حال کې و. یو شمېر خپرونو هم د ځینو سرچینو له مخې له ارگ او د افغانستان بانک څخه د سرو زرو او پیسو په اړه څرگندونې خپرې کړې دي. "واقعیت ته د نژدې سرچینو د څرگندونو له مخې ویل کېږي چې مسعود او رباني له کابل څخه د تېښتې په وخت کې د بانکوټونو: د طلا تپې او موزیم د اثارو او نورې ملي شتمنۍ تر څنګ هغه (۲۶) ټنه او د ځینو په وینا (۴۲) ټنه سره زره چې کلونه کلونه د افغانستان د ملي پیسو (افغانۍ) د پښتوانې په توګه په ارگ کې ساتل کېدل له خان سره پنجشیر ته وړي دي. دا طلا په ډېر محرمانه ډول او قوي حفاظت سره د ارگ په دننه په ځمکنۍ پور کې ساتل کېدله. ویل کېږي چې دوی په زور سره د دې خونې ورمات کړې او ټوله طلا یې ترې وړې ده." (۵)

د طلا تپې د (۲۲) زرو طلايي سکو او نورو اثارو په باب چې د ډېر تاریخي ارزښت او ولایتینهای مالي ارزښت لرونکي وو، په خپله مسعود ته د هغه پته معلومه وه او د هغو په باب یې اعتراف کړې دی: "اثر طلا تپه در جائیکه بوسیله حکومت قبلي و هیئت ملل متحد جابجا و مهراک گردیده بود محفوظ است." (۶)

له دې څخه بنسکاري چې دا آثار د مسعود او رباني په واکمنۍ کې موجود وو، خو له کابل نه د هغو له تېښتې وروسته د دې اثارو پته و نه لگېده. له دې څخه بنسکاري چې دا اثار یې هم لکه د نورې ملي شتمنۍ په څېر له خان سره وړي دي.

د ملي شتمنیو د وړلو په برخه کې هغوی دا څرگندونې کړي

چې موږ قانوني دولت(۱) يو، نو دولت حق لري چې ملي شتمني له يو ځای نه بل ځای ته انتقال کړي.(۱)

مسعود او رباني چې پر کابل باندې د خپل جنجاليز واک په موده کې کومې پيسې چاپ کړي دي، د هغو د شمېر معلومول خورا گران کار دی، خو د افغانستان بانک د يو کارکوونکي په وينا "هغه پيسې چې د افغانستان بانک ته را رسېدلي او دلته ثبت شوي شمېره يې (دولس زره مليارده افغانیو ته رسېږي) دا د هغو پيسو يوه برخه ده چې بانک ته را رسېدلې ده. دا چې نورې څومره پيسې مرکزي بانک (د افغانستان بانک) ته تر را رسېدو دمخه وېشل شوي د هغو په باب زما معلومات نه شته."

د طالبانو په اداره کې د کابل مستوفي وويل: "کابل ته د طالبانو تر راتگ لږ وروسته موده کې (۸۲) زره مليارده افغانی په چلند کې وې." ځينو کسانو ته به دا خبره د مبالغې وروستی بڼه ښکاره شي چې رباني او مسعود کانتینر بار او په ټونونو پيسې چاپ کړې دي. هغه وخت چې د دوستم او رباني ائتلاف په کابل کې پر ځای و، نو د کابل په نړيوال هوايي ډگر کې يو زيات شمېر دوستمي ملېشې ځای پر ځای وې. دوی نه يوازې د هوايي ډگر د زياتو برخو واک درلود، بلکې له هوايي ډگر نه نيولې تر ارگ پورې په لويه لار کې هم د هغوی زيات عسکر پراته وو. د دوی له خوښې او مشورې پرته د رباني حکومت د دې اختيار نه درلود چې ځينې مهم شيان له هغې جملې چاپ شوې پيسې له دې لارې انتقال کړي. هر کله چې به نوې پيسې چاپ شوې، کابل هوايي ډگر ته به راوړل شوې نو يوه ټاکلې اندازه پيسې به د دوستم ملېشو ته د حق العبور(۱) خپل حق(۱) او د باج او خراج په توگه ورکول کېدې. دا ډول پيسې به راساً بازار ته وړاندې کېدلې او د افغانستان بانک کې يې سرپال نمېر نه ثبتېده. يو وخت دا پيسې د بگرام هوايي ډگر ته هم تلې. له دې پرته بل ستر گوزار چې د افغانستان پر اقتصاد وشو او انفلاسيون يې لا پسې اوچت کړ، هغه د مسعود او رباني يا (شورای نظار او جمعيت) تر منځ د پيسو د وېش سيالي وه. د رباني په اداره کې يو مهم شخص چې نه يې غوښتل د نوم

یادونه یې وشي په کابل کې د ریاني د واک په وخت کې په خصوصي ډول داسې څرگندونه وکړه " کله چې نوې پیسې چاپ شي نو په کاتینزونو کې د باگرام هوایي ډگر ته راوړل کېږي، بیا د دې پیسو په یوولسو برخو کې (لږ برخې) مسعود او یوه برخه یې استاد ریاني ته وایول کېږي " هغه پیسې چې مسعود د باگرام له هوایي ډگر څخه تر لاسه کولې، هغه یې پنځشپږ ته وړلې، بیا یې په خپلو جگړه ییزه فعالیتونو کې کارولې او بېلا بېل قوهاندان یې پرې وایول. دغه راز مسعود له دې پیسو پرته په کابل کې د ریاني له ادارې نه هم د پوځي فعالیتونو لپاره پیسې اخیستلې. کومې پیسې چې مسعود د باگرام هوایي ډگر له لارې تر لاسه کولې د هغو سربال تمبر (د افغانستان بانک) کې نه ثبتېده. په دې ترڅ کې د بي بي سي راپور یو بل ډاسي خپور کړ: "هغه متبع چې د ریاني دولت ته پیسې چاپوي د هغو ځینې اشخاص او ریاني د حکومت ځینې چارواکي په ګډه د دې پیسو یو مقدار مخکې له دې چې افغانستان ته راشي په تور بازار کې په خارجي اسعارو بدلوي او دا اسعار ځانته ساتي " د پېښور د صرافۍ په بازار کې هم داسې بنول سیمت افغانۍ لیدل شوي چې تر کابل دمخه پېښور ته رسېدلي او په خارجي اسعارو بدلې شوي دي. د بازار په ډله ییزه کار کې لابل ناوړه کار چې سل په سلو کې د انفلاسیون د چکېدو سبب کېږي او د جعل کاري یو سخت عمل ګڼل کېږي. هغه پر یو نمبر باندي د سل نوټونو چاپول دي. یانې دا چې پر یو سربال تمبر او یو خصوصي نمبر باندي سل نوټونه چاپ شوي دي. په دې ډول چې له یو شخص سره یه یوه سربال نمبر او یوه خصوصي نمبر سل کاپي نوټونه شته. د دې ډول جعل کاري یوه څرګنده بېلګه له ښاغلي اکاډمېسین پوهاند عبدالشکور رشاد سره موجوده ده. استاد سره د زرګینو نوټونو د سلو کاپیو داسې یو ښه موجود دی چې د ریاني ادارې چاپ کړي او د ټولو سربال نمبر او خصوصي نمبر یو شان دي. د ریاني د ادارې د یو وخت مونتینونو او مخالفینو دوستم او انجینر حکمتیار هم پیسې چاپ کړي دي. بیا کورنۍ چې د حکمتیار له خوا په چهار آسیاب کې د سربال نمبرونو نوټونه چاپ

شول، خو د دې شمېر څخه دومره زيات نه و چې د رښتني ادارې د انفلاسيون كچه دومره زياته شوې وه چې د زرگونو نوټ د خپل چاپ لگښت نه شو پوره كولاى. كله چې د رښتني په اداره كې د زرگونو نوټ خپل ارزښت د چاپ له لگښت سره انطباق ته نژدې كړ نو رښتني د پنځه زره گيز او لس زره گيز نوټ په چاپ پيل وكړ. دوستم هم د رښتني د دې بې كفايته ادارې تر څنگ زيات شمېر افغاني بانكوتونو په چاپ كړل، خو د رښتني د ادارې له خوا د چاپ شويو افغاني بانكوتونو په انډول كم دي.

كله چې د ۱۳۷۵ ل كال كې د ميزان پر ۵ نيټه په كابل كې د طالبانو د اسلامي تحريك له خوا د رښتني اداره رابروخول شوه، رښتني او مسعود له كابل نه د هېواد د شمال په لور وتښتيدل، بيا هم د روسني له خوا دوى ته د پيسو چاپ بند نه شو. دوى نورې پيسې هم چاپ كړې چې سريال نمبر يې له ۳۲ نه پورته و. كله چې طالبانو له ۳۲ نه پورته سريال نمبر ناچله اعلان كړ نو دوى سخت وارخطا شول، خو بيا يې هم د پيسو چاپ ته دوام وركړ. هم يې له ۳۲ نه پورته سريال نمبر باندې لس زرگيز نوټونه چاپول او هم يې بېرته له يوه (۱) سريال نمبر نه د پيسو په چاپولو پيل وكړ. داسې وخت هم و چې رښتني او دوستم په مزار كې د يوه اختلاف انډيوالان وو، خو ده ته ځانته پيسې چاپيدلي او دوستم ته ځانته تر هغه وخته پورې چې طالبانو د اگست په مياشت كې مزار شريف او د هېواد شمال ټول ولايتونه نه وو نيولي، د رښتني د پيسو چاپولو همدا حال و. تر څو چې طالبان نوي پيسې چاپ نه كړې نور احتمال يې هم شته. رښتني نه يوازې دا پيسې په جگړه ييزو لارو او د هېواد د وني لپاره لگولې، بلكې د خپلو خپلوانو او تنظيمي اشخاصو د ځاني گټو لپاره يې هم كارولې ده. په همدې اړه د (۹۰۰۰) باب په نوم يو ځانگړي باب پرانيستي و چې له هغه څخه د رايستل شويو پيسو د لگښت وجه او حساب معلوم نه و. دا باب يوازې "د جمهوري رياست" د ځانگړي باب په نوم په خپله د رښتني په واك كې و او د لگښت وجه يې معلومه نه وه. د مالي وزارت د يو كاركوونكي په وينا: "يوازې د ۱۳۷۵ ل كال د پيل په يوه مياشت كې له

دې باب څخه ۲۷ مليارده افغانۍ ځينو اشخاصو ته وړيا ورکول شوي دي.
رياني او مسعود د پيسو د دومره سترو گودامونو په زور څلور نيم
کاله پر کابل نيم واکه حکومت وکړ او د زرگونو افغانانو ژوند يې له خپلو
هوسونو قربان کړ.

اوس هېچا ته او ان هغه هېواد ته چې دوی ته يې په تنونو پيسې
چاپ کړي، هغو ته هم کېدای شي دا پته نه وي چې دوی په مجموعي ډول
څومره پيسې چاپ کړې دي، ځکه چې له هغې چاپخونې نه هم پيسې
ايستل شوي او په خارجي اسعارو اړول شوي دي. که پورتنی ټول احتمالات
په پام کې ونیول شي، بيا به هم دقیقه او چورتیه شمېره تر گوتو نه شي
دلته کېدای شي له دې احتمالاتو نه داسې يوه فرضیه جوړه شي.

۱- هغه دولس زره مېليارده افغانۍ چې په کابل کې د رياني په
څلورنيم کلنه نيمواکه واکمنۍ کې چاپ شوي او په کابل کې د افغانستان
بانک د کارکوونکيو په وينا يې سرپال نمبر ثبت دی.

۲- هغه پيسې چې دوی - بانک ته تر راولو دمخه د دوستم ملېشو
ته د رشوت او حق العبور په ډول ورکولې - کېدای شي دا د ټولو پيسو له
يوې برخې يانې يو زر مېلياره افغانۍ سره اندول وي.

۳- هغه پيسې چې د بگرام له هوايي ډگر څخه د مسعود له خوا
پنجشير او يا نورو سيمو ته وړل کېدې او د (جمعيت) د يو لور رتبه شخص
په وينا د رياني د پيسو يوولس برابره وې، نو که دا خبره رښتيا وي،
مسعود بايد يو سلو څلوېښت زره مليارده افغانۍ له خان سره وړې وي.

۴- هغه افغانۍ چې دوی په يو نمبر سل سل کاپۍ چاپ کړي دي.
د دې شمېر اټکل خورا گران دی، خو کېدای شي دوی چاپ کړي افغانۍ
له يوې مخې سل سل کاپۍ نه وي چاپ کړي، خو بيا هم هر څومره چې
دوی چاپ کړي وي، څرنگه چې په سلو کې ضربېږي نو دا هم لسگونو
زرو مېلياردو افغانيو ته رسېږي.

۵- هغه افغانۍ چې د چاپوونکي هېواد مامورينو او د رياني د
ادارې چارواکو افغانستان ته تر راولو دمخه بهر کې په خارجي پيسو او

اسعارو اړولي د هغو اټکل هم خورا گران دی، خو بیا هم سلگونو مېلياردو افغانۍ ته رسېدای شي.

٦- تولې هغه پیسې چې ریاني او مسعود د کابل له تېښتې (١٣٧٥ ل کال د میزان له ٥ نېټې) وروسته چاپ کړي، کېدای شي د هغو پیسو معادل وي چې دوی په کابل کې د خپلې واکمنۍ پر مهال چاپ کړي دي. سره له دې چې له زماني پلوه دا دوره کمه ده، خو کتونکي په دې نظر دي چې ریاني او مسعود په دې وخت کې ځکه زیاتې پیسې چاپ کړې چې خپل ځان او ډلې پرې له مرگه وژغوري او بل له دې وېرې چې کېدای شي طالبان نورې پیسې چاپ کړي، او د یو معیار له مخې زړې پیسې په نوې بدلې کړي. نو دوی به مخکې تر مخکې د پیسو اکمال کړی وي. دوی سره دا وېره هم وه چې "د اسلامي دولت" کوم ماسک چې د دوی پر مخ غوړول شوی و، هغه به د وخت په تېرېدو سره له منځه لاړ شي، نو بیا به دوی ته د پیسو د چاپ امکان بیخي ختم شي.

نو که پورتنی ټول احتمالات د یوې فرضیې په توگه په پام کې ونیول شي، نو ریاني او مسعود به د ١٣٧٧ ل کال د سرطان تر پایه پورې په سلگونو زره مېليارده افغانۍ چاپ کړي وي. دا به نه یوازې په افغانستان بلکې په دومره زماني واټن کې د هېواد د څرنګوالي او د نفوس د شمېر په انډول په نړۍ کې د پیسو د چاپ یو بې ساری ریکارډ وي. که چېرې دا په سلگونو زره مېليارده افغانۍ د افغانستان پر ١٥ ملیونو نفوس باندې ووېشل شي، نو هر یو ته به په لسگونو مېليونه افغانۍ ورسېږي، چې په منځنۍ کچه پرې هر افغان ته یو کور ودانېدلی شي، خو استاد ریاني او د هغه قوماندان دا تولې پیسې د افغانستان په تخریبي ساحه کې مصرف کړي دي، نه یوازې دا چې زموږ د هېوادوالو کورونه یې اباد نه کړل، بلکې وران یې کړل. دا هم څرګنده خبره ده یوه افغانۍ چې د هېواد په تخریبي برخه کې کارول کېږي، سل چنده تخریب یانې د سلو افغانۍ زیان اړولی شي. اوس نو د ریاني د ادارې هغه په سلگونو زره مېليارده افغانۍ چې په تېره موده کې یې چاپ کړي دي، یو ځل بیا په سلو کې

ضرب کړې چې د ټول افغانستان د تخريب جاج سړي ته معلوم شي. دې کې
 لا هغه پيسې له حساب و تلې دي چې د خارجي استعارو په توگه دوی د
 افغانستان له دښمنانو نه تر لاسه کړي او يا يې پرې د افغانستان شتمني
 پلورلې ده. د یادونې وړ ده چې د افغانستان د ملي شتمني يوه برخه د دې
 اشخاصو له خوا بهرنيو هېوادونو او د هغو بانکونو ته په پټه انتقال شوې
 ده. همدې چارو زموږ د هېواد والو اقتصاد لاسې کمزورې کړې، د ځينو
 مبادي بانکگه يې له منځه يوړه او د ثابت عايدو خلکو اقتصاد يې ويجاړ کړ.
 هغه چا چې ټاکلې اندازه افعالي يې لرلې او هغه يې په معين ځای او يا
 هم په بانکونو کې ساتلې وې، د وخت په تېرېدو سره يې خپل ارزښت
 بایللې ده. دې باب يو څو مثالونه کېدای شي کھايت وکړي. د ۱۳۷۱ ال کال
 په پيل کې (د مجذدي جناح په لغو مهاله موده) کې د کابل پوهنتون يو
 استاد په جلال آباد کې خپل يو کور په درې سوه لکه افعالي خرڅ کړ، هغه
 د خپل ملي احساس له مخې دا پيسې په بهرنيو استعارو بدلې نه کړې.
 ټولې پيسې يې د پښتني تجارتی بانک په جاري حساب کې تحويل کړې.
 له دې پيسو نه تقريباً هغه وخت اټکل اووه تيم لکه پاکستاني گلدازې
 خورېدې چې په هغه وخت کې د (۲۷۰۲۵) روو امريکايي ډالرو معادل
 وې. دې کې څو مياشتې ووتلې، د افعالي ارزښت وړخ پر وړخ کمېده، ان
 په دې کې يو کال پسي يوازته، د ځينو دوستانو او کورنۍ له خوا پر استاد
 فشار راغی چې پيسې راوياسي په کار يې کړي کله چې هغه بانک ته
 مراجعه وکړه، نو بانک والا وورته وويل چې موږ چا ته له (۵) لکه افعاليو
 زياتې پيسې نه شو ورکولای او هغه هم له يوه ټاکلې وخت وروسته څرنکه
 چې استاد په پېښور کې اوسېده، نو ده نه شو کولای په دې پيسو پسي
 نورې پيسې هم ولگوي او له ټاکلې وخت وروسته بانک ته مراجعه وکړي.
 په بانک کې د پيسو د ايسټو يوه بله لاره هم وه او هغه دا چې هر چا تر
 شل لکو افعاليو پورې استلې توپيغه لکه افعالي يې بايد رسوب وکړي
 وای، لخوا ده دې کار ته اجازه کېښوده. په دې کې يوه موده تېره شوه او
 کله چې د زياتي د سقوط پر اوږا ورسېده، نو يوه گلدازد تقريباً پنځه سوه

افغانی او یو امریکایی ډالر شل زره افغانیو ته رسېدلی و، نو په دې وخت کې د دوه د پیسو ارزښت (۵۴ زره کلداری) او یا هم "یونیم زو ډالرو" ته را تېټ شو.

پر یوه بل شخص باندې چې د ډاکټر نجیب الله د واکمنۍ په وخت کې یې (پنځوس لکه) افغانۍ په بانک کې اچولې وې، پر هغه هم ډاډگانه شوې، دا دوه بېلگې مو هسې د (مشت نمونه خروار) په توګه واپوې زموږ اکثر و هېوادوالو ډول زیانونه زمغلي دي. په ځانګړي ډول د لږمه د ثابت عایده اشخاصو خصوصاً متقاعدینو ته زیاته متوجه وده د لیمان په ولایت کې یو ډگروال افسر چې د ډاکټر نجیب په حکومت کې په خپله همدې رتبه تقاعد شوی او د رباني د ادارې په پیل کې په خپل تقاعد پسې کابل ته راته، له هغو زرګونو بېلګو څخه یو دی چې بالاخره له خپل تقاعد څخه منصرف شو. دی وايي: "زما د هرې میاشتې تقاعد دولس زره افغانۍ و او ما خپل تقاعد کال په کال اخیسته، یو وخت داسې راغی چې زما معاش ثابت پاتې شو او د افغانۍ ارزښت ډېر زیات راپرېوته نو زما د یو کال ټول معاش د لارې هغه کرایه او د څو ورځو د ډوډۍ لګښت نه شو پوره کولای چې ما باید په کابل کې د خپل تقاعدي معاش د اخیستلو لپاره لګلولی وای، نو ځکه چورلټ ورڅخه تېر شوم".

د رباني ادارې د دې ستر انفلاسیون په نتیجه کې نه یوازې افغانیو خپل ارزښت بایلود، بلکې د ورځنیو مهمو تجارتي معاملو لپاره له کارېدنې څخه هم ووتلې او ځای یې بهرنیو اسعارو خصوصاً کلدارو ونيو. په کابل کې د رباني ادارې تر وروستیو وختونو پورې د هېواد په لویو ښارونو له هغې جملې نه په کابل کې لویې مهمې تجارتي ان ځینې وړې تجارتي چارې په زیاته کچه په کلدارو تر یوه جده هم په ډالرو تر سره کېدې. د دوی د دې عمل په نتیجه کې ټول هېواد له یو ستر مالي انفلاسیون او اقتصادي کړکېچ سره مخ شو او په یاده موده کې د همدې انفلاسیون په نتیجه کې له سل څلو څخه تر یو نیم زرو څلو پورې د شیانو نرخونه لوړ شول.

اخځونه:

- (۱) پروفیسور انور الحق احدی، هیله مجله، ۱۳۷۶ ل کاله ۱ گڼه، ۶۵ مخونه.
- (۲) پورتنی اخځ، ۱۰ مخ.
- (۳) پورتنی اخځ، ۱۰ مخ.
- (۴) د بهرنیو چارو وزارت له خوا یو برابر شوی رپوټ.
- (۵) ډاکټر محمد اکبر اکبر، هیله مجله، هماغه گڼه، ۲۷ - ۲۸ مخونه.
- (۵) یاد شوی اخځ، ۸۷ مخ.
- (۶) هنداره جریده، کابل، ۱۳۷۵ ل کال، وږی.

ټولنيز حالات

د افغانستان په ټول تاريخ کې دويمه سقاوي (د رباني-مسعود دوره) تر ټولو تياره، ترينگلې او بې ثباته دوره ده. د دوی د بې واکه واکمنۍ په څلورنيمو کلونو کې د دوی د مخالفينو او بيا د دوی د موټلفينو له خوا دومره جنايتونه تر سره شول چې نه يوازې زموږ د ټولنې پورتاريخ، بلکې د نړۍ په تاريخ کې به يې ساری ډېر کم وي. پر دې مهال په ټوله افغاني ټولنه کې سخته بې ثباتې رامنځته شوه. نه قانون حاکم و او نه اداره موجوده وه او نه هم چا د چا پوښتنه کولای شوه. په خپله هغه څوک چې خانونه يې د واکمنۍ رسمي مدعيان گڼل هغوی خپله تر غوږو ټو پورې په جناياتو کې ډوب وو. "د هغو احصائيو له مخې چې د غربي راډيوگانو له خوا نشر ته سپارل شوي په دې څلور کلن ناورين کې څه د پاسه اتيا زره بې گناه کسان د کابل په ښار کې وژل شوي دي. دا هغه شمېر دی چې نړيوال سره صليب او نورو خيره موسسو نشر کړی او تصديق کړی دی." (۱) دغه راز نور په زرگونو افغانان چې وژل شوي او چا ته يې پته لگېدلې نه ده، هغه ۹۰۰ له دې حساب څخه بېل دي. په لکونو افغانان له کابل، نسا، اه

د هېواد له نورو سيمو نه يوې او بلې سيمې نه مهاجر شوي په لسگونو زره کورونه ويجاړ او د کابل او ځينو نورو ښارونو عامه شتمني چور او تالان شوه. د هېچا سر او مال مصئون پاتې نه شو. جنسي جرمونه او پېښې، تښتول، زندې کول، وژل، يرغمل کول ورځينۍ پېښې وې.

بېلا بېل جگړه مار قوماندانان دومره خپلواک او ياغي وو چې د هېچا خيال يې هم نه ساته. وايي چې کوم قوماندان د چا مېرمن په زوره تښتولې او ځان سره يې ساتلې وه، د ښځې خاوند برهان الدين رباني ته چې ځان يې "د افغانستان د اسلامي دولت جمهور رئيس" باله او دا قوماندان هم د ده د تنظيم او "دولت" سرې و، عرض وکړ چې ستاسې قوماندان ښځه راڅخه بيولې ده، رباني د هغه پر کاغذ وليکل: "قوماندان صاحب محترم! زه عارض را ايله نمايد! با احترام، پروفيسور برهان الدين رباني، رئيس جمهور دولت اسلامي افغانستان" کله چې هغه شخص دا عريضه هغه قوماندان ته پوره نو هغه ورته په گوته ووهله او ايسته يې گوزار کړه او ويې ويل: "من برهان الدين رباني را نمى شناسم" خو برهان الدين رباني بيا هم ځان "د افغانستان جمهور رئيس" گانته او د ښار وړاندي، چور او چپاول يې او د نښمنانو تبليغ تر دې لا نورې زړه برونونکې پېښې هم تر سره شوې دي، يو ځل د نظار شورا تويکيانو د کابل ښار پر ښځينه لښونتون يرغل وکړ او څه ښځې چې پکې وې ټولې يې بې عزته کړې دا خبر زياترو خبري اژانسونو هماغه وخت خپور کړ، خو د رباني لداوې پرې سو و نه گراوه. په همغو شپو ورځو کې يوه نابالغه نجلۍ د نظار شورا د يو تويکي له خوا بې عزته شوه، څو ورځې ژوندۍ وه او په پلې کې روغتون کې مړه شوه. په درېيم مکرو ربانو کې خو د شهيدې ناهيدې داستان ټولو افغانانو ته معلوم دى، چې له شپږم پور څخه يې ځان راگوزار کړ، خپل عزت يې وساته او د شهادت جام يې په سو واواوه، خو د بدلمنى داغ يې په لښته پرې نه نبود. د همدې مهال د تنظيمي جگړو په ترڅ کې خلکو ته دوامه يې عزتې او بدلمنى وراپېښه شوه چې ژبه او قلم يې له بيان څخه عاجز دي. عجيبه خبره خو دا وه چې د کوم شعار په نامه چې دوى راپورته

شوي ووډ هغه پر خندا يې داسې کارونه سرته ورسول چې هغه لارو ته يې هم
 دخلکو په ذهن کې پينځه گڼه! په همدې ځلور گڼه د وډه کې يوازې د کابل
 په ښار کې له ۱۰۰۰۰۰ څخه زيات جامع جوماتونه په توپوتو او دازو فرميو
 وپېژندل شوي او يا رنگ شوي دي په دې جوماتونو کې يې کوم فرش او
 نور لوازم وو هغه هم غلا کړای شوي دي. د کابل پلاخستې په مشهور
 جومات کې چې فرش ترې وړل شوی و، تقريباً يو کال يې چا سجده ونه
 کړای شوه، لاکا سيمه د گڼه يې او کوڅه د يو سنيانو په حاله جوړه شوې وه
 او د جومات په انگرې کې به په ډله ييز ډول گرځيدل را گرځيدل د نړۍ د
 مسلمانانو په تاريخ کې هېڅکله هم جومات او د اسلام مقدسو اما گونو ته
 دومره په سپنگه سرگي نه وو کتل شوي، په دې وخت کې د همدې
 پلاخستې جومات ته يوازې يو څو گامه وړاندې د رباني د مسعود تر زيرې
 لاندې د ښار د سرلي يې د کابل په ښار کې د بهرنيو استعارو د اړولو او
 تبدیلی لوی بازار دی، په خپله د مسعود په قوماندې جوړ او د حاکم په
 لگونو او مېليوونو ډالرو لوت او تالان شول. د مسعود په لاس کې
 د خيرخاني مېني او د ښار په نورو گڼو جوماتونو کې د ښار د
 بېلا بېلو برخو مهاجرينو پناه واخيسته، يوازې د خيرخاني مېني په
 جوماتونو کې په لسگونو ولادونه تر سره شول، ځينې ماشومان او ميندې
 تلف شوې، ښوونځي او ځينې غوړې دولتي ودانې هم پر بې نايه سويو
 که والو ډن وو او نور په زرگونو جنايتونه خلک تر پورې راغلي وو،
 ځينو له مجبوريته او ځينو له نارشۍ نه داسې کارونه کول، چې سړی ورته
 حيرانېري د کابل د قلعه فتح الله په سيمه کې يو چا سهار وختي د
 جومات په دروازه داسې يو اعلان ليکلی و: "محترمو لمونځ کوونکو! د دې
 مسجد فرش او نور سامان ما د يو مجبوريت له مخې وړی دی، زه ډېر
 مجبور شوم، که چېرې زما مجبوريت رفع شو، نو کېدای شي زه به بيا دې
 مسجد ته فرش واخلم، په احترام"

د رباني په اسلامي (!) نظام کې غربت او فقر دومره اوج ته
 رسېدلي وو چې د ځينو پر رواني حالت يې هم سخت منفي تاثير کړی و او

هغوی یې له عادي حالت نه کښلي وو. د کابل په اسمایي واټ کې یو سړي د گڼو خلکو په منځ کې په زوره زوره دا چغې وهلې: "توبه توبه از این اسلام اینها، کاشکی ما کافر میبودیم، که شکم سیر نان میخوردیم."

د رباني اسلامي نظام (!) د خپلو منفي عملونو په وجه خلک بلې لارې ته متمایل کړل.

که یوازې د کابل په ښار کې د وژل شویو کسانو احصایه په پام کې ونیسو، نو د رباني - مسعود د ادارې په هره ورځ (۶۰-۶۵) افغانانو خپل ژوند له لاسه ورکړی او تر (۳۰۰) څخه زیات وگړو له ښار څخه کډه کړې ده.

د دې ادارې پر مهال د شویو جنایتونو لست خورا زیات دی، څرنگه چې په دې وخت کې کوم منظم حکومت موجود نه و، نو اکثره پېښې ثبت شوي نه دي. یوازې د کابل ښار د امنیې قوماندانۍ له جنایي جرمونو سره د مبارزې ریاست ځینې هغه پېښې ثبت کړي چې خپله د کابل ښاریانو یا ځینو نورو سرچینو دوی ته مراجعه کړې او دوی بیا هغه په خپل کتاب کې ثبت کړي دي. دلته به له دې کتاب څخه یوازې د یو نیم کال (۱۳۷۲ نیمايي او د ۱۳۷۳) د ځینو پېښو جدول راوړو او په همدې مقایس به نورې پېښې هم محاسبه کړو، دلته یو ځل بیا یادونه کېږي چې په جنایي ریاست کې ثبت شوې پېچې د رباني د امنیت په د هغو پېښو سلنه (فیصدي) څه چې زرنه هم نه جوړوي.

د کابل ښار د اتلس میاشتو (۳۷۲ نیمايي او د ۳۷۳ ال کال) د ځینو جنایې پېښو جدول

مضمر	د پېښې څرنگوالی	د پېښې ځای او اړونده حوزه			د اطلاع اخیستو وخت او نېټه			کډه
		اړونده حوزه	د پېښې ځای	د پېښې وخت	نېټه	ساعت		
دولت	غلا	د کابل ولایت د ښار د کابل ولایت د ښار	د کابل ولایت د جزا دېوان	ښه	۱۳۷۲.۷.۲	د سهار ۹ بجې	۱	
شخص	وژنه	لسه امنيې حوزه	د قلعه فتح اښه څلورلارې	ښه	۱۳۷۲.۷.۳	د غرمې ۱ بجې	۲	
"	"	"	کارگرې لویه	سه ښه	۱۳۷۲.۷.۶	د سهار ۹ بجې	۳	
"	غلا	دویمه امنيې حوزه	د نادرینتون واټ	چهارشنبه	۱۳۷۲.۷.۷	"	۴	
"	دوه مړې پیدا کېدل	لسه امنيې حوزه	د لسې امنيې حوزې ساحه	"	"	د غرمې ۱۱:۵	۵	
دولت	غلا	لوېدی امنيې حوزه	مرکزي کښې	دوشنبه	۱۳۷۲.۷.۱۲	د سهار ۱۰	۶	
شخص	غلا	نهمه امنيې حوزه	وکیل کلا	سه ښه	۱۳۷۲.۷.۱۲	دوه بجې	۷	
ناڅرگنده	دوه مړې پیدا کېدل	"	د محمودخان پل	"	۱۳۷۲.۷.۲۰	د سهار ۸ بجې	۸	
شخص	وسله واله حمله	څلورمه امنيې حوزه	د حاجي بقوب څلورلارې	جمعه	۱۳۷۲.۷.۲۴	د سهار ۵ بجې	۹	
شخص	غلا	پهولسه امنيې حوزه	د لوېدی امنيې حوزې	ښه	۱۳۷۲.۷.۲۴	د سهار ۹:۰۳	۱۰	
شخص	وژنه	څلورمه امنيې حوزه	جمهوریت روغتون	چهارشنبه	۱۳۷۳.۷.۲۸	د ماژدنگر ۳	۱۱	
شخص	وژنه	لسه امنيې حوزه	وزیر اکبرخان روغتون	پنجشنبه	۱۳۷۲.۷.۲۹	د سهار ۸ بجې	۱۲	

ردیف	نام خانوادگی	نام	تاریخ تولد	محل تولد	محل اقامت	تاریخ اقامت	شماره اقامت	توضیحات
۱۳	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۴	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۵	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۶	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۷	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۸	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۹	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۰	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۱	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۳	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۴	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۵	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۶	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۷	...	...	...	...	...	...	...	...

شخص	وژنه	بولسمه امنیتي جوړه	خوځواله پښه	پکښه	۱۳۷۲.۸.۳	د سهار ۶ بجې	۲۸
شخص	غلا	څلورمه امنیتي جوړه	د تاسیو د پروژې دریم پړاو	چهارشنبه	۱۳۷۲.۸.۳	د سهار ۹ بجې	۲۹
شخص	غلا	لسمه امنیتي جوړه	هوايي پلا توپه	په شنبه	۱۳۷۲.۸.۹	بجې ۳	۳۰
شخص	وژنه	نهمه امنیتي جوړه	د پکه توب کپ	چهارشنبه	۱۳۷۲.۸.۱۱	دغرمې ۱۳ بجې	۳۱
شخص	غلا		د دریم سکروپان	جمعه	۱۳۷۲.۸.۱۲	بجې ۹:۵۲	۳۲
ناڅرگنده شخص	د یوه برې پیدا کېدل	لسمه امنیتي جوړه	د خوځوالي پښې خواچه بزا		۱۳۷۲.۸.۱۹	د سهار ۱۰:۳۰	۳۳
	غلا	نهمه امنیتي جوړه	ژب اباد	دوشنبه	۱۳۷۲.۸.۱۹	د غرمې ۱۲:۲۰	۳۴
ناڅرگنده شخص	مړینه	دویمه امنیتي جوړه	د دویمې جوړې ساحه	چهارشنبه	۱۳۷۲.۸.۲۰	د سهار ۱۰ بجې	۳۵
	غلا	څلورمه امنیتي جوړه	دریم پړاو	پنجشنبه	۱۳۷۲.۸.۲۰		۳۶
شخص	وژنه	لوړې امنیتي جوړه	د لوړې جوړې ساحه	پنجشنبه	۱۳۷۲.۸.۲۰	د سهار ۹:۳۰	۳۷
ناڅرگنده شخص	وژنه	درېمه امنیتي جوړه	جمهوریت روغتون	چهارشنبه	۱۳۷۲.۸.۲۲	د غرمې یوه بجې	۳۸
شخص	غلا	څلورمه امنیتي جوړه	نهمه سکون	جمعه	۱۳۷۲.۸.۲۴	د او ۲ بجې	۳۹
شخص	غلا	دویمه امنیتي جوړه	د افغانستان	جمعه	۱۳۷۲.۸.۲۴	د سهار ۹ بجې	۴۰
ملګري ملتونه	غلا	لسمه امنیتي جوړه	وټو اګروځال نهمه		۱۳۷۲.۸.۲۴	د سهار ۹:۳۰	۴۱
شخص	غلا	دویمه امنیتي جوړه	د افغانان لوباد	شنبه	۱۳۷۲.۸.۲۴	د سهار ۹ بجې	۴۲

شخصی	وزنه	ظفره امنیه حوزه	د تودر جوړولو کوټه	پنجشنبه	۱۳۳۲-۱۱-۱۴	۱۱ بجې او ۱۲ بجې	۴۳
"	علا	"	ده افغانان - د پوهنې وزارت شاه	"	"	"	۴۴
"	وزنه	دویمه امنیه حوزه	ده افغانان	"	۱۳۳۲-۱۱-۲۵	۵:۳۰ بجې	۴۵
"	علا	ظفره امنیه حوزه	د طره ناروغان ظفره لاري	پنجشنبه	۱۳۳۲-۱۱-۲۸	د سهار ۱۲:۳۰ بجې	۴۶
"	وزنه	پوښمنه امنیه حوزه	د خوځځایي امنیه دویمه حصه	جمعه	۱۳۳۲-۱۱-۲۸	د سهار ۷ بجې	۴۷
"	علا	ظفره امنیه حوزه	توبه مسکن	چهارشنبه	۱۳۳۲-۱۱-۲۷	د سهار ۱۲:۳۰ بجې	۴۸
دولت	"	"	د ملي امنیت روغتون	"	۱۳۳۲-۱۲-۲۵	"	۴۹
شخصی	"	ظفره امنیه حوزه	د حاجي عزیز سړای	یکشنبه	۱۳۳۲-۱۰-۷	د غږې پوه لېجه	۵۰
شخصی	علا او وزنه	"	د پوران امنیه لودری برخه	"	۱۳۳۲-۱۲-۱۹	د شپې دوه بجې	۵۱
شخصی	وزنه	دویمه امنیه حوزه	ده پارسان سیمه شاه	چهارشنبه	۱۳۳۲-۱۰-۹	د غږې دوه بجې	۵۲
"	وزنه	ظفره امنیه حوزه	۹۰ لاسیې	"	۱۳۳۲-۱۲-۲۸	۱۱ بجې	۵۳
لاخر کړنه شخصي	علا	د پوه لودری پيدا کېدل	جمهوریت روغتون	دوشنبه	۱۳۳۲-۲-۱۹	۱۱ بجې	۵۴
شخصی	وزنه او نېي کېدل	پوښمنه امنیه حوزه	د پښتو سوه لاسیې خلیز سیمه	یکشنبه	۱۳۳۲-۲-۲۵	۱۱ بجې	۵۵
دولت	علا	ظفره امنیه حوزه	د پولیسو کورنیو	چهارشنبه	۱۳۳۲-۲-۲۴	۱۱ بجې	۵۶
"	له پیل نه تېښته او بیا تېښته	د کابل ولایت لومړنۍ لاسیې	د دولت د پلازمېنې روغتون په دکن کې	"	۱۳۳۲-۲-۲۹	د غږې پوه لېجه	۵۷

شخص	غلا	د کابل ولايت	د کابل امپه لومانداني فراگامه		۱۳۷۳.۴.۲۸	دسهار ۸ بجي	۵۸
"	غلا	دويمه امنځي حوزه	ده افغانانو مارکين	چارشنبه	۱۳۷۳.۴.۱۱	د غرمي ۱۲ بجي	۵۹
"	"		د ارزاقو رياست	پنجشنبه	۱۳۷۳.۴.۲	د سهار ۹ بجي	۶۰
دولت	چاودنه	څلورمه امنځي حوزه	د ارغان کارنه عمومي سړک	دوشنبه	۱۳۷۳.۴.۶	د سهار ۲ بجي	۶۱
ناخرکند	چاودنه	دويمه امنځي حوزه	جوي شو	"	۱۳۷۳.۴	د مارکيز ۲۳ بجي	۶۲
د ۲ کسانو وژنه	وژنه او ټپي کېدنه	دويمه امنځي حوزه	ده افغانان	"	۱۳۷۳.۴.۱۰	د سهار ۱۰ بجي	۶۳
شخص	دوه مري پيدا کېدل	څلورمه امنځي حوزه	تلمبي وان	شنبه	۱۳۷۳.۴.۱۸	د سهار ۹ بجي	۶۴
شخص	وژنه	لوپري امنځي حوزه	حمام	دوشنبه	۱۳۷۳.۴.۲۰	د مارکيز ۳ بجي	۶۵
شخص	د ۸ کورونو غلا	دويمه امنځي حوزه	پروان مېنه	سه شنبه	۱۳۷۳.۴.۲۱	د سهار ۹ بجي	۶۶
شخص	وژنه	څلورمه امنځي حوزه	تلمبي وان	"	"	"	۶۷
دولت	غلا	لسمه امنځي حوزه	کارکزي قصبه	سه شنبه	"	"	۶۸
انخاص	وژنه او ټپي کېدنه	څلورمه امنځي حوزه	کوله پينه	سه شنبه	۱۳۷۳.۴.۲۷	د سهار ۸:۳۰ بجي	۶۹
شخص	ټپي کېدنه	لسمه امنځي حوزه	لله فتح الله	جمعه	۱۳۷۳.۴.۳۱	د مارکيز ۶:۳۰ بجي	۷۰
"	غلا	دوولسمه امنځي حوزه	د خيرخانې ټپي لوپري برخه	دوشنبه	۱۳۷۳.۵.۳	مارکيز ۳ بجي	۷۱
"	غلا	دويمه امنځي حوزه	اسمايي وان	سه شنبه	۱۳۷۳.۵.۷	د سهار ۱۰ بجي	۷۲

۷۲	د ۱۵ کانوینو ۷۱	۷۱	دویمه امنیې حوزه	د پرو پول سروای	جمنه	۱۳۳۵-۱۴		۷۲
	شخص	د یو مړي پیدا کېدل	"	د زرگل وارک	چارشنبه	۱۳۳۵-۱۹	د سهار ۸ بجې	۷۳
		اور کښه	لوړې امنیې حوزه	د کابل ښاري	شنبه	۱۳۳۵-۲۳		۷۵
	شخص	وژنه	څلورمه امنیې حوزه	سالکي وان	"	"		۷۶
	مركزی سناک دولت	اور کښه	پوولسمه امنیې حوزه	خوځوانه ښه	"	"	د سهار ۱۲ بجې	۷۷
	شخص	۷۱	اښه قوماندانې	دامیت دښوونکي د نوکرېوالې دفتر	پکښه	۱۳۳۵-۲۳	د سهار ۹ بجې	۷۸
	شخص	وژنه او ځمې کېدنه	پوولسمه امنیې حوزه	خوځوانه ښه غاړه	سه شنبه	۱۳۳۵-۲۵	د سهار ۶ بجې	۷۹
	دولت	اور کښه	لوړې امنیې حوزه	نیمور شاهي	دوشنبه	۱۳۳۵-۲۱	د سهار ۱۰ بجې	۸۰
	شخص	اور کښه او مړینه	څلورمه امنیې حوزه	پنجگړي وان	سه شنبه	۱۳۳۶-۱۱	د سهار ۱۰ بجې	۸۱
	شخص	د مړي پیدا کېدل	"	زاره ښکاروونکو ریاست	چهارشنبه	۱۳۳۶-۱۳		۸۲
	انځخاص	۷۱	لوړې امنیې حوزه	د پروان کاربه دویمه برخه	سه شنبه	۱۳۳۶-۱۱۷		۸۳
	شخص	د مړي پیدا کېدل	څلورمه امنیې حوزه	د کابل ولایت په خوځه		۱۳۳۶-۱۷	د شنبه ۱۲ بجې	۸۴
	دولت	۷۱	دویمه امنیې حوزه	د کابل ولایت په خوځه	سه شنبه	۱۳۳۶-۱۸		۸۵
	دولت	۷۱	"	د ښکاروونکو وزارت	سه شنبه	۱۳۳۶-۱۸	د غږې ۱۲ بجې	۸۶
	شخص	۷۱		د کابل د امنیې قوماندانې غوږل	پنجشنبه	۱۳۳۶-۱۳	د سهار ۱۰ بجې	۸۷

دولت	غلا	دويمه امنيتي حوزه	د سري مياشتي روغتون	شنبه	۱۳۷۳.۶.۸	د غرمي ۱۲ بجي	۸۸
"	"	"	"	پښتې	۱۳۷۳.۶.۱۳	د مارنګر ۳ بجي	۸۹
شخصي	"	"	د زرګار پارک	جمعه	۱۳۷۳.۶.۲۵	د سهار ۸ بجي	۹۰
"	غلا او وژله	لسمه امنيتي حوزه	"	شنبه	۱۳۷۳.۷.۷	د غرمي ۱۲ بجي	۹۱
ملګري ملتپوه	غلا او وژله	څلورمه امنيتي حوزه	د ملګرو ملتو مېشتون	دوشنبه	۱۳۷۳.۷.۴	د غرمي ۱۲ بجي	۹۲
لاغرګند	غلا او وژله	څلورمه امنيتي حوزه	د مړيې لېسې ښاڼه	پېښتې	۱۳۷۳.۷.۷	د سهار ۹ بجي	۹۳
"	د يوه مړي پيدا کېدل	لسمه امنيتي حوزه	"	"	۱۳۷۳.۷.۱۱	"	۹۴
شخصي	د وسلې غلا	پېولسمه امنيتي حوزه	د څوڅڅلي مېښې لوړې برخه	شنبه	۱۳۷۳.۷.۱۶	د غرمي ۱ بجه	۹۵
"	وژنه	دويمه امنيتي حوزه	اړيکا کارته	"	۱۳۷۳.۱۱.۱۷	د ماښام ۵:۴۵	۹۶
د اړيکا ټکټ	غلا	"	د اړيکا څارڅي ټکټ غورځول	سه شنبه	۱۳۷۳.۷.۱۹	د سهار ۹:۳۰ بجي	۹۷
دولت	"	لسمه امنيتي حوزه	هوا لوردي	دوشنبه	۱۳۷۳.۷.۲۵	د سهار لس بجي	۹۸
لاغرګند شخصي	د يوه مړي پيدا کېدل	"	چهارللمه وزير آباد -	"	۱۳۷۳.۷.۳۰	"	۹۹
شخصي	غلا	دويمه امنيتي حوزه	ده افغانان	"	۱۳۷۳.۸.۱	د سهار ۷:۳۰ بجي	۱۰۰
"	غلا	پېولسمه امنيتي حوزه	د نيجارانو کلا څيرڅاه	پښتې	۱۳۷۳.۸.۱	د غرمي ۱۲ بجي	۱۰۱
"	"	دويمه امنيتي حوزه	ده افغانان	جمعه	۱۳۷۳.۸.۶	د سهار ۱۰ بجي	۱۰۲

شخص	علا	پروا سده انجمنی حوزه	د خیر خانی منی لوی پروا	سه شنبه	۱۳۷۳.۸.۱۷	د غرمې ۱۳ بجې	۱۰۳
	علا	دویمه انجمنی حوزه	امن مارکت	جمعه	۱۳۷۳.۸.۲۰	د سهار ۸:۳۰ بجې	۱۰۴
			جوی شمر	یکشنبې	۱۳۷۳.۸.۲۲	د سهار ۹ بجې	۱۰۵
شخص			د افغانستان بانک لویو	دوشنبه	۱۳۷۳.۸.۲۳	دغرمې ۱:۳۰ بجې	۱۰۶
شخص	وزنه	پنځمه انجمنی حوزه	د مامورینو کاره	پنجشنبې	۱۳۷۳.۸.۲۶	د سهار لس بجې	۱۰۷
شخص	درې وزني	دویمه انجمنی حوزه	د کارپور مارکت		*	د مارچکر ۳ بجې	۱۰۸
	وزنه	څلورمه انجمنی حوزه	پوه کي ساحې نه پټکته	سه شنبه	۱۳۷۳.۸.۲۴	د سهار لس بجې	۱۰۹
دوات	علا		دولتي انحصار او ریاست	چهارشنبې	۱۳۷۳.۸.۲۵	د سهار ۲:۳۰ بجې	۱۱۰

(۱)

انځورونه:

(۱) پوهنيز محمد زبي فراهي، هيله مجله، ۳۷۶ ال کال، ۲ گڼه، ۲۲ مخ.
 (۲) // // // // // ۶۸-۶۳ مخونه.

قومي، سيمه ييزه او ژبني كينه

كله چې رباني - مسعود او د هغوی ائتلافي انډيوالان د يونړيوال سازښت او كورنۍ توطيې له مخې كابل ته راو رسول شول، نو دوی د سختې ژبنۍ، سيمه ييزې او قومي كينې پر آس سواره وو. راتلونكي ته يې نه كتل، هرې خوا ته يې د كينې اورونه شنيدل. مسعود خو د ائتلاف له همغږي لومړۍ ورځې خپل سيمه ييز، ژبني او قومي تعصب په ډاگه كړ. كله چې دا ائتلافيون په كابل كې د ترينگلي واك پر گدی كېناستل، نو هر چا د خپلې ډلې او سيمې ځينې وگړي خان پسي كړل او د چور او تالان په لوی بهير كې يې په گډه ونډه واخيسته. په دولتي، علمي او فرهنگي ادارو كې داسې كسان وگمارل شول چې نه يوازې له دې كارونو سره اشنا او بلد نه وو، بلكې د دې كارونو ضد هم وو.

دوی د پخوانيو مامورينو او دولتي كار كوونكيو هغه شمېر هم له خان سره ملگري كړل چې له ژبني، سيمه ييز او قومي پلوه يې له دوی

سره اړيکي لرل. د دې دولتي مامورينو د ملگرتيا يوه وجه خو دا وه چې دوی هم له پخوا نه په ژبنۍ او سيمه ييزه روحيه روزل شوي وو، او داسې يوې موقعې ته په انتظار وو. بله وجه يې دا وه چې دې مامورينو ته د دوی له ظرفيت، مسلکي مهارت او استعداد څخه لوړې څوکۍ ورکړای شوې او بل مهم عامل دا و چې ټول د چور او تالان په کار کې سره گډ وو. پخوانيو دولتي مامورينو د خپل ژبني او سيمه ييز پيوستون له امله او په اداري چارو کې د نويو راغليو واکمنو ناشنايۍ او نه وړتيا د دوی ټولو لپاره د گډ کار حوصله او گوزاره برابره کړې وه. ورو ورو د دې ادارې په بطن کې داسې يو ملي ضد او افغان ضد جوړښت سر راپورته کاوه چې ټولو ملي او افغاني ازښتونو ته يې په سپکه کتل.

سره له دې چې په دې وخت کې ښوونځي او نورو تحصيلي مرکزونه دومره فعال نه وو، خو بيا هم کومو چې په نيمه ډول فعاليت کاوه په هغو کې د داسې افکارو د تدريس هڅه کېدله چې افغان ضد او افغانستان ضد روحيه يې لرله. په ښوونځيو او د زده کړې په نورو مرکزونو کې زياته هڅه کېدله چې تاريخ تحريف او زده کوونکو ته داسې څه و ترزيق کړي چې د خپل هېواد او د هغه تاريخ په وړاندې يا د حساسيت او ضد لاره ونيسي او يا هم بې تفاوته پاتې شي. د دوی دا هڅې د افغانستان د معاصر تاريخ او د هغه ځلانده ستورو ته زياتې متوجه وې. دوی دا دوره "دوره استبداد، استعمار و اپارتايد" په نامه يادوله. سره له دې چې په رسمي ډول په تعليمي او تحصيلي نصاب کې څه بدلون نه و راغلی او نه دوی دومره وخت، امکانات او نورې اسانتياوې لرلې چې دوی دې په رسمي ډول د زده کړې په نصاب کې په خپله خوښه بدلون راولي.

دوی د تاريخ د تدريس يو شمېر نوي ښوونکي چې د دوی ډلو او افکارو ته منسوب وو، د دې کار لپاره گمارلي وو، هغوی د خپلو نويو نوټونو له لارې دا کارونه تر سره کول. د بېلگې په توگه به د کابل پوهنتون ياد کړو. د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي پوهنځي کې د افغانستان د معاصر تاريخ درس يو وخت د رباني د ادارې د کابل ښاروال پر غاړه و.

دا شخص چې نه يې په تاريخ کې څه تخصص لاره، نه يې څه نور منظم تعليم کړی و، هسې به پوهنتون ته د تفنن، ځان بنودنې او د خپل همدغه سياسي غرض لپاره راته. ده به په نوي دقيقې درسي ساعت کې لومړی دېرش دقيقې د "خپل اسلامي دولت!" په ستاينه تېر وه، دېرش دقيقې به يې د احمد شاه بابا، غازي امان الله خان او امير عبد الرحمن خان په غندنه او پاتې دېرش دقيقې به يې پر خپل نوي لکچرونو او پر څه نورو خبرو تېروه! د احمد شاه بابا په وړاندې يې ټيک همغه شان دريځ درلود، لکه ځيني متعصب تنگنظره هندوان يې چې لري او په کورنۍ کچه يې د احمد شاه بابا په باب ويل چې "او حقوق ديگر مليت های اين سرزمين را در نظر نه گرفتند، نام اين خطه را افغانستان نهادند علاوه بعضی زمين های زراعتی مردم سمت شمال را به اعضای قبيله خویش توزيع کردند." د امير عبد الرحمن خان په باب يې ويل: "او يك شخص فاشيست، ديكتاتور و ظالم بود، که اکثریت مليت های محروم افغانستان به طور اخص مليت ستمديده هزاره را قل و قم ساخت و زمين های آنها را غصب و به قبایل مربوط خویش تقسيم کرد، مليت های ستمديده و محروم ما هېچوقت استبداد و ديکتاتوری تک مليتی اين امير خون شام را از ياد برده نيمتوانند." د غازي امان الله خان په باب به يې ويل: "او يك شخص عياش و بزدل بود و در بسا موارد با انگلیسها در تماس بودند. مملکت ما را به سوی عياشی کشانيد، نظام تک مليتی نیز در اين زمان دوام پيدا کرد، بالاخره مردم شمال به رهبری حبيب الله خادم دين رسول الله عليه السلام او قيام کردند و او را از پا در آورد و هسته يك نظام ملی و اسلامی را در افغانستان بميان آورد." يوه عجيبه خبره لا بله پکې دا وه چې همدې "بناروال استاد" محصيلينو ته د درس په وخت کې دا خبره هم د درس د يوې ضمني موضوع په توگه ياده کړې وه چې "په افغانستان کې حفيظ الله مين (۳۰) زره کسان وژلي، په دې دېرشو زرو کې له ۲۵ زرو څخه ۲۷ زرو پورې د نورو مليتونو او يوازې درې زره پښتانه وو."

په همدې پوهنتون کې يو بل تن چې هغه ته هم د افغانستان د

معاصر تاریخ د تدریس دنده ورکړې شوې وه، تر ده هم څو گامه دمخه تللی و، خپل نوټ یې داسې جوړ کړی و چې په ښکاره یې افغانستان، احمد شاه بابا او د هېواد د معاصر تاریخ نورو څېرو ته پکې نښکاوې کړې و. همدې "استاد" د انجینرۍ پوهنځي او ځینو نورو پوهنځیو محصلینو ته په ازموینه کې داسې پوښتنې راوړې وې: "چرا احمد شاه از تاجکها پاج میگرفتند و از پشتونها نی؟ در مورد جنایات احمد شاه معلومات ارایه دهید؟ در مورد فقر فرهنگی، عقب گرایی و خصلت قبله یی دوران حاکمیت احمد شاه معلومات ارائه نمایند؟ لشکرکشی ها و تهاجمات احمد شاه علیه کشوره همسایه بر کشور ما چقدر زیان اور بود." (۱) او داسې نور ډېرې پوښتنې. دا خو په کابل پوهنتون کې دا حال و، په مزار شریف، هرات، تخار او ځینو نورو ولایتونو کې خبره له دې هم سخته او بتره وه، په تعلیمي موسسو کې گمارل شوي اشخاص خو لا څه کوي چې خپله د دې ملي ضد ائتلاف اکثره مشرانو هم په لیکنۍ او گړنۍ بڼه په ډېرې سپین سترگۍ سره دې مسایلو ته لمن وهله، د شیعۀ گانو د حرکت اسلامي مشر محمد آصف محسني چې یو وخت د رباني د اسلامي دولت لومړی ویاند و، د ده په خپل اخبار {پیام جهاد، ۱۵۲مه گڼه} کې چې د ۱۳۷۵ل کال د ثور پر ۹مه نېټه خپره شوې ده، د "تاملی بر فرازهای از پیام سرنوشت ساز رهبری عالیقدر حرکت اسلامی افغانستان حضرت ایت الله العظمی محسنی" تر سرلیک لاندې د ده په نامه یو مطلب خپور کړی دی. په دې لیکنه کې راغلي دي: "زبان پشتو که گوینده گان ان يك سوم جمعیت کشور را تشکیل میدهد بر دو ثلث کشور که بفارسی تکلم میکنند در مکاتب جبراً آموزش داده میشود و به حیث زبان اولی رسمی کشور قد علم میکنند. ادارات دولتی و اخصاً مقامات عالیه کشوری و لشکری در انحصار اقوام چنین زی و چنان زی است و هېچکس دیگر حق ندارد، حتی استعداد طبیعی و فطری شان مهمل گذاشته میشود تا در ادارات راه پیدا نکنند. در عرصه فرهنگی نیز تعصبات ناروا و احمقانه اعمال گردیده است، و تمام امتیازات از قوم خاص و منطقه خاص بوده است. در ننگرهار

فاکولتة طب ایجاد میشود ولی در بدخشان کورس وترنری هم راه انداز نمیگردد! مکاتب لیلیه، شفاخانه ها و کلینک های انسانی و حیوانی و تمام امتیازات سیاسی و اجتماعی و فرهنگی بنام خطة جنوب و جنوب شرق کشور تمام شده و تمام ساحات دیگر باید فراموشی سپرده میشود. تمام شهرهای جنوب و جنوب شرق با اعمار سرکهای پخته و خامه بهمديگر وصل میشوند ولی از مناطق مرکزی کشور يك وجب سرک خامه هم نمیگذرد. در شهر خوست خوبترین ساختمانها اعمار میگردد ولی در غور و فاریاب دواى درد دندان پیدا نمیشود...

در مورد تراکم جمعیت نیز همین گونه بیعدالتی جود دارد، ولایت لوگر با جمعیت در حدود یکصد و شصت هزار نفر با تشکیل واحد اداری اولیه صاحب امتیاز است و منطقه جاغوری در ولایت غزنی با جمعیت حدود یکصد و پنجاه هزار نفر عنوان واحد دوم اداری از خود کرده است" (۲)

د رباني د ادارې او د هغه د انډيوالانو اکثر اخبارونه او خپرونې که د هېواد دننه وې که بهر کې، د زیاتو فکري تگلوري منفي و. د "فتح" په نامه د هغوی یوه جریده چې په پېښور کې یې خپرونې کولې، د نورو ستمي خپرونو په شان لوی احمدشاه بابا ته یې د یو یرغلگر خطاب وکړ. دا کار یې د دې لپاره وکړ چې متعصب هندوان خوشحاله کړي. دوی ان دا هم وویل چې له روسانو ته چې افغانستان یې اشغال کړی و، یرغلگر ویل کېږي نو احمد شاه ته هم باید یرغلگر وویل شي، ځکه چې ده هم هندوستان اشغال کړی و."

د رباني زیاتې خپرونې په فارسي ژبه وې او اکثره ملي ضد ډلې تپلې پرې واکمنې وې، د صبح امید، پیام جهاد، پیام شهدا، قدس، بالاحصار، کابل، نامه فرهنگ، فریاد عصر، مجاهد، فرهنگ او په نورو نومونو په کابل کې خپرونې کېدلې چې اکثره یې په فارسي ژبه وې. د پښتو ونډه یا په کې په مطلق ډول نه وه او یا هم ډېره لږه، ناسمه او نامعیاري پښتو راډیو تلوېزیون کې هم همدا حال و. پښتو خپرونې او

پروگرامونه او ان د پښتو نومونې او کليشې يې بدلې کړې، سيمه ييز، قومي او ژبني تعصب ته پکې لمن وهل کېدله.

په بهر کې هغه خپرونې چې د رباني - مسعود د ادارې له خوا او يا د دوی په گټه د ايراني چارواکو په مرسته د ستم، جمعيت او نورو ملي ضد ډلو تپلو له خوا تر سره کېدلې، هغه هم له خپلو کورنيو انډيوالانو څخه شا ته پاتې نه وې. په امريکا کې د ستميانو (اميد) چې د ايران په ډاگيز مادي ملاتړ او امکاناتو افغاني ضد خپرونې کوي، تر ټولو زياتې سپکې سپورې خپروي، د دوی خپرونې نه يوازې دا چې ملي ضد ليکنې خپروي، بلکې اخلاقي، ژبني، خوا او د قلم عفت هم په پام کې نه نيسي. دوی هغه څه خپروي چې د چا خبره لمر په دوو گوتو پتوي. اکثره متعصب او افغان ضد عناصر دا ډول هڅې تر سره کوي.

مثلاً دوی ليکي: "در کشور ما اقليتها همواره از طرف يك گروه ممتاز مورد اهانت قرار گرفته و به انها کمترین حقوق قايل واز بسا حقوقو مدنی، طبيعی و حتی حق قانونی شان محروم ساخته شده اند." (۳)

"اکثر طبقه حکام در دو صد و پنجاه سال اخير هېچ وقت جز پر کردن جيب و افزودن زوجات و اندرهما غم ديگر نداشتند و جز همين هنری نداشتند." (۴)

"چون برادران پشتون ما بالفطره و بطور مادرزاد از خدمت معاف و مستثنی بودند و انرا برای خود ننگ و عار تلقی میکردند... بناءً پشتون بودن، طالب بودن و افغان بودن يك دروغ سه مجهوله است." (۵)

او داسې نورې گڼې بېلگې.

د رباني افغان ضد ادارې به چې کله په کابل کې څو ورځې لږ دمه راسته کړه، نو بيا به يې افغان ضد تبليغات او کمپاين گړندي کړل. د دوی يوه ملي ضد هڅه هم په افغانستان کې د ملي نومونې (ترمينالوژي) ړنگول وو، دوی کونښنې کاوه چې په دولتي او علمي کچه چې په پښتو ژبه کوم نومونه ايښودل شوي وو او د ټول ملت په سطحه منل شوي وو، هغه بدل او پر ځای يې فارسي او هغه هم د ايراني - فارسي نومونه کېږدي. دوی د

ایرانی. فارسي ترویج لپاره دومره هڅې کولې چې ان ایران هم دومره گړندی پر مخ نه دی تللی. دوی له ایراني جوړښت او دود سره سره ځینې فرهنگي ټولنې هم جوړې کړې لکه "بنياد فرهنگ، بنياد فرهنگ غزالي، بنياد فرهنگ اردو..." ستمي ډلو ټپلو چې مسعود او رباني ټول ورسره په یوه ملي ضد څم کې رنګېدلي وو، یو ځل هڅه وکړه چې د کابل ښار د ځینو سیمو نومونه واړوي او پر ځای یې ایراني نومونه کېږدي. دوی د کابل ښار : پښتونستان واک لپاره د (خیابان فردوسي) نومونه، د کابل د طب نستیتیوت لپاره "دانشسرای پزشکی" د کابل پوهنتون لپاره "دانشگاه کابل"، د پوهنځي لپاره "دانشکده" د راډیو ټلوېزیون لپاره "صدا و سیمای ولت اسلامي افغانستان" او ځینې نورې نومونې انتخاب کړې وې، خو د عملي کېدو امکان یې پیدا نه شو. یوازې د اطلاعاتو او کلتور وزارت لورحه یې په "وزارت اطلاعات و فرهنگ" بدله کړې وه.

په دې کار کې د کابل پوهنتون ځینې پنجشیري ستمي استادان، ډاکټر عبدالرحمن، "د ملکي هوايي چلند وزیر" د راډیو ټلوېزیون رئیس شمس الحق اریانفر چې په ایراني فارسي خورا مین و او ځینې نور گروپونه او اشخاص شامل وو. خپله رباني هم له چا نه شا ته پاتې نه شو؛ هغه هم کابل پوهنتون ته "دانشگاه کابل" نومونه په رسمي مکتوب کې کارولې وه. په پوهنتون کې دا مکتوب په دې بڼه موجود دی، "تقرر دوکتور محمد افضل بنوال به حیث معاون علمی دانشگاه کابل منظور است. با احترام، پروفیسور برهان الدین رباني رئیس جمهور افغانستان، ۳/۳۰/۱۳۷۳ ل" (٦) د رباني او نور ستمیانو له هیلو او هڅو سره سره دوی په کابل پوهنتون کې په دې بریالي نه شول چې دا پردی لفظ یا رسمیاتو ته داخل کړي او یا یې پر چا ومني، خو په بلخ او هرات کې پیا دوی ان دپلومونو کې هم دا پردی نوم داخل کړ. پخوا به دپلومونه په پښتو او انګلیسي ژبو چاپېدل، خو دوی پښتو له منځه یوړه او پر ځای یې په فارسي ژبه دپلومونه چاپ کړل. د دې ډول دپلوم متن به وگورو.

وزارت تحصیلات عالی و مسلکی
دانشگاه بلخ
سند فراغت

محترم..... فرزند... متولد سال... در سال... شامل دانشکده طب دانشگاه بلخ گردیده و در سال... رشته طب عمومی این دانشکده را بوسه ماستر موفقانه به پایان رسانیده است. سند هذا به وی تفویض گردید تا از حقوقها و امتیاز آن مستفید گردد.

رئیس دانشگاه مزار شریف (۷)

دوی غوښتل چې د کابل پوهنتون دپلومونو لپاره هم همدغه متن وکاروي، خو دلته ژور عکس العمل ونښودل شو، خو بیا یې هم په دپلوه کې خو ځایه لکه "دولت اسلامی افغانستان، شماره ثبت"، فارسي ور ځای کړه.

د ریاني په اداره کې له پښتو ژبې او پښتنو سره دومره حساسیت و، چې ده ان په خپله ټوله اداره کې داسې د کار پښتون و زغمه چې هغه دې د خپل قوم او زبې استازولي وکړای شي. یانې دا اداره چې دوی "دولت اسلامی" باله د یو قوم او یوې ژبې اداره وه. دا خبره هغه وخت بنا په ډاگه او د ریاني ملي ضد او پښتون ضد څېره هغه وخت ښه پسې څرگنده شوه چې د ده د ادارې یو لوړ رتبه هیئت پاکستان ته سفر وکړ، کلا چې د پاکستان او د ریاني د ادارې استازي سره خبرو ته کېناستل، نو "د کابل حکومت وفد د پاکستان جمهور رئیس فاروق لغاري سره په پښتو ژبا خبرې و نه کړې شوې، هغه مهال پاکستانی او افغاني څېرونو ولیکل چې فاروق لغاري په صدارتي محل کې افغان وفد ته هرکلی وویلو نو ور نه یې وغوښتل چې په کومې پښتو، اردو، یا انگلیش ژبې درسره خبرې وکړم. افغان وفد ورنه خواش وکړ چې خبرې باید په انگلیسي کې وي او وپه ویل چې زموږ د وفد ټول غړي په پښتو نه پوهېږي. دلته د یادنې وړ ده چې د پاکستان د جمهور رئیس فاروق لغاري مور پښتنه ده، نو په دې اساس

نوموړی ښه روانه پښتو ویلی شي. (۸)

کله چې پاکستانیانو په انگریزي کې خبرې پیل کړې، نو دوی په انگریزي هم نه پوهېدل، خبره بیخي مسخرې ته ووته. هغه څوک چې د خپل هېواد له ملي ژبې نه خبر نه وي، هغه به نو څه په یو بل هېواد کې د خپل هېواد استازولي وکړای شي؟

د دوی افغان ضد بوه بله بېلگه دا ده چې دوی کله "ملي سرود" جوړوه، نو هغه یې هم داسې شعر انتخاب کړ چې په هغه کې (افغان) یاد شوی نه وي. ملي سرود په هر هېواد کې د هغه هېواد په ملي ژبه وي نه په دویمه یا درېیمه ژبه. وگورئ د رباني د رژیم ملي سرود:

قلعه اسلام قلب اسيا

جاودان، آزاد خاک اريا

زاده گناه قهرمان بزرگ

سنگر زنده مردان خدا

الله اکبر الله اکبر

تيغ ايمان به ميدان جهاد

بند استبداد را از هم گسست

ملت آزاده ای افغانستيان

در جهان زنجير محکومان شکست

الله اکبر الله اکبر

در خط قرآن نظام ما بود

پرچم ايمان به بام ما بودم

هم صدا و هم نوا هم وا

وحدت ملی مرام ما بود

الله اکبر الله اکبر

شاد زی آزاد زی اباد زی

ای وطن در نور قانون خدا

مشعل ازادگى را فراز
مردم برگشت شو رهنما
الله اكبر الله اكبر (۹)

رياني او مسعود په خپل قومي او د خان غوښتنې په هوسونو کې دومره ډوب و چې ان عقيدوي خواوو او آرونو ته يې هم ارزښت نه ورکاوه او له وخت لوېدلي شيان يې گڼل. يو وخت د ځينو جهادي مشرانو له خوا پر رياني او مسعود فشار راوړل شو چې جنرال بابه جان او ځينې نور کمونستان بايد له لوړو څوکيو لرې کړي، رياني پر دې دوو لومو کې گير و، يو خوا د ځينو جهادي مشرانو ټينگار او بلخوا د خپلو کمونستي-ستمي ملگرو خپگان. يوه ورځ يې بابه جان او ځينو نورو کمونستو ستميانو ته وويل چې: "شما تشويش نکنيد، حالا عقايد شکست خورده، فعلاً بازار قوميت گرم است." نو په دې وجه يې د بابه جان زړه ډاډه کړ چې "استاد" خوله ما هم دوه گامه وړاندې دى. مسعود د باگرام په هوايي ډگر کې يوه ورځ چا ته ويلې وو: "اگر پيغامبر هم از طرف جنوب به کابل بيانيد من آنرا قبول ندارم." په ويل: "ما اينطور کابل را ميخواهيم که کسی دروازه خانه تک تک کنيد، کسی نه گويند که څوک يې".

رياني - مسعود د همدغو قومي تنگنظريو او تعصب له کبله په دې فکر کې شول چې کابل بايد ټول خپل کړي، رياني د بدخشانيانو لپاره په بنار کې دننه د ځمکو تر څنگک د ده سبز دښته په پام کې نيولې وه چې پر هغوى يې وويشي او مسعود د چتملې دښته چې پر پنجشېريانو او نورو سيمه والو يې وويشي. د رياني طرح په هغه وخت کې د ده سبز د خلکو له مقاومت سره مخامخ شوه او د مسعود طرح له کابل نه له تښتې سره سمه ناکامه شوه.

اخځونه:

- (۱) د ۱۳۷۰ ل کال په لومړي سمستر کې د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي علومو او انجنيرۍ د پوهنځي د محصلينو څرگندونې.
- (۲) محمد آصف محسني، "پيام جهاد" جريده، د "حرکت اسلامي" خپرنی ارگان، پرله پسې گڼه ۱۵۲، د ۱۳۷۵ کال د ثور ۹ مې نېټې گڼه.
- (۳) عبد الرحمن پيمان، اميد جريده، د امريکا متحده ايالات ۲۰۹ مه گڼه، ۲ مخ.
- (۴) غلام حضرت کوشان، اميد جريده، ۲۱۰ گڼه، ۶ مخ.
- (۵) عبدالله سمندر غوريان، اميد جريده، ۱۹۵ گڼه.
- (۶) د پوهنتون د تحريراتو څانگه، دا مکتوب په عام مهظف کې د پوهنتون د هغه وخت رئيس له خوا د رباني د فرمان په توگه واورول شو.
- (۷) د محمد ظاهر د زوی محمد شفيق په نوم ثبت شوی ۲۵۳ نمبر دپلوم.
- (۸) وحدت ورځپاڼه، پېښور، د ۱۹۹۶ کال د اگست ۱۳ مه نېټه.
- (۹) د راهيو افغانستان ارشيف.

د هېواد فرهنگ ته اړول شوي زيانونه

د طلا نېټې له اثارو څخه

کله چې مسعود او رباني د ائتلافونو، سازشونو، توطیو، د ایران، روسیې، پاکستان، فرانسې او ځینو نورو هېوادونو د استخباراتي هلو ځلو او گټو تفاهم په نتیجه کې کابل ته رادننه کړای شول، نو دې سره سره د ټول هېواد په لویو ښارونو او په تېره بیا په کابل کې دولتي نظام، امنیتي

جوړښت او ټولنيز ثبات گډوډ شو. د دې گډوډۍ په پايله کې ټولنې ته د نورو زيانونو تر څنګ درانه فرهنگي زيانونه هم واړول شول. د نورو جگړمارانو تر څنګ خپله د رباني او مسعود جگړه مارو هم د فرهنگي مرکزونو او بنسټونو په ويجاړۍ، تباھۍ، چور او تالان کې تر هر چا زياته ونډه واخيسته. خپله د رباني د ادارې د يو تن مسوول په وينا يوازې د ۱۳۷۱ل کال د ثور په مياشت کې راډيو ټلوېزيون ته پنځه لس مېليونه ډالره زيان اړول شوی دی. (۱)

وروسته بيا په متواتر ډول راډيو او ټلوېزيون ته زيانونه واړول شول چې ټول زيان يې له درې سوه مېليونه ډالرو څخه هم واوښت. د رباني په اداره کې د راډيو ټلوېزيون عمومي رئيس شمس الحق اريانفر د دې زيانونو په باب داسې ويلي دي: "د مرکز د ټلوېزيون د اورېدنې او ليدنې يوازينۍ دستگاه تخریب شوې او له منځه وړل شوې چې له لس مېليونو ډالرو زيات زيان دی. د راډيو د لېږدونې شپږ دستگاوي کاملاً له منځه وړل شوي چې دا له (۳۰) مېليونو ډالرو زيات زيان دی. په (۲۰) ولايتونو او ولسواليو کې محلي ټلوېزيونونه موجود وو چې دوه ثلثه يې له منځه وړل شوي او چور شوي دي.

په (۱۸) ولايتونو کې محلي راډيوگانې موجودې وې چې درې پر څلور (درې ربعې) يې تخریب او له منځه وړل شوي دي. په ټولو ولايتونو کې د راډيو د اخذې دستگاوي او په (۴۴) سيمو او ولايتونو کې گرځنده سينمايي دستگاوي موجودې وې چې اوس نه شته." (۲)

په ۱۳۷۶ل کال کې د راډيو ټلوېزيون مسوولينو هڅه وکړه چې راډيو ټلوېزيون ته د ور رسېدلي عمومي زيان جاج معلوم کړي. تر پلټنو وروسته يې په دې باب يو رپوټ برابر کړ. په رپوټ کې څرگنده شوې ده چې په ټوليز (کلي) ډول د افغانستان راډيو ټلوېزيون ته (۲۵۲) مېليونه ډالره زيان اړول شوی دی. خو دې سره سره ځينې کتونکي چې هغوی د راډيو ټلوېزيون دستگاوي، ستوډيوگانې، ارشيفونه، ودانۍ او نور وسايط

او وسایل لیدلي، راډيو ټلوېزيون ته رسېدلي زبان يې له درې سوه مېليونو ډالرو څخه زيات محاسبه کړې دي. (۳)

په کابل کې د جگړو د پيل په څو لومړيو ورځو کې يوازې د کابل ښار د ښوونځيو د اړتيا وړ درسي موادو له درکه (۱۵) مېليونه ډالر زبان اړول شوي دي. (۴)

لنډه دا چې د رباني - مسعود د ادارې په رامنځته کېدو سره د هېواد - په ځانگړي ډول د کابل ټولو فرهنگي او علمي مرکزونو ته زبان اړول شوی دی. دې کې داسې علمي او کلتوري مرکزونه هم شامل دي چې يا په بشپړ يا هم په نيمه او يا هم په قسمي ډول ويجاړ او له منځه وړل شوي دي. د يادونې وړ ده چې په دې ويجاړۍ کې د رباني او مسعود د ادارې د هغه وخت مخالفينو او د دوی مؤتلفينو هم ونډه لرلې ده، خو دا ټکی هم د يادونې وړ دی چې دوی خان د هغه وخت "د اسلامي دولت" چارواکي گڼي او دولت د فرهنگي ميراثونو د ساتنې او پالنې مسوليت او دنده لري. خو د رباني او مسعود ډلې چې ځانونو ته يې "اسلامي دولت" (۱) وايه، نه يوازې چې دا فرهنگي ميراثونه، مرکزونه او کلتوري شتمنۍ يې و نه ساتل بلکې تر هر چا لومړی او په زياته کچه دوی په خپله د هغوی په لوت او تالان لاس پورې کړ. په ۱۳۷۳-۱۳۷۴ کلونو کې په خپله له کابل راډيو نه د موزيم او نورو تاريخي آثارو په باب چې له کابل وړل شوي وو او د پروان - کاپيسا په ولايتونو کې يې يوه برخه بېرته تر لاسه شوې وه، څو خبرونه نشر شول، خو بيا هم د ياد شويو آثارو هېڅ پته و نه لگېده. دلته به په ځانگړي ډول په ډېر لنډيز سره د کابل ښار د فرهنگي، علمي مرکزونو او کلتوري ميراثونو د زيانونو په اړه لنډ معلومات وړاندې کړو. دا زيانونه د ۱۳۷۱ ال کال له ثور څخه د ۱۳۷۵ د ميزان تر پينځمې نېټې پورې دي.

يوازې د کابل په ښار کې په لسگونو ښوونځي چې يا په نيمه يا په بشپړ ډول له ټولو امکاناتو سره له منځه وړل شوي دي. عمومي لگښت يې لسگونو مېليونو ډالرو ته رسېږي.

کابل پوهنتون:

پنجوس میلیونه ډالره زیان یې زغملی، ۲۱ میلیونه درسي ساعتونه یې ضایع شوي، دوه میلیونه ټوکه کتابونه یې له منځه وړل شوي، په لسگونو استادانو یې دنده خوشې کړې، پنځه سوه عنوانه علمي، ژورنالونه او زره عنوانه مونوگرافونه، تحقیقي رسالې او کتابونه، د جریدو او مجلو شپږ سوه کلکسیونه، دوه زره پنځه سوه خطي نسخې او نور آثار یې له منځه وړل شوي دي. عجیبه خبره خو دا ده چې په خپله رباني او تر یوې مودې پورې د ریاضی، فوټبال، کوربه په همدې پوهنتون کې زده کړې کړې وې. تر اوسه پورې به د نړۍ پر مخ ډېره کمه داسې بېلگه پیدا شي چې څوک دې په کوم روزنځي، ښوونځي او پالنځي کې وروزل شي او بیا دې هغه په خپله رنگ کړي او د درنو او سپکو وسلو په زرگونو گولۍ دې ورته په سینه کې تشې کړي.

د کابل انستیتوت:

د ودانیو په سلو کې دېرش برخې یې تخریب شوي. ۴۴ زره عنوانه علمي کتابونه او داستانونو ۵ زره عنوانه لیکلي ناچاپ آثار له منځه وړل شوي، لس میلیونه درسي ساعتونه ضایع شوي، په ټولیز ډول یې ټول زیان لکونو ډالرو ته رسېږي.

کابل پوهنتونیکه: د کابل پوهنتون په شان یې تر ۵۰ میلیونو ډالرو

پورې زیان زغملی، ۱۲ میلیونه درسي ساعتونه یې ضایع شوي او په لسگونو زره عنوانه کتابونه یې له منځه وړل شوي دي. د نوموړو مرکزونو تر څنګ د ټول هېواد په کچه تر ۱۵ زیاتو دارالمعلمینو هم هېواد ته ښوونکي روزل. دا مرکزونه هم یا په نیمه او یا په بشپړ ډول زیانمن شوي دي.

هرې پوهنتون:

زیاتې ودانۍ یې ویجاړې شوې، ټول وسایل او وسایط یې له منځه وړل شوي، په زرگونو عنوانه کتابونه یې ضایع شوي، په اټکلیز ډول

بې زیان سلو میلیونو ډالرو ته رسېږي.

هوايي او هوايي مدافع پوهنتون: اکثره ودانۍ يې تخریب شوي، کتابتون يې چور شوی، وسایل او وسایط يې غلا شوي، په اټکلیز ډول يې زیان دوه سوه میلیونو ډالرو ته رسېږي.

د تخنیک اکاډمي او د پولیسو اکاډمي: دا هم د هوايي - هوايي مدافع او حربي پوهنتون په شان زیانمن شوي چې عمومي زیان يې لسگونو میلیونو ډالرو ته رسېدای شي.

د اسلامي څېړنو مرکز، د پیداگوژی انستېتوت، د کابل تخنیک، د ټولنیزو علومو انستېتوت او د کابل په لوېدیزه سیمه کې نورو علمي موسسو هم دې ته ورته زیان زغملی دی.

د افغانستان د علومو اکاډمي:

د اکاډمي د کتابونو د ساتنې گدامونه او د پلورنې اکثره ځایونه چور شوي، په سلگونو عنوانه پروژې، خطي نسخې او تر لاس لاندې کړي او کېدونکي کارونه له منځه وړل شوي دي، د اکاډمي ځینې ودانۍ وېجاړې شوي، عمومي زیان يې میلیونو ډالرو ته رسېږي.

د لیکوالو ټولنه:

۱۵۰ زره ټوکه کتابونه يې چور شوي، ۳۰۰۰ عنوانه علمي کتابونه يې هم چور شوي چې د دواړو عمومي زیان يې ۳۲۴۰۰۰ ډالره کېږي. ودانیو ته يې هم د لکونو ډالرو په اندازه زیان اوښتی.

د ژورنالستانو او هنرمندانو ټولنې:

دې دواړو اتحادیو ته هم د لیکوالو د ټولنې په شان زیانونه اړول شوي دي چې لکونه ډالره اټکل کېدای شي.

خپلواکي فرهنگي ټولنې:

لکه ناصر خسرو بلخي، هرات باستان، حکیم سنایي غزنوي، انجمن فرهنگي امیر علي شیرنوایي، انجمن دوستدران مولانا، خوشال فرهنگي ټولنه او سید جمال الدین افغان فرهنگي ټولنه هم د خپلواکامکاناتو

په حدودو کې زیانمنې شوې دي.

سینماوي:

د کابل په ښار کې ۱۶ بېلا بېلې سینماوې ځینې یې په بشپړ ځینې په نیمه او ځینې هم په قسمي ډول زیانمن شوي، چې عمومي زیان یې لسگونو میلیونو ډالرو ته رسېږي.

ملي موزیم:

د ملي موزیم دویم پوړ رانړول شوی او له دې موزیم څخه (یو لک) پارچې بېلا بېل تاریخي او ارزښتمن آثار غلا شوي دي. په دې موزیم کې د ۵۰ زرو کالو دمخه آثار هم موجود وو او داسې آثار هم پکې وو چې ارزښت یې په پیسو سنجېدلای نه شي. د ملي موزیم د آثارو مالي ارزښت له تصویره اوچت دی.

د اردو موزیم او نور موزیمونه:

د ودانۍ زیاتې برخې یې نړول شوي او په لسگونو زره عنوانه آثار ترې غلا شوي دي، دغه راز نورو سیمه ییز موزیمونه لکه د هډې، غزني، کندهار او نور هم یا په بشپړ او یا هم په نیمه ډول زیانمن شوي دي.

ملي گالري:

د ۱۳۷۱-۱۳۷۳ کلونو په موده کې ترې په لسگونو آثار غلا شول او د نورو (۶۹۲) آثارو برخلیک لا څرگند نه دی.

نندارتونونه:

یوازې د کابل نندارې په سیمه کې د افغانستان د لاسي صنایعو او نورو برخو (۱۵) لوی نندارتونونه ښک او آثار یې غلا شوي چې عمومي زیان یې لسگونو میلیونو ډالرو ته رسېږي.

څلي او منارونه:

د رباني د نیمواکې واکمنۍ په مهال د کابل په ښار او نورو ځایونو کې زیات تاریخي څلي او منارونه یا په نیمه او په بشپړ ډول ویجاړ شوي لکه په کابل کې د میوند څلي، د عبد الوکیل خان نورستاني څلي،

د سيد جمال الدين افغان څلي، د سناتوريم يادگاري منار، د پل محمود خان د ساعت برج، د پغمان ظفر طاق او ځينې نور.

تاريخي ودانۍ:

په لسگونو تاريخي ودانۍ هم ويجاړې شوې لکه د دارالامان تاريخۍ مانۍ، د تاجبېگ مانۍ، د ارگ دننه د دلکشا او گلخانې مانۍ، د چهلستون مانۍ، د ستالف مانۍ او ځينې نورې چې بيا رغاونه يې په لسگونو مېليونو ډالرو ته اړتيا لري.

بيهي کتاب خپرونه موسسه:

دوه مېليونو جلده کتابونو ترې وړل شوي، ودانيو، وسايلو او وسايطو ته زيان رسېدلی چې عمومي زيان يې شپږ مېليونه ډالرو ته رسېږي.

عامه کتابتون:

يو لک عنوانه کتابونه ترې غلا شوي، د عامه کتابتون څانگې هم جوړ شوي او ودانۍ يې ويجاړې شوي چې عمومي زيان يې يو مېليون ډالرو ته رسېږي.

د ارگ کتابتون "وطن گوند" او ځينې نورو کتابتونونه هم په بشپړ ډول غلا شوي. دغه راز نور ډېرې لوی دولتي کتابتونونه هم له منځه وړل شوي دي. د دې تر څنگ په سلگونو شخصي کتابتونو گناه شوي دي. په مجموعي ډول ټوله له منځه وړل شوي کتابونه د شل مېليونو په شاوخوا کې اټکل کېدای شي.

خپرونې:

د رباني تر واکمنۍ دمخه يوازې په کابل کې تر سلو عنوانو زياتې جريدې، مجلې، ورځپاڼې او نورې خپرونې خپرېدې، چې د رباني په راتگ اکثره په تپه ودرېدې او له منځه لاړې.

چاپخونې:

یوازې د کابل په ښار کې پنځه لس لویې چاپخونې له خپلو اکثره وسایلو، امکاناتو، د کاغذ زېرمو سره له منځه لاړې، په دې چاپخونو کې د چاپ د ټولو ماشینونو شمېر له (۱۰۰۰) ماشینونو څخه زیاتېده او هم په لسگونو ټنو کاغذ زېرمه یې لرله. د دې چاپخونو اکثره وسایل له منځه لاړل او د ځینو یې ودانۍ هم ړنگې شوې. د دې ټولو چاپخونو د ټولو شتو زیان زر میلیونه ډالره اټکل شوی دی. (۵)

اخځونه:

- ۱- د بي بي سي راډيو پښتو خپرونه، ۱۳۷۱ ال کال، د راډيو ټلوېزيون د يو مسوول څرگندونې.
- ۲- شمس الحق اريانفر، نقش وسايل ارتباط جمعی در جامعه امروز و فردا در افغانستان، کابل، ۱۳۷۴ ال کال، ۳۲ مخ.
- ۳- په ۱۳۷۶ ال کال کې د راډيو ټلوېزيون د مسوولينو برابر شوی رپوټ.
- ۴- د بي بي سي پښتو خپرونه، ۱۳۷۱ ال کال، د ښوونې او روزنې د يو تن مسوول څرگندونې.
- ۵- افغانستان ته اوبښتي فرهنگي زيانونه، محمد اسمعيل يون، د ازاد افغانستان د ليکوالو ټولنه، پېښور، ۱۳۷۶ ال کال، د زياتو معلوماتو لپاره همدا اثر کتلاى شى.

اقلیتونه، سیاستونه او سازشونه

د ټولنپوهنې علم، په بېلا بېلو ټولنو کې ورځني ژوند او سیاسي چارو دا ثابته کړې چې اقلیتونه یا لږکي په هره ټولنه کې د هغې ټولنې د اکثریت په انډول بې ثباته وي. له استثنايي حالاتو پرته دوی هغه وخت زیات سر راپورته کوي چې هېواد له عمومي بحران سره مخ وي او همدا حالت دوی د خپل ځان او ژوند د خړو بېدو او د خپلو غوښتونو د لاسته راوړلو وخت بولي، ان که د دوی غوښتنې د ټولنې او د هېواد له ملي گټو سره په تضاد کې هم وي. هره ټولنه په خپل ځانگړي موقعیت او حالت کې د خپلو اقلیتونو له دې ډول غوښتنو سره مخ وي. اقلیتونه کېدای شي مذهبي وي یا کېدای شي قومي. هغه هېوادونه او ټولنې چې گڼ قومیزه وي له دې ستونزو سره مخ وي. په ځانگړي ډول هغه ټولنې چې اقلیتونه یې له نورو هېوادونو سره قومي او مذهبي اړیکي لري په خطرناک ډول له دې بحران سره مخ وي.

افغانستان هم له هغو هېوادونو څخه دی چې د یو لوی (اکثریت) قوم ترڅنګ ځینې واړه قومونه او مذهبي لږکي هم پکې ژوند کوي. دا اقلیتونه

کېدای شي پر دوو کتگوريو ووبشل شي: يو هغه لږکي چې له بهرنيو هېوادونو سره ژبني، قومي او مذهبي اړيکي لري او په اصطلاح د طمعي، لمسوني، هڅونې او پارونې اصلي سرچينې يې هم هماغه هېوادونه دي. دويم ډول هغه اقليتونه دي چې د هېواد په دننه کې ژوند کوي، ځانگړې ژبه، تقريباً ځانگړې کلتور لري، خو له بهرنيو هېوادو سره قومي اړيکي او نور ټينگ تماسونه نه لري.

افغاني ټولني ته لومړی ډول اقليتونه د زيات خطر او سردردی سبب کېږي. په دوی کې تاجکيان، چې د پخواني شوروي له تاجکستان او له ژبني پلوه له ايران، ازبکيان چې د پخواني شوروي له ازبکستان او هزاره گان چې له مذهبي پلوه له ايران سره اړيکي لري، ځينې وختونه په افغانستان کې د خپلو قومي، ژبنيو او مذهبي "حقوقو" د تلف کېدو جغې پورته کوي.

سره له دې چې افغانستان يو داسې هېواد و چې د اقلیت او اکثریت خبره پکې چندان مطرح نه وه، که ظلم هم شوی پر ټولو شوی او که د سوکالی لمر هم لگېدلی نو پر ټولو لگېدلی دی. البته د ځينو واکمنو له خوا به د پردې تېري د مخنيوي او خپل اقتدار ته د خطر د له منځه وړلو په نيت پر کوم ځانگړي اتنيکي گروپ فشار راوړل شوی وي، خو دا ټول ټال په دې مانا نه دي چې گڼې چا پر کوم ځانگړي اقلیت ظلم او تعدی کړي. د نفوسو په انډول په افغاني ټولنه کې تر ټولو خراب ژوند د پښتنو و او دی. يوازې د کوچيانو پښتنو له خوا يو ډک ژوند او د هغو د وگړو شمېر د افغانستان د هر اول، دويم او درېيم اقلیت له وگړو نه زيات دی، پاتې نور پښتانه خو لا پر ځای پرېږده. له دې سره سره بيا هم په افغانستان کې ځينو اقليتونو ته منسوب اشخاص په قراره کېناستل او له لرې لرې سرچينو سره يې اړيکي ټينگ کړل، يا هغوی ورسره اړيکي وساتل او په افغانستان کې يې د "اقلیتونو" "مخرومو اقلیتونو" "مليتهای ستمديده" او نورو په نومونو شعارونه پورته کړل.

له پخوا زمانې راهيسې روسان په دې گروهه وو چې د منځنۍ

اسيا د قومونو تر ايل كولو وروسته به د افغانستان ځينې سيمې هم د همدغو قومونو د قومي اړيكو په واسطه ايل كړي، خو ځينې پښتانه د دوی پر دې نيتونو پوه وو، نود روسانو د احتمالي او يا هم څرگند او جدي خطر په وړاندې يې پښتانه په شمال کې د يوه پولادي دېوال په توگه ودرول او هم يې د هغه ځای شارې ځمکې پرې ابادې كړې. روسان هم آرام كېنناستل او خپلې هڅې يې پيل كړې. كله چې د افغانستان په اساسي قانون (د اعليحضرت محمد ظاهر شاه د وخت) کې پښتو ژبه رسمي او ملي اعلان شوه، نو روسانو د يوې تبصرې په ترڅ کې وويل "د افغانستان د دولت سياست د پښتوالي په لور روان دی". (۱)

وروسته يې په عملي اقدام لاس پورې كړ، كله چې پر ۱۳۴۲ ل كال "د خلكو ډيموكراتيك گوند" جوړ شو، نو "بيرك كارمل او ظاهر بدخشي" چې يو يې كشميری او بل يې بدخشي ازيك و، د كمونيستي فكر تر څنگ ملي نفاق ته د لمن وهلو په فكر وروزل او كله چې يې كارمل د ۱۳۵۸ ل كال د مرغومي پر شپږمه نېټه د خپلو عسكرو په زور په كابل کې پر تخت كېناوه، نو د دې لپاره چې د افغانستان اكثریت ټولنه په يو مبهم ذهني جال کې راگيره كړي او هم ستر تاريخي مسووليت پر پښتنو راواړوي، نو كارمل خان "پښتون" معرفي كړ، خو د ده څېره هغه وخت را برسېره شوه چې د "حقيقت انقلاب ثور" په ورځپاڼه کې كارمل خپل خان "پښتون" معرفي كړی و او محمود بريالي چې د كارمل د پلار زوی (ورور) و خان يې تاجك ښوولی و. د اخبار تر وېشل كېدو او لوستلو وروسته دوی دې تېروتنې ته متوجه شول. وروسته يې د اخبار د ټولېدو هڅه هم وكړه، خو خلك وخته پوه شوي وو. له همدې وجې بيرك كارمل تر پايه پورې خپله بشپړه پېژندنه چاپ نه كړه، ځكه چې د ده اصل او نسب پكې څرگندېده. د ده په وخت کې قومي او ملي مسايلو ته په پټه په ډېر شدت او ښكاره په احتياط لمن ووهل شوه. د كارمل "صدر اعظم" سلطان علي كشمند په ډاگه دانيس ورځپاڼې د ۱۳۵۹ ل كال په يوې گڼې کې پښتنو ته د "اكثريت بی فرهنگ" خطاب وكړ، د "مليتونو" نومونې دود شوې، ستمي

فعالیتونه په ښکاره راڅرگند شول او په ډاگه یې د روسانو د شتوالي پلوی او د پښتنو د حاکمیت غندنه کوله. په کابل پوهنتون کې له یوه ستمي سره د شدید بحث په ترڅ کې د هغه له خولې دا خبره راوتلې چې: "برای ما بی تفاوت است چه غلامی روسها باشد چه از پشتونها، روسها خو خوب است برای ما خوب چیز میته، پشتونها برای ما چه میته؟".

کله چې ورته وویل شول چې تاسې خو دلته د پښتنو غلامان نه یاست، تاسې ته خو په خپله ژبه د لیک لوست زمینه برابره ده. تاسې خو ټول فرهنگي مرکزونه او هر څه نیولي دي؟ خو بیا هم هغه د زهرو په کینې لړل شوی و او چا قانع نه شو کولای.

د کارمل په ائتلاف کې د هغه د یوه همخنګ ملګري د خولې خبره ده چې یو څوک کارمل ته راغلل او د پښتنو په وړاندې یې د هغه د سیاست د بدلېدو غوښتنه وکړه. هغه په هغه ورځ سخت نشه و او د نشې په ترڅ کې یې دا خبرې له خولې راوتلې: "پشتونها بسیار مردم مغرور و با غیرت هستند و تنها ما هستیم که غرور و غیرت اینها را شکستاده میتوانیم و بس".

د اقلیت استازو (!) او یا د اقلیت په نوم سیاستوالو دا فکر کاوه چې له پردې یاری پرته له پښتنو سیاستوالو سره رقابت نه شي کولی او نه واک ته رسېدلی شي، نو د پردیو له غوښتنو سره سم یې خپلې غوښتنې هماهنگ کړې او د هغوی په زور یې ځانونه قدرت ته ورسول. دې عمل ته په پنځوسمو کلونو کې لومړی کارمل لاس ور اوږد کړ او کله چې هغه او د هغه راوستونکي د ولس په زور له ماتې سره مخ شول، نو بیا ښاغلي مسعود او رباني د کارمل رول پر غاړه واخیست. روسانو دا ځل د خپلې ماتې د جبران په هیله رباني د کارمل په رول کې میکياژ او د کابل تر ښاره یې د سازشونو، ائتلافونو او نا چله پیسو په زور را ورساوه. مسعود او رباني هغه څه تر سره کړل چې د کارمل لاس لا ورته نه و رسېدلی. د کارمل شاگردانو او پلویانو "فرید احمد مزدک او نجم الدین کاویاني" پر ۱۳۷۱ ل کال په مسکو کې د خپلو پلویانو یوې غونډې ته د خبرو په ترڅ

کې وويل: "مور په افغانستان کې دوه اساسي کارونه تر سره کړل. يو دا چې قدرت مو له اکثریت نه اقلیت (له پښتنو نه تاجیکو) ته انتقال کړ او بل مو (جمیعت) له افراطي موضعې نه معتدلې موضوع ته را کش کړ."

ایران هم له کلونو کلونو راهیسې د افغانستان قومي وضعه خارله، نو لومړی یې په ایران کې د شيعه گانو اته گوندونه سره جوړ او په یوه گوند "وحدت اسلامي" کې یې سره متحد او بیا یې سیاسي صحنې ته را دننه کړل. کله به یې په دولت کې د ۲۵ کله د ۳۰ او کله هم د ۳۵ فیصدو حقوقو او د شيعه مذهب د رسمي کولو غوښتنه کوله. په لومړي گام کې خو د اقلیتونو د حقوقو ټول مدعیان په یوه خپل کې سره ودرېدل "همه علیه پښتونیم" شعارونه را پورته شول. ان خبره تر دې ورسېدله چې د انسانانو په سرونو کې میخونه ټکوهل شول. چا د فدرالي سیستم خبرې پیل کړې، چا ۲۵-۳۰ فیصده حق غوښته او چا د ټولو اقلیتونو د حقوقو غوښتنه کوله، خو څه وخت لا تېر نه و چې د (اقلیتونو حامی اقلیت) لږ د خپل ۶ کیلومترې حاکمیت مزي ټینګ کړل نو بیا یې په خپلو اقلیتونو پسې پښې را لوڅې کړې. په افشارو کې مسعود او رباني هغه څه له هزاره گانو سره وکړل چې د هېواد تاریخ تر اوسه پورې دا ډول بېلگې نه دي ثبت کړي. د ۱۳۷۲ کال د جدي په جنګونو کې د دوستم د ازیکو ملبشو له استیرانو سره هم همدا چلند وشو. د بي بي مهر و غوندې تر شا یې په سلګونو ازیکان ووژل او بیا یې پر ۱۳۷۳ ال کال په درېیمې او څلورمې کارته او نورو سیمو کې له هزاره گانو سره هم دا چلند وکړ. په دې برید کې یوازې څلور سوه هزاره گان لادرکه وو، د کورونو مالونه یې لوټ شول او ان پر بنڅو یې تېرې وشو. په هغو شپو کې د بي بي سي راډیو دا خبر چې "یو پنجشیري د غلا پر مالونو بار د هزاره گانو له کورونو راووت" نشر کړ. عجیبه خبره خو دا وه چې یو وخت رباني جمهور رئیس (!) مسعود د فاع وزیر (!) و استاد فرید صدراعظم (!) و، خو بیا هم داحمد شاه مسعود له خوا د کابل ښار د عامه کتابتون پر دېوال داسې یو شعار لیکل شوی و: "ما خواهان حقوق اقلیت ها و خواهان انتخابات به شیوه اسلامی هستیم"

نو سړی حیران پاتې شي چې نور نو په هېواد کې کوم مقام پاتې و چې لږکیو ته ورکړ شوی وای. له دې څخه دا خبره ښه څرگندېږي چې د اقلیتونو حقوق ځینو کسانو ته یوازې هسې یوه پلمه وه. کله چې مسعود او رباني په کابل کې د نیمه واک واکوال وو نو اقلیتونو ته یې ښه حقوق ورکړل! د لږکیو د حقوقو د مدعیانو سیاسي او اخلاقي شخصیت خو به هغه وخت ښه په ډاگه شو چې دوی به یو بل سره د گټو پر سر وران شول او ټوپک ته به یې لاس کېږي. یو ځل رباني دوستم خپل ولیعهد او قایم مقام وټاکه او هغه یې د خپلې زوی ولی په مهرباني او لورینې ونازوه، خو څه موده وروسته یې هغه آق او پلار د زوی پر ضد ستر جهاد اعلان کړ، له درنو جگړو، ښکنځلو او دښمنیو وروسته بېرته پلار د زوی په حضور مشرف شو. پلار د زوی مشري او واک ومانه، ملت تباہ شو، خو دوی بېرته غاړه غړې شول. د ۱۳۷۱ کال په بهیر کې چې د (جمعیت) او (وحدت) د ډلو ملي ضد ائتلاف پر ځای و، نو عبد العلي مزاری د کابل ټلوېزیون نه لارې د رباني "اسلامي حکومت" (!) د "محرومو ملیتونو" (!) د حقوقو مدافع گڼایه، خو کال لا وتی نه و چې د "محرومو ملیتونو" (!) د "حقوقو مدافعان" (!) په خپلو کې سره ولوبدل. عبد العلي مزاری ټول هغه رازونه فاش کړل چې د نظار پشوری د ستمی ډلې له خوا د هغوی د ائتلاف په وخت کې هغه ته ویل شوي وو.

عبد العلي مزاری د (حزب اسلامي) له (پیام آزادي) راډیو سره د ۱۳۷۲ کال د جدي له جنګونو وروسته د یوې مرکې په ترڅ کې وویل: "مسعود څو ځله ما ته هیئت راولپړه او ویې ویل چې موږ او تاسې ټول محروم ملیتونه یو، موږ باید ټول سره یو ځای او متحد اوسو او د پښتنو دوه سوه کلن استعمار ته باید نوره اجازه ور نه کړو، اوس واکمني محرومو ملیتونو ته انتقال شوې ده باید د هغې ساتنه وکړو..."

کله چې د دوستم او مسعود تر منځ اختلاف پیدا شو نو هغوی هم د رباني او مسعود د ملي ضد څېرو په اړه یو شمېر رازونه رسوا کړل. همدارنگه نظار شورا او جمعیت د کابل راډیو، ټلوېزیون او دخپلو نورو

خپرونو له لارې د عبد العلي مزاری، هزاره گانو او ازبک ملهشو له ظلمونو او وحشتونو نه پزده پورته کړه. دوی ان یو د بل مخابراتي تماسونه ثبت کړل او د یو بل ډول ډول ظلمونه یې ډاگیز کړل. د هزاره گانو د "وحدت حزب" منابعو د مسعود له خوا په افشارو کې د هزاره گانو د عامه وژنې مصور ویدیويي تلوېزیوني فلم جوړ کړی و، پنجشیرانو او نورو هم د هزاره گانو د هغو صحنو مستند فلمونه تر لاسه کړي چې د مړي نخا (رقص مرده) یې پکې ثبت کړي ده. کله چې مسعود د کابل ښار واکمن و د هزاره گانو د وحدت حزب یوې خپرونې مسعود ته د فاشیست خطاب کړی او په دې باب یې لیکلي دي: "فرای فاشیستان، صلح نیز جنگ است. فردی که جنایت کرده است قتل عام کرده است و آگاهانه شعار "هزاره کشی" "ازبک کشی" و "پشتون کشی" داده است چگونه می تواند به صلح تن در دهد که اولین پیمانش انحصار طلبی سیاسی و فارغ شدن پایتخت ملت و حضور نظامی سکتاریزم فاشیستی است، کابل برای مسعود حیثیت همان "تخت" را دارد که در پایش "قبر" تخت نشین تعبیه شده است.

موجودیت غیر قانونی و انحصار بنیشرمانه و برهنه فاشیزم کابل، بر هیچکس کمان نیست، هیچکس نمیتواند انکار کند، فاشیستان حاکم بر کابل، نه تنها دشمنی خاینانه با اقشار ملت محروم نموده، بلکه بزرگترین جفا و خیانت سیاسی و اجتماعی را در برابر سرنوشت جامعه خویش نیز مرتکب شده اند. ماهیت تبلیغات جنگی فاشیزم کابل را در برابر احزاب مخالف، صرف تبلیغ در برابر ملیت ها تشکیل میدهد، اگر جنگ با جنبش ملی و اسلامی است، جنگ با ازبک ها تبلیغ میشود و حملات تبلیغاتی از طریق افواه سازی ها بر علیه کرامت و حیثیت انسانی یک ملیت سازماندهی میشود، اگر جنگ با "حزب وحدت اسلامی" است با صراحت "جنگ با هزاره و از هزاره ها انتقام بگیرید" تبلیغ میکنند که حتی خود احمد شاه مسعود، در فلمی که از جمله سه روزه ماه حوت خویش بر غرب کابل تهیه کرده است، لفظ "هزاره و هزاره" را صریحانه به جای "وحدت" میگذارد و در مخابراتش صدا میزند که "خط هزاره ها..."

سنگر هزاره ها... و وقتی جنگ در برابر "طالبان" است جنگ در برابر "پشتونها" و "پشتونیزم" و حاکمیت دوباره پشتونها تبلیغ میشود." (۲)
د "وحدت حزب" یو ویاند له بی بی سی سره په یوه مرکه کې له حکمتیار سره د خپل ائتلاف په باب وویل: "موږ تر اوسه پورې دولس ځله له مسعود سره پروتوکولونه امضا کړي او دوولس ځله هغه مات کړي دي، نو ځکه موږ له حکمتیار سره ائتلاف وکړ."

په کابل کې د رباني د څلورنیم کلنې نیمواکې واکمنۍ په موده کې دوی په اصطلاح د لږکیو د حقوقو مدعیانو په سلگونو ځله یو له بل سره ائتلافونه وکړل، خو بیا مات شول او بیا یې جگړې پیل کړې. دوی سره په سیاست کې هېڅ اخلاقي اصول او علمي معیار موجود نه و، چې د هغه له مخې د دوی سیاسي شخصیت ته اخلاقي پرستیژ ورکړي. پورهې ډلې چې به لږه سخته راغله، نو بهرته به یې له خپلې پخوانۍ دښمنې ډلې سره ائتلاف او سازش وکړ.

د ماشومانو په څېر یې ورځ کې څو ځله جگړې کولې او بیا سره بهرته پخلا کېدل. د دوی په هره نوې دوستۍ او دښمنۍ کې به د منافقت پټ راز پروت و. د دوی په هر نوي ائتلاف او بیا د هغه په ړتګېدو سره به زموږ هېواد ته ګڼ شمېر ډرانه زیانونه واپړول شول او بې شمېره هېوادوال به د ژوند له نعمت څخه بې برخې شول.

د (بچه سقاو) او (کارمل) له تجربو وروسته، له ۱۳۷۱ ل کال راهیسې دې ډلو او اشخاصو خپل هويت، سیاسي ظرفیت او کفایت نور هم څرګند کړ. د "اقلیت" په نوم شعار پورته کول او بیا د ټول هېواد د اداري چارو غوښتل او پر سیاسي چارو خپته اچول خپله دوه متضاد فکتورونه دي. کله چې څوک په یو هېواد کې د "اقلیت" خبره او د هغو د حقوقو مسئله رامنځته کوي نو بیا خو یوازې په همدې محدود چوکاټ کې د هغه واک او صلاحیت د بحث وړ دی، نو بیا خو پر اکثریت او ټول هېواد باندې د واک خبره په خپله نفې کوي. دوی له یوې خوا د لږکیو د حقوقو چغې پورته کولې او له بلې خوا یې جمهوري ریاست، د دفاع وزارت او

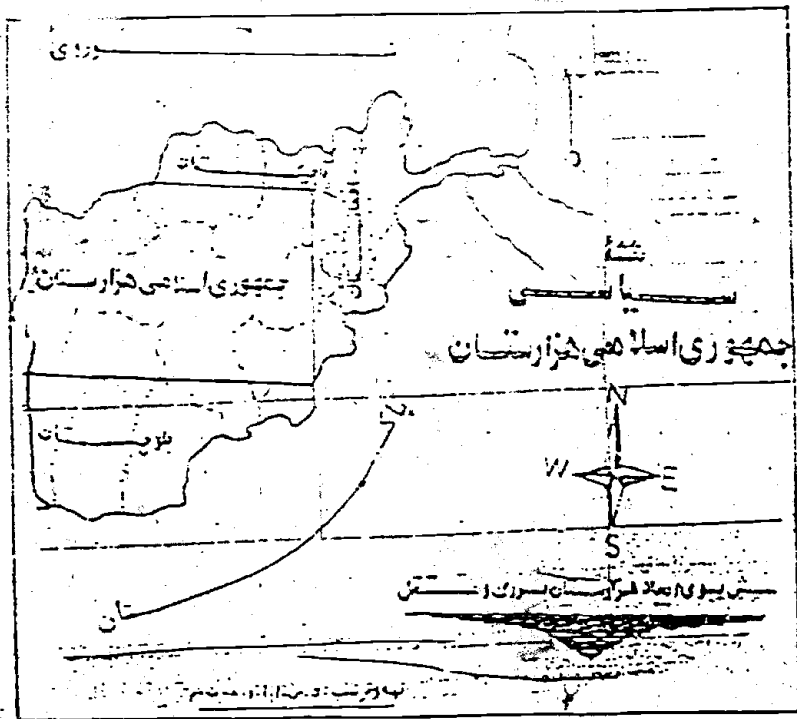

اکثره دولتي پوستونه غوښتل. نو چې جمهوري ریاست، د دفاع وزارت او نور مهم پوستونه د اقلیت حقوق وگڼل شي نو اکثریت ته به څه پاتې شي؟ لکه څنگه چې دمخه یادونه وشوله د ټولنیوونې له نظره لږکي بې ثباته وي او کله کله دخپلو گټو لپاره پر یو درېیمي ځواک او بهرني قوت ډډه لگوي، دغسې د پېښو رښتیني واقعیت ته هم غاړه نه ږدي. په افغانستان کې هغه لږکي چې له کوم بهرني هېواد سره قومي، ژبني او یا هم مذهبي اړیکي لري د هغو مدعیان ډېر زیات فریاد کوي.

"حزب وحدت" او "حرکت اسلامي" چې ځانونه د هزاره گانو د حقوقو ساتونکي بولي، ډېرې داسې بېلگې په لاس کې شته چې دوی اصلاً د افغانستان شتوالی نه غوښت، دوی په ایران پالنه کې دومره ډوب وو چې اصلاً د افغاني ټولني واقعیتونه یې نه پېژندل. دوی ته د ایران داسې بې درېغه پوځي مرستې، لاسونې را رسېدلې چې هغو د افغانستان واحد جوړښت ته زیان او خطر متوجه کولای شو. د طالبانو د لوړ کچ د یو مامور په وینا موږ چې کله عبد العلي مزاری ونيو د "حزب وحدت" له دفتر څخه ځینې داسې اسناد هم لاسته راغلل چې په هغو کې دوی ته د ایران مرستې ډاگیزه شوې دي. هغه وخت چې مزاری او رباني سره مخالفین وو، نو ایران هره میاشت له مزاری سره (لس میلیونه) ډالره مرسته کوله. کله چې "حزب وحدت" پر دوو ډلو (مزاری او اکبري) ووېشل شو، نو پینځه میلیونه ډالره یې یوه ته ورکول او پینځه میلیونه ډالر بل ته! ایرانیانو دغه راز "حزب وحدت" ته د افغانستان د وېشلو دنده هم ورکړې وه. د (اېف پي) د رپوټ له مخې "په کابل کې د احمد شاه مسعود د نظار شورا او حزب وحدت تر منځ د خونړیو جگړو په ترڅ کې حزب وحدت د افغانستان په پایتخت کابل کې د "جمهوري اسلامي هزارستان" یوه نقشه خپره کړې ده. په دې نقشه کې افغانستان د تاجکستان، بلوچستان او "هزارستان" پر سیمو وېشل شوی. په دې نقشه کې یو شعار هم لیدل کېږي:

"به پیش به طرف ایجاد سرزمین بزرگ و مستقل هزاره" نقشه د هزارجاتو هغه برخې چې له ایران سره هم سرحده دي او د "هزارستان" برخې

گنبل شوي، بنسکاره کوي.
تر ټولو جالبه خبره دا ده چې د بلوڅو، تاجکو او هزاره گانو د
تسلط له سيمو پرته نورې پاتې سيمې د افغانستان برخې گنبل شوي دي."
وگورئ په خپله دا نقشه:

د ایران او د هزاره گانو د حقوقو مدعیانو روابط وروسته دومره ټینګ شوي وو چې دوی هر څه له وسلو نه نیولې تر پیسو پورې ټیځ په ټیځه له هغو نه تر لاسه کول او هغوی هم یې له کومې پوښتنې افغانستان ته راتلل او دوی ته یې مرستې رسولې وګورئ دا لاندې سندونه چې د دوی تر منځ انکار نه کېدونکي اړیکي نښي:

<p>بسم تعالی HeZb-e Wahdat-e Islami Afghanistan Executive Council Northern Areas Date : _____ Ref : _____ Annex : _____</p>		<p>حزب وحدت اسلامی افغانستان شورای اقصی کبری مناطق شمال تاریخ: ۱۳۷۷، ۳، ۱۲ شماره: ۱۳۸ پیوسته: _____</p>
<p>برادر گرامی جناب آقای رفیعی نایبند وزارت خارجہ افغانستان کابل د محمد داګون دای بھادری ! سلام و درود باد برادر گرامی محترم جنرال حسن علی خان رسول استقلال حمدی کابل، د کوم حسین زلفی سیدان استقلال نایبند می مرکز باسای حزب وحدت ہندی، در لیلہ برخواستی محولہ سرور امدادی بکرت - نایبند کابل در مرکز پھال این حزب کہ سوری ہند، بہ دلک بڈر شہزادہ برکتسار بہ نایبند کابل مذکورہ فرقہ محولہ دادہ کون سازید، والسلام</p>		
<p>عربی محبتیں شہل محمدی کابل حزب وحدت ہندی وزیر امور خارجہ افغانستان کابل ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰</p>		

رسالة

برادر ارجمند جناب سردار صاحب ناموسی

بسم الله الرحمن الرحيم
 بعد از آنکه در جریان وقایع دگرگونی ایران در اثر تهاجم و غارتگری
 در بعضی از نواحی قرار دارد که اکنون این دشمن بی زلفک بهتر
 باستان بیخ را در خاک میزند و نزدیک است بر ناید که این تبه
 بیست به تبت حاکم طابان در مجموع اوضاع آن تعلق میگردد
 بنا بر ملامت با شماست سردار شریف در کنار نیروهای روزی چه کند
 معذرتها در این دو علم هستند که با تمام قوا و توانشان در حرم
 سردار شریف دفاع و نبرد را می نمایند و هر روز در دست و دست نیروهای بیجی
 و بی شکر شدن به باستان نظامی حرکت استوار را چه نمایند که تمام
 باید گفتن امکانهاست نظامی در برابر این چالش گرم و سوزناک
 با هیچ شکی داریم لذا از طرف عالی حد توقع می رود که اقدام فوری
 هر چه سریعتر عرض بیج نیروهای روزی و بیج گردانند و در طرف
 سردار شریف در اختیار ما قرار داده شوند ما را

- ۱- کلاه شکر - 500 تیف
- ۲- سکا - 40 تیف
- ۳- راکت - 40 تیف

- ۴- خاویز 120mm - 6 تیف
- ۵- مپاسه راکت - کله شکر - 6 تیف

در این مورد نیز و برادر ما مستخدم
 در دست شماست و در دست
 رئیس عملیات کلان است

(F)

HeZb -c Wahdat -c I-lami Afghanistan Executive Council Northern Areas		حزب وحدت اسلامی افغانستان شورای تصمیم گیری مناطق شمال
Date : ..... Ref : ..... Annex :	تاریخ ۱۳ آبرامبر ۱۳۷۷ شماره ۸۴۹ پست شماره	

محترم جناب آقای حدادی سفیر جمهوری اسلامی ایران - مزار شریف !
 السلام علیکم ورحمة الله...

ضمن آرزوی موفقیت و کامیابی شما در امور محوله، آقای
 حاجی جواد خدمت بعضی میگوید، تا دوسوم سواد کلمی که مسافت
 من ورزید به ایسان تحویل نمائید.
 والسلام

حاجی محمد محقق
 وزیر امور داخله دولت اسلامی افغانستان
 رئیسشول امور بعضی شمال حزب وحدت
 اسلامی افغانستان

شماره نامه تاریخ		شماره پرونده تاریخ	دسترس : ..... جنس : ..... جو ارسال : ..... عا : ..... شماره : .....
متن نامه			امضاء ... ...

(۵)

د همدغو خوږو اړیکو په ترڅ کې یو وخت د هزاره گانو د حقوقو مدعیان دومره ایران ته نږدې شول او یا هغوی ځان ته نږدې کړل چې یو وخت ایران د افغانستان د بامیانو ولایت خپل یو ولایت گانه، نو ځکه خو یې په بامیانو کې څو ځایه داسې لوحې لیکل شوې وې.

جمهوری اسلامی ایران

استان بامیان

جمهوری اسلامی ایران

ولایت بامیان

وروستیو تجربو د درېیم ځل لپاره دا ثابته کړه - هغه څوک چې په افغانستان کې د اقلیتونو او لږکیو د حقوقو تر چتر لاندې پر افغانستان د حکومت کولو نیت لري، هغه به نه یوازې ناکامېږي، بلکې لکه د (بچه سقاو، کارمل، رباني، مسعود، خلیلي او مزاری) غوندې به له شرموونکي او خندني برخلیک سره بهر هم مخامخېږي. د رباني او مسعود نیمواکه واکمني د "لږکیو" د حقوقو د مدعیانو د سیاسي شخصیت، کفایت او ظرفیت ښه څرگنده بېلگه ده.

په ټولنیز ډول ویل کېدای شي چې په هره ټولنه او له هغې جملې نه زموږ په ټولنه کې لږکي نه شي کولای له مشخص، څرگند او ناڅرگند بهرني ملاتړ پرته د ټولني سياسي اړوندو او ټولنيز ته ستر گواښونه متوجه کړي او یا هم داسې چارو ته لاس واچوي چې په ملي کچه د دوی له ظرفیت او کیفیت څخه لوړ وي. د لږکیو د حقوقو مدعیان کوښښ کوي چې خپله طبیعي کمزوري او سیاسي بې کفایتي د منفي سازشونو، ناوړه ائتلافونو او پر بهرنیو مرستو او سرچینو باندې د ډډې لگولو له لارې پټه کړي، خو عملي تجربو ښودلې ده چې دا ډول اشخاص او ډلې په هېواد کې د ادارې او حکومت کولو نه کوم ظرفیت لري او نه هم کفایت.

اخځونه:

- (۱) وفا جريده، پېښور، ۱۳۷۵ ل کال، ۱۳-۱۴ گڼه، ۵ مخ.
- (۲) صفحه نو، د "حزب وحدت" خپرونه، پېښور، ۱۳۷۴ ل کال د مرغومی ۲۷ نېټه، ۲۱ گڼه، ۲ مخ.
- (۳) شريعت جريده، د افغانستان د اسلامي امارت نشراتي ازگان، ۱۳۷۷ ل کال، ۶۲ گڼه، ۱ مخ.
- (۴) // // // // //
- (۵) // // // // ۶۵مه گڼه، ۴ مخ.

د درېيمې سقاوی د مخنيوي او د افغانستان د ملي يووالي او ځمکنۍ بشپړتيا د ساتنې په باب څو وړاندېزونه

د ټولنپوهنې علم، عملي ورځني ژوند او کړکېچونو سياسي، پوځي او اقتصادي شرايطو او د دې تر څنګ بهرنيو لاسوهنو دا په ګوته کړې چې لږکني او د هغوی د حقوقو مدعيان د سختو بحراني شرايطو او له هغو سره د مبارزې تاب نه لري. کله کله داسې هم شي چې هغوی د تلې پلې ته ګوري، هره خوا چې درنه وي په همغه خوا کې ځان اچوي. هر کله چې پر يوې ټولنه بهرني يرغل او ناوړين پيل کېږي، نو زيات ګواښ او خطر يې د ټولنې اصلي او اساسي رغنده قوم ته متوجه وي. اکثريت په هره ټولنه او هېواد کې د هغه هېواد د ثقل د مرکز اهميت لري، هر کله چې په ټولنه او هر شي کې د ثقل مرکز له منځه ځي، نو هغه ټولنه خپل انډول له لاسه ورکوي. د بهرنيو ځواکونو يو ستر هدف همدا وي چې تر مطلب لاندې ټولنه بايد بې ثباته، کمزورې او له عمومي انارشۍ سره مخ کړي او بيا پرې د خپل بشکېلاک او زېښکالک جال خور کړي. هر کله چې په يوه ټولنه کې د واک د طبيعي، حقوقي او قانوني عنصر پر ځای مصنوعي او لاس جوړې

توکي رامنځته شي، نو په ټولنه کې په خپله د واک انډول ويجاړ شي. زموږ د هېواد په معاصر تاريخ کې درې ځله په ناطبعي ډول او د پردیو په همکارۍ او مرسته د سياسي واک د اصلي سرچينو پر ځای د واک د یوې مصنوعي سرچينې د جوړولو هڅه وشوه. دا هڅې درې واړه ناکامې شوې، خو هر ځل زموږ هېواد ته دومره زیانونه واورول شول چې رغون یې ډېر ژر په چاودون غواړي. دې هر ناتار زموږ ټولنه د پرمختګ له بهیر او نړیوال تمدن څخه په لسګونو او سلګونو کاله شاته کړه او د ګران افغانستان حیثیت او نړیوال حقوقي شخصیت ته یې درون زیان واړوه. د هېواد په معاصر تاريخ کې د واک مصنوعي او کینه ییز بدلون لومړی پر ۱۳۰۷ل کال په لومړۍ سقاوۍ سره د انګرېزانو په مستقیم ملاتړ او لمسون او د کورنۍ ارتجاع په ملتیا د یوه غله او داړه مار حبیب الله کلکاني (بچه سقاو) په وجود کې تر سره شو. په افغانستان کې د یو نوي راتوکېدلي تمدن هیلې یې وچې کړې. انګرېزانو په یوه بله بڼه له افغانانو څخه د خپلو تاريخي ماتو غچ واخیست او افغانستان یې د نړیوال تمدن او کلتور له ثمر څخه بې برخې کړ. دې ناتار (۹) میاشتې دوام وکړ او په دې نهو میاشتو کې ټول هېواد د ناامنی، تباهی، کړاو، بدمرغۍ او بې کلتورۍ په رنځ اخته شو. نږدې وچې د افغانستان جوړښت او یووالی هم له سترو ګواښونو سره مخ شي. دا ناتار د افغاني غازیانو او د ملک د ژغورنډیه ځواک او د واک د اصلي سرچينو د مدعیانو له خوا ختم شو او هېواد بیا د نړیوال تمدن، پرمختګ او قانوني ژوند مسیر ونيو.

دویم ځل د ۱۳۵۸ل کال د جدی شپږمه نېټه وه چې روسانو د انګرېزانو له تېسټ نه په استفادې سره مستقیماً د خپلو عسکرو په زور یو مجهول الهویه شخص (ببرک کارمل) د کابل پر تخت کېناوه او یو ځل بیا ټول هېواد کې هر اړخیزه بې ثباتي رامنځته شوه، له تېرې سقاوۍ نه د دې ناورین زیانونه لا زیات وو. "د افغانستان په تاریخ کې دا کورټ یو ناورین دی، که له یوې زاوې څخه ورته وګورو نو په افغانستان کې د شوروي پوځ د لس کلن شته والي (۱۹۷۹-۱۹۸۹) په موده کې هره ورځ څه ناڅه

(۴۱۸) تنه افغانان وژل کېدل (یانې دېرش تنه د رژیم ساتندویان، سل کسه مجاهدین او د بنڅو، کوچنیانو او سپین پړپړو په ګډون (۲۸۸) تنه غیر پوځیان).

که د پورتنیو وژل شویو کسانو د هر یوه د بدن وینه (۷،۲) لیتره فرض کړو، نو هره ورځ له دريو زرو لیټرو څخه زیاته وینه پر ځمکه توپیدله او (۱۶۸۰) کسه نوي پر غم اخته کېدل چې په دې ډول لږ تر لږه لس لیټره ترمو اوبنکو ګرېوانونو ته لاره میندله (لېستونې مار، د نثار احمدصمد لمنلیک، ۵۵ مخ)

افغانان د ډېرو سترو قربانیو په بدل کې د هېواد د کورنیو او بهرنیو دښمنانو دا ناورین پر شا وتمبوه او روسي بنکېلاک ته یې پر مخ داسې څپېره ورکړه چې د خپل تاریخ په اوږدو کې یې خورلې نه وه، خو روسانو د لویې په پای کې یو ځل بیا له شان نه پر افغان ولس ګوزار وکړ او د ریاني - مسعود په وجود کې یې دا ځل د دویمې سقاوی په شان یوه بله غمیزه پر افغانانو وتپله. دې سقاوی له لومړۍ سقاوی څخه په محتوا او مانا کې دومره توپیر نه درلود، ځکه چې دواړه د پردیو په لمس، مرسته او لاسوهنه د واک د یو مصنوعي عنصر په توګه رامنځته شوي وو. ټولنیزې او سیاسي بې ثباتۍ او د افغانستان د حیثیت او د افغان ملت د غرور د پیکه کولو په لاره کې یې ځغلنده منډې وکړې، خو په ځینو برخو کې ان تر لومړۍ سقاوی هم دمخه لاړل. د اکثریت په وړاندې د دښمنۍ څرګندول او راپارول، د ښارونو او عامه شتمنیو لوټ او تالان، د بهرنیو هېوادونو لپاره د مداخلو د امکاناتو برابرول او په خپله د هغوی د لاس د الې په توګه کار کول، بې نامپوسې، چور چپاول او نور هغه مسایل وو چې له لومړۍ سقاوی سره یې نه یوازې اندول برابر و بلکې له هغو څخه دروند هم و. تر ټوله بده خبره دا وه چې دوی په شعوري ډول د هېواد د وړانۍ، ویجاړۍ او تجزیه کولو ته ملا تړلې وه، مسعود او ریاني ځان د هغه ملي ضد ډلو تپلو سرلاري او مخکښان ګڼل چې د پردیو په ګډه همکارۍ یې د افغانستان وپشل او تجزیه کول د تگلارې اساسي ټکي وو. دوی د پردیو

په همکارۍ تر یوه حده د دې امکانات برابر کړي وو چې د هېواد سلامتیا ته خطرونه پېښه کړي، خو افغان ولس په بې ساریو قربانیو د دوی دا نېتونه او هیلې یو ځل بیا نهیل او ماتې سره مخامخ کړل؛ خو له دې سره سره بیا د وخت په تېرېدو سره د دغو ډلو فزیکي او فکري شتوالي د هېواد سلامتیا د خاورې بشپړتیا، اقتصادي ودې او د ټولنیز ژوند نېمرازی ته یو خطر گڼل کېږي، د دغو او دې ته ورته نورو بالفعل، بالقوه، احتمالي او اټکلیزو خطرونو د مخنیوي او بیخي له منځه وړلو لپاره دغه څو وړاندیزونه وړاندې کېږي:

❖ د اسلام سپېڅلی دین د افغانستان د ټولو قومونو تر منځ د وصل د کړۍ حیثیت لري؛ ټول قومونه او وګړي پر اسلامي عقیده راټولېږي، نو په افغانستان کې د اسلامي عقیدې ټینګښت د افغانستان د ملي یووالي د ټینګښت سبب کېږي. د افغانستان د ملي وحدت د ټینګښت لپاره د اسلام د مبین دین، تبلیغ، ترویج او ټینګښت ته اساسي اړتیا ده، دې اصل ته باید نه یوازې زموږ د ولس د دیني فریضې په توګه وکتل شي، بلکې د هېواد د ملي یووالي د اساسي عامل په توګه هم و انگېرل شي.

❖ څرنگه چې د افغانستان د نفوس غوڅ اکثریت مسلمانان دي او بیا اکثریت یې د حنفي مذهب پلویان دي، نو د اکثریت د حقوقو په پام کې نیولو سره حنفي مذهب د هېواد د رسمي مذهب په توګه منل په کار دي. ګټه یې دا ده چې د افغانستان د زیات نفوس یانې (پښتنو، لږکیو، تاجکو، ازبکو، ترکمنو، بلوڅو، یو شمېر هزاره ګانو او نورو لږکیو) تر منځ د وصل د کړۍ حیثیت لري. د حنفي مذهب تر څنګ د بل مذهب رسمي کول په هېواد کې مذهبي او قومي اختلافونه زیاتوي او ملي وحدت ته زیان رسولی شي. البته نور اقلیتونه کولای شي په خپل چوکاټ له خپلې مذهبي مراسمو څخه برخمن وي.

❖ د دیني او مذهبي یووالي تر څنګ (افغان) او (افغانیت) د هېواد او ولس لپاره داسې الفاظ او مناسب ظروف دي چې هم تاریخي او

هم قومي شاليد (پسمنظر) لري او هم د هېواد نوم له همدې لفظ څخه رغېدلی دی. هغه هېوادونه چې د قوم په نوم نومول شوي له رواني او سياسي پلوه له خپل هېواد سره د خلکو د روحي پيوستون او هېوادني مينې ښکارندوی کوي او د هېواد د ملي يووالي لپاره گټور تمامېږي. نو د افغانستان ټول قومونه د (افغان) ملت په چوکاټ کې راوستل او د افغانيت د مفکورې تبليغ او ترويج هم د هېواد او د افغانستان د ټولو قومونو لپاره په گټه دي، نو د افغانيت مفکوره بايد د هېواد په روح او روان ذهن او فکر کې تزريق، تبليغ او ترويج شي. په تېرو سترو اثار شيو کې چې مخکې مو يادونه وکړه د (افغانيت) د ملي فکر او اند پر ضد په شعوري او ناشعوري ډول هڅې شوي او دا کړنې لا روانې دي، نو د هېواد د ټولو قومونو د پيوستون لپاره د اسلاميت او افغانيت د مفکورې تبليغ او ترويج ډېر ضروري دی.

د عقايدو او مذهبونو په برخه کې لکه څنگه چې دود ده د اکثريت رايه په پام کې نيول کېږي، په ژبني برخه کې هم په نړيواله کچه همدا دود دی. غوره مثال يې همدا ايران دی چې په افغانستان کې په اصطلاح د لږکيو د حقوق مدعي دی. په ايران کې گڼ شمېر مذهبونه او قومونه شته، هلته ان قومي او مذهبي انډول داسې دی چې يو بل ته ډېر نږدې دی او داسې قوم هم نه شته لکه د پښتنو په شان چې په افغانستان کې د ټولو لږکيو د مجموعي نفوس له دوو برابرو څخه هم زيات دی. په ايران کې هغه څوک چې د اکثريت مدعيان دي. د هغوی قوم په ډېر کم تفاوت سره له بل هر قوم څخه زيات دی؛ د ټولو قومونو مجموعه له هغه قوم څخه ډېره زياتېږي چې په ايران کې د واک پر گدې ناست دی او د اکثريت مدعي دی، خو دې ډېر لږ اکثريت بيا هم په ټول ايران کې يوازې يو شيعه مذهب او يوازې فارسي ژبه رسمي کړې ده. د ايران ملت پال په دې عقیده دي چې د همدغه شيعه مذهب او فارسي ژبې رسمي کېدل او دودېدل د ايران ژوند او بقا تضمين کړې ده. دوی په دې نظر دي چې که هر کله د ايران واکمنو د مذهب او ژبې دغه مزي سست کړل، نو په هماغه وخت به د لږکيو څپه راوپارېږي، ايران به له ژبني او قومي پلوه تجزيه شي. خو په افغانستان کې

لا ملتپالنه د ايران په شان پر افراطي بنسټ ولاړه نه ده. دلته پښتانه د ټولو لږکيو د مجموعې له دوو برخو څخه هم زيات دي، نو د دې ژبې په اساسي مانا رسمي کېدل د افغان ملت يو قانوني حق او ضرورت دی. د نورو وړو قومونو لپاره هم دا په گټه ده چې له اکثريت سره د تفاهم او سالم ژوند لپاره د خپل هېواد ملي ژبه زده کړه او هغه وپالي. د ټول افغانستان په کچه د پښتو ژبې رسمي دودېدل او کارېدل د افغانستان له ملي وحدت او د خاورې بشپړتيا ساتلو لپاره ډېره مرسته کوي او دا د مذهب تر څنگ د ملت د جوړونې او يووالي لپاره اساسي عنصر دی. تجربو ښودلې ده، د افغانستان هغو لږکيو چې د پښتنو په فرهنگي حوزه کې يې د خپلې ژبې تر څنگ پښتو هم زده کړې، نه له پښتنو سره کينه ښيي، نه د هېواد د تجزيې خبرې کوي، نه د فدرالېزم او نه هم د بېلتون خو بر عکس هغه لږکي چې د ځينو شرايطو خصوصاً د پرديو د ژبني، فرهنگي او سياسي نفوذ، اغېزو او لاسوهنو له کبله له پښتو ژبې څخه لرې ساتل شوي، په هغو کې ځيني داسې اشخاص او ډلې تپلې راوژېرول شوې چې نه يوازې له پښتو سره خپله کينه ښيي، بلکې افغان، افغانيت او افغانستان هم نه غواړي او د تجزيې او بېلتون په لټه کې دي. د پښتو ژبې عامېدل او دفتري کېدل د لږکيو د ژبو د محوه کولو په مانا نه دي، بلکې لږکي حق لري په خپلو منځو کې خپله ژبه د پوهولو راپوهولو د وسيلې په توگه وکاروي او تعليم پرې وکړي، خو کله چې خبره د هېواد کچې ته راوځي نو دوی مجبور دي د اکثريت حقوقي حيثيت ته غاړه کېږي او هغه قانون ومني چې په نړيواله کچه د هېواد د ژبني پرابلم د حل لپاره منل کېږي.

❖ د پښتو ژبې دولتي او دفتري کېدل به د هغې متبذلي بروکراسۍ مخه هم ونيسي چې د وخت په تېرېدو سره يې د هېواد د اکثريت يوه برخه د اقليت په ژبني ستم کې ورگډوله او بيا ترې داسې اشخاص جوړېدل چې ذهن او ژبه يې پردي شوي وو او د خپل هېواد پر خلاف د پرديو د لاس له گرځېدل. د پښتو ژبې عامېدل او دفتري کېدل د افغان ملت جوړونې لپاره يو اساسي او ستر عامل دی، چې که عملي شي د وخت په تېرېدو سره به يو واحد ملت جوړ شي او د ژبنيو او نورو

قومي ستونزو مخه به ونيسي.

● د دې په خاطر چې د هېواد په شمال کې د روسانو او په مرکزي آسيا کې د هغوی د نويو لاسپوڅو حکومتونو اوږده ستراتيژي او هيلې د تل لپاره له ماتې سره مخامخ شي نو د هېواد له ختيځ، جنوب ختيځ او جنوب لوېديځ څخه دې گڼ شمېر وگړي يا په ډله ييز او يا هم په انفرادي ډول د هېواد شمال ته ولېږدول شي او هلته دې شارې ځمکې ورکړای شي، له همدغو يادو سيمو څخه دې هغه لږ ځمکې او بې ځمکې وگړي هم تشخيص شي چې اوس د ځمکې او کور د نشتوالي له کبله کډېږي؛ په پاکستان او ايران کې د کورنۍ د ژوندي ساتلو لپاره په کار پسې سرگردانه گرځي. د دې کار گټه به دا وي چې يو خوبه له هېواد څخه يو اسلامي - عقيدوي او ملي - ژبنی کمربند راتاو شي، د روسانو او په منځنۍ اسيا کې د هغو د لاسپوڅو حکومتونو د احتمالي فکري او پوځي يرغمل مخه به ونيسي؛ بل به دا خلک له فقر او غربت څخه خلاص شي او پرديو هېوادو ته به په کار پسې نه ورځي. د هېواد په شمال کې به د يوې ټوټې ځمکې خاوندان شي، ژوند به يې آرام شي، هغه شارې ځمکې به آبادې کړي او د هېواد د ملي اقتصاد په وده کې به برخه واخلي. بله ستره گټه به يې دا وي چې هېواد ته د تجزيې د راتلونکي اتکليز خطر په مخنيوي کې به مرستندوی واقع شي. د هېواد په شمال کې به قومي انډول او توازن ټينگ او د روسانو په وړاندې به د يو مدافع دېوال کار تر سره کړي. د هېواد تېرو واکمنو چې له نن څخه تقريباً اويا اتيا او يا هم سل کاله دمخه کوم وگړي له ختيځ، جنوب او لوېديځ څخه د هېواد شمال، کندوز، بغلان، جوزجان، بلخ او نورو سيمو ته لېږدولي وو، هغوی نه يوازې دا چې هلته پراخه شارې ځمکې آبادې کړې او د هېواد اقتصاد يې تقويه کړ، بلکې د روسانو د يرغل په شا تمبولو کې يې هم کارنده ونډه واخيسته او هم يې د هېواد د تجزيې په مخنيوي کې اساسي رول ولوباوه. که چېرې په کندوز، بغلان، بلخ او د شمال په نورو سيمو کې د پښتنو شتوالی نه وای، نو کېدای شول د افغانستان د ټوټې کولو لپاره زموږ د هېواد د کورنيو او بهرنيو دښمنانو هيلې تر يوه حده بري ته رسېدلی وای.

❁ د کابل ښار په شمال کې د چتملي دښته پرته ده، د کابل د دايمي امنيت په خاطر بايد دا سيمه د جنوب او لوېديځ او ختيځ پر بې سرپناه او داسې کورنيو باندې د کورنو لپاره ووبشل شي چې له روسانو او د هغو له پاتې شونو سره په جگړه او مبارزه کې يې د کورنۍ يو تن غړی د شهادت مقام ته رسېدلی وي. گټه به يې دا وي چې بې سرپناه کورنۍ او د شهيدانو وارثين به پکې د يوه پناه ځای خاوندان شي او بل به له کابل نه يو عقيدوي او ملي کمربند راتاو شي.

❁ د بگرام د هوايي ډگر له څنډو څخه نيولې د کابل تر خواجه رواش هوايي ډگر پورې لويه دښته بايد د هېواد ختيزو، جنوبي او لوېديزو سيمو ځينو لږ ځمکې او بې ځمکې خلکو ته په ډله ييز او يا هم په انفرادي ډول ووبشل شي. گټه به يې دا وي چې يو خو به دا سيمه اباده شي او بل به کابل په دايمي امن کې راوستل شي او د هغه عمل د تکرار مخه به ونيول شي چې په يوه پېړۍ کې دوه ځله دکابل په ښار کې جوړ شوی تمدن د شمال د ياغيانو له خوا د يو يرغل په نتيجه کې لوټ او تباه شو.

❁ د کابل په شمال کې دې تر سالنگه پورې شارې دولتي ځمکې په ډله ييز ډول د ختيځ، جنوب، او جنوب لوېديز پر ځينو خېلونو ووبشل شي. گټه به يې دا وي چې په دې سيمه کې به قومي انډول مراعت شي او د مرکزي دولت په وړاندې به د بغاوت امکان له منځه لاړ شي.

❁ څرنګه چې د پنجشير سيمې اوسېدونکو ته بهرنيو او د هغو ګوډاګيانو د افغانستان د نور ولس په وړاندې يوه ناوړه کينه او فکر ورکړی، نو د دې په خاطر چې دوی د بهرنيو توطئه ګرو د لاس له نه شي او د دې سيمې، له جغرافيايي او پوځي موقعيت څخه د ټول افغانستان پر ضد گټه پورته نه کړي، نو بايد دا سيمه له اوسنيو وګړو څخه تصفيه شي او اوسېدونکو ته يې د هېواد په ختيځ او يا هم جنوب لوېديځ کې د هغو انډول او يا هم تر هغو زياته ځمکه ورکړای شي. ملي حکومتونه حق لري د هېواد د ملي گټو د تضمين او ملي يووالي د تامين لپاره له يوې سيمې څخه ځينې خلک بلې سيمې ته يا په موقتي يا هم په دايمي ډول ولېږدوي، کله چې د هېواد ټول جوړښتګر يوې سيمې د ډېرو کمو وګړو له هغوی

زيان رسېږي، نو ملي دولت مجبور دی چې هغه سيمه يا په موقفي او يا هم په دايمي ډول له هغو وگړيو تصفيه کړي.

که چېرې کومه داسې سيمه، ولسوالي او يا هم کوم بل ځای چې هلته پښتانه اوسېږي او په دې سيمه کې يې شتوالی د افغانستان ملي يووالي او د خاورې بشپړتيا ته گواښ او زيان متوجه کوي، ملي دولت حق لري چې هغوی هم له يوې سيمې څخه بلې سيمې ته ولېږدوي.

❁ د دې په خاطر چې له افغانستان څخه د ايران لاس بيخي لنډ شي، نو د باميانو سيمې په هغو ځمکو کې چې د دولت ملکيت گڼل کېږي، بايد له ختيځ، جنوب او جنوب لوېديځ څخه ځينې نور قومونه ځای پرځای شي او هغه څرځايونه چې په دې سيمه کې پخوا د کوچيانو په واک کې وو بايد بېرته هغو ته وسپارل شي او هم د نورو څرځايونو او ورشوگانو په جوړولو کې دې ورسره مرسته وشي، دا به د افغانستان د مالدارۍ لپاره ډېره گټوره ثابته شي.

❁ له ايران سره په گډه پوله کې بايد جنوب او جنوب لوېديځ څخه ځينې خېلونه ځای پر ځای شي. د دې کار گټه به دا وي چې دا خلک له ايران سره مذهبي او ژبنی بېلتون لري، د ايران د لاسوهنې امکانات به په دې ډول له منځه لاړ شي.

❁ هغه فرهنگي، علمي، تاريخي، مذهبي او نور آثار چې له ايران څخه افغانستان ته راځي، بايد د يو کمېسيون له خوا وکتل شي او هغه کتابونه او خپرونې چې افغاني ضد او د حنفي مذهب ضد ليکنې پکې شوې وي بايد داخل ته پرېښودل شي.

❁ د هېواد شمال خصوصاً کندز او بغلان ته د ساننگ له لارې پرته بايد له ختيځ څخه د يوې بلې لويې لارې د جوړېدو امکان هم برابر شي. کله چې د بېلا بېلو عواملو له کبله د ساننگ عمومي لاره له گټې وځي، بايد له دې بلې لارې څخه گټه پورته شي.

افزونہ

- (۱) دوکتور خلیل اللہ و داد بارش: امیر حبیب اللہ کلکانی مردی در حریق تاریخ، پبسنور، ۱۳۷۷ ال کال.
- (۲) مولانا محمد صادق حسین صادق صدیقی: کابلی والا، د پوهندوی عبدالخالق رشید تبصره، هیله مجله، ۱۳۷۶ ال کال، ۶مه گڼه.
- (۳) مولانا اغا رفیق بلند شهری: رویداد های بغاوت افغانستان، مترجم آراکوزیاوال، کراچی، ۱۳۷۴ کال.
- (۴) تاریخ معاصر افغانستان، از استرداد استقلال تا انقلاب ثور، کابل.
- (۵) میر غلام محمد غبار: افغانستان در مسیر تاریخ، کابل، ۱۳۴۶ ال کال.
- (۶) مارشال شاه ولی خان: یادداشت های من، کابل.
- (۷) سردار فیض محمد خان زکریا همدان اثر
- (۸) سپه سالار محمد نادر خان، //
- (۹) حبیب اللہ کلکانی (بچه سقاو) //
- (۱۰) پوهنوال ډاکټر زبورالدین زبور: د پښتو معاصر ادبیات، کابل پوهنتون، د ژبو او ادبیاتو پوهنځی پښتو خانگه.
- (۱۱) محمد اسمعیل یون: د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه، پبسنور، ۱۳۷۳ ال کال، د پوهاند رشاد یادښت.
- (۱۲) عبدالجلیل وجدی: افغانستان د لویې لویې سټیج، د ازاد افغانستان د لیکوالو ټولنه، پبسنور، ۱۳۷۶ ال کال.
- (۱۳) والک فونډېشن د افغانستان لپاره: د افغانستان قومي جوړښت، د

ARTIC

B

4.3842

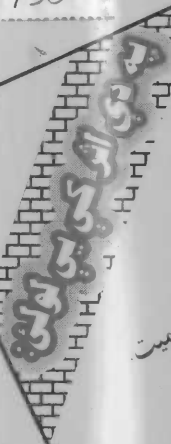
AFG

7950

دويمه سقاوي

شمسور افغان

۱۳۷۷

- لومړۍ سقاوي ته يو لنډ نظر
- په حاکميت کې محکوميت
- اقليت د اکثريت په رول کې
- کارمل پېژندنه او د شخصيت شننه
- پرچم واکي پښتو او پښتانه
- د ډاکټر نجيب الله حاکميت او د پښتو محکوميت
- ظاهر بدخشي او د ستميانو جوړښت
- "برابر ملتونه" او د هغو تعبيرونه
- دويمه سقاوي
- رباني د کارمل په فکري او د بچه سقاو په عملي رول کې
- مسعود د يو اتل په څېره کې يو گوداگي او د دويمې سقاوي
- يو اساسي لوبغاړی
- د هېواد د اقتصاد ويجاړي او د پيسو انفلاسيون
- ټولنيز حالات
- قومي، سيمه ييزه او ژبنۍ کينه
- د هېواد فرهنگ ته اړول شوي زبانونه
- اقليتونه، سياستونه او سازشونه
- د درېيمې سقاوي د مخنيوي او د افغانستان د ملي يووالي
- او د ځمکنۍ بشپړتيا د ساتنې په باب څو وړاندیزونه

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني

VEREIN ZUR FÖRDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR GERMANY

د خپرونو لړ: (۱)

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**